

מואיז בן הראש

הטרילוגיה התטואנית

מובן

הוצאת מובן

MOIS BENARROCH

THE TETOUAN TRYLOGY

© 2007

© כל הזכויות שמורות

הוצאת מובן

ת.ד. 10520

ירושלים 91104

טל: 026722782

עיצוב העטיפה: אלן גרין

MOBEN PUBLISHING ©

POBOX 10520

JERUSALEM 91104

ISRAEL

WWW.LULU.COM/moben

זוהי גירסה חלקית של הטרילוגיה התטואנית.
מוגש בזה חינם לכול מי שמוריד את החלקים הראשונים
של שלושת הרומאנים המרכיבים את הטרילוגיה: מפתחות
לתטואן, לוסנה, בשערי טנג'יר

תוכלו להוריד את כל הטרילוגיה במחיר שווה לכל נפש
<http://www.lulu.com/content/4394729>

או את הכל הטרילוגיה במהדורה מודפסת
<http://www.lulu.com/content/464214>

ניתן גם להזמין ישירות מההוצאה (פרטים בסוף הקובץ
).

מפתחות לתּוֹאֵן

הקדשה

מוקדש לכל אנשי תּוֹאֵן, בכל חמש-מאות שנות קיומם, על הלפיד שנשא ועל הגאווה שנטעו בי, ועל הגעגועים שלהם לירושלים. אני נושאם עמי כפי שעם ישראל נשא את קברו של יוסף כל הדרך ממצרים לארץ ישראל.

"מרוקו!"

שם אני נמצא
לפחות עשרים אחוז
והלכתי על מאה,
מי כמוני יודע.

נושם

וגומר.

שובי נפשי"

שמעון שלוש

בני הברית 1996

"אני פה, אני... מצטער שבאתי אליך ללא הודעה מוקדמת, שמי פְּרִינְדוֹ בן זמרה, מצאתי את שמך בספר הטלפונים, שאלתי את אשתך אם אתה משה בן זמרה מְּתוֹאֵן, והגעתי אליך במונית. לפני-כן, אני צריך לספר לך שאבי נפטר, כל חיי חשבתי שהוא בא ממדריד לקראקס, וחי בה עד יום מותו. הוא השאיר לי מכתב, אולי יותר נכון לומר פצצה, ושם הוא אמר לי שאני יהודי, אני יהודי... לא יאומן, וכל הזמן הסתרתי ממנו את העובדה שיש לי בן יהודי, שאשתי יהודייה, אז עכשיו אבי יהודי ובני יהודי, לפי ההלכה היהודית, כן את זה הבנתי, אבל, אני פְּרִינְדוֹ בן זמרה לא יהודי, כי אמי נוצרייה."

"רגע, רגע, לאט-לאט, או מהר-מהר, כי מחר אני נוסע, ואתה יודע לאן אני נוסע, לתטואן, משפחתי הייתה אחת האחרונות שעזבה, ב-1973, אז אני מבין שאתה איזה קרוב משפחה שלי, אבל לא כל-כך קרוב, כי אבי, מימון בן זמרה הרי היה בן יחיד, אז כנראה בן-דוד,"

"בן-דוד, שיש לו אותו השם שיש לך, מואיס בן זמרה, או משה, זה השם החדש, הישן, התנכי, או איך שלא יהיה, קראתי את המכתב ובאתי לפה לחפש את משפחתי, הנה קח את המכתב, קח אותו, תקרא, משפט פשוט כל-כך, קשה להבין למה הוא לא אמר לי את זה קודם, מה היה לו להסתיר, ומה היה לי להסתיר ולומר לו שיש לי בן יהודי, פחדתי, קודם מאמי שהייתה מאוד קתולית, אחרי שהיא מתה כבר לא ראיתי סיבה לספר לו, זה היה מזמן, עבר הרבה זמן מאז הלידה, הוא בן שתיים-עשרה, ג'ון בן זמרה, אתה יודע למה קוראים לו ג'ון, כי הוא נולד באותו יום שבו ג'ון לנון נרצח, ב-8 בדצמבר, ומאחר שאוֹלִיבֵינָה ואני כל-כך אהבנו את ג'ון לנון אז נתנו לו את השם הזה,"

"יוחנן, סיפור כל-כך ארוך, כל משפחת בן זמרה הופצה לכל עבר, ועכשיו אתה מנסה כאילו לאחות את הקצוות, שמעתי על אביך, שמעתי על נישואיו לזונה, יש עוד אחד שהתחתן עם זונה, כנראה שזה הולך בדם של הבן זמרה, הוא דווקא התחתן בקראקס עם זונה כושית, אני מניח שגם אביך לא ידע דבר על זה, הוא התנתק מן העניין, אולי מדובר באחיו, איני יודע, אולי תחפש אותם, משפחת בן זמרה הכושית, זה דווקא נראה לי נפלא, לא רק גויים שמתחתנים עם יהודיות,"

"לא התחתנתי, אנחנו רק חיים ביחד,"

"עושים ילדים עם יהודיות, בן זמרה כושים, אחרים מסתובבים בכל העולם, מה הם מחפשים, כמוני, מה אני מחפש, למה אני חוזר לתטואן מחר, מה אני מחפש? אתה יכול לומר לי, ואתה, מה אתה מחפש? אתה מחפש בי קרוב משפחה? תודה רבה, אולי אני צריך לחבק אותך, לספר לך הכול, לומר לך שהיה נפלא שם, אתה רוצה למצוא שם איזשהו עבר נפלא ומופלא, לא היה עבר כזה אף פעם, אולי בשנים הראשונות של הכיבוש הספרדי, אולי, הם תמיד ציירו

את זה כאילו שם היה איזה גן עדן, גן עדן מלא זבל ברחובות, איזה גן עדן? ואני הרי הייתי שם עד גיל חמש-עשרה אז אני יודע, נסעתי בדרכים הללו, לא היה שם שום חלום, על אף שאבי חזר לשם ומת שם, לפני שנתיים, חזר למות שם, כי פה היה עוד יותר גרוע, טוב עשה אביך שנסע לקראקס, לפחות שם לא אבד לכם הכבוד האבוד של כולם, כאן אפילו חלומות העבר נמחקו, כאן רמסו אותנו, דיכאו אותנו,"

"מי?"

"היהודים האחרים, האשכנזים, הנה קח תקרא 'השבר הסורי אפריקני', אני סופר, ומשורר, קרא, הנה יש חלק שתרגמתי לספרדית, גם כמה שירים, אני מניח שלא תבין מזה כלום, מה לך ולכל העניין הזה, ומה אני יכול בכלל לספר לך שיעזור לך, למה בחרת לפגוש אותי, כי אני נושא את שם אביך, למה לא הלכת לדודיך שם, בקראקס, חשבת שככל שתרחיק יותר תוכל להתמודד פחות עם המכה, מה חשבת?"

"לא יודע, שמעתי יהודי, והחלטתי לנסוע לירושלים, כן, מצאתי דוד שלי, אח זקן של אבי, הוא אמר עליו קדיש בבית-הקברות, לא הבנתי כמובן כלום, קראתי את התרגום מן העברית,"

"מארמית, הקדיש נאמר בארמית."

"מה זה ארמית?"

"שפה שמית הקרובה לעברית שיהודים דיברו בה לפני אלפיים שנה. את הקדיש אומרים בארמית, לפי המסורת, כדי שהמלאכים הרעים לא יבינו ולא ייצאו נגד, לפי אותה מסורת המלאכים רק מבינים עברית."

"המלאכים כן, אבל אני לא... אז הוא אמר קדיש, זה נשמע לי מאוד יפה, אבל הוא לא היה מוכן לדבר אתי על שום דבר, אמר לי לחיות את חיי ולשכוח."

"זה גם מה שאני אומר לך, תחיה את חייד, אם אמך הייתה נוצריה, אז אתה נוצרי, בשביל מה לך כל הסיבוך הזה של להיות יהודי, אם אפשר היה לבחור... הייתי מוותר על יהדותי, טוב, אולי לא, אני לא יודע, יש ימים שכן ואחרים שלא, יש ימים, פרננדו, ימים שאני כל-כך מאושר לחיות בירושלים, כל אבן מדברת אליי, אני חושב על כל אבות אבותינו, כל הבן זמרה שחלמו על ירושלים, אני חושב עליהם ואני הולך את צעדיהם, כל צעד שלי הוא צעד של אחד מאבותיי, צעדים רבים. ימים אחרים כל אבן בירושלים נופלת על ראשי, ושוברת אותי, יש ימים שהכול כאן כל-כך קשה, כל-כך קשה,"

"אני רופא."

"ואני מתכנת מחשבים. זה לא ישנה כלום, המקצועות, הכאב
יישאר אותו כאב, הגעגועים אותם געגועים, אנחנו נחפש אבל
לעולם לא נדע מה אנחנו מחפשים. לך, לך לדרכך, אם אתה רוצה
קרא את הדברים שנתתי לך, אני נוסע לעשרה ימים, אם תהיה
עדיין פה, אולי ניפגש שוב, אני לא חושב שתצא."

1

- לאן אנחנו הולכים אימא?
- לארץ.
- לישראל.
- שש... אל תאמר את השם הזה, אסור לומר את המילה הזאת,
- למה אימא?
- כשנגיע לשם אומר לך למה, כאן שוטר יכול לעצור אותנו אם
נאמר את המילה הזאת.
- ומתי ניסע?
- עוד מעט,
- עוד חודש?
- עוד חודש, עוד חודשיים, עוד שנה, ברגע שאביך יגמור את
העניינים שלו כאן.
- אבל למה הוא אומר לי שהוא רוצה לנסוע לקנדה או לוונצואלה.
- מכאן, בני, מכאן רק לארץ, מספיק עם הגלות, היא הייתה מספיק
ארוכה, מכאן, בני, אני אומרת לך, ולא משנה מה אביך יאמר,
אנחנו נוסעים לארץ, זו ארצנו.

תַּטּוּאן 1868

תרשום תרשום נכדי, אין לי הרבה זמן לחיות, אתה יודע, וזה
חשוב שמישהו ירשום את מה שקרה אז, בשנת 1868, אני זוכר את
הכול כאילו זה היה אתמול, הייתי בן שלוש-עשרה אז, תרשום, כי

הרי אתה יודע לכתוב בספרדית יפה, ספרדית של משכילים, השפה שלי כבר התערבבה עם הפורטוגזית של ברזיל, ובכל מקרה בזמני עדיין לא ממש לימדו ספרדית באַליאָנסה, זה היה יותר מאוחר, תרשום כדי שמישהו יזכור, זה היה החורף הכי קשה שנפל על החוֹדְרִיָּה בְּטֵטוּאָן, זו הייתה השנה הכי קשה, זה היה ארבע שנים אחרי שהספרדים עזבו את העיר, וגם אז לא היה קל, כשהספרדים נכנסו הערבים בזזו את בתינו כאילו אנחנו היינו אשמים במפלתם, ולא חוסר היכולת של השולטן שלהם, אולי אז עדיין היה גם השולטן שלנו, לא אני לא מדבר על הספרדים של פְּרָנְקוֹ, אני מדבר על אלה שבאו לְטֵטוּאָן ב-1860, הרבה לפני שנולדת, בני, מימון, נכדי שאת שמי אתה נושא, אלה היו אחרים, הם התפעלו מן הַחוֹדְרִיָּה האלה שמדברים אִתָּם בשפה של סרוונטס, וכאשר היה רעב הספרדים מְבוֹרָגוֹס שלחו לנו כסף, אתה יודע, כאילו פגשו בן-דוד זקן, טוב, לא בדיקו על זה אני רוצה לדבר היום, אלא על עֵיִיש וְעַל לְסָחָן, אתה לא יודע מי הם? אולי שמעת עליהם, אבל שני הפושעים האלה, ואפילו רק שמותיהם הפכו להיות החרדה של העיר משך שנתיים, זה החל אחרי סוכות כשאברהם פְּרִיִינְטָה, אתה מכיר את בנו בטח, יַעֲקֹב פְּרִיִינְטָה, זה שהתחתן עם סולטנה, ומוֹאִיס אַזוֹלַאי יצאו כהרגלם לטנג'יר, באמצע הדרך חיכה להם מישהו ודקר אותם, פְּרִיִינְטָה מת במקום ואַזוֹלַאי שהיה בתקופה מסוימת הנציג הדיפלומטי של צרפת באזור נפצע קשה. זו הייתה רק ההתחלה כי כבר כמה ימים מאוחר יותר נפלו פנחס אַזוֹלַאי ובנו, ואתה כמובן יודע שאז כמו היום היה אסור לנו להחזיק נשק או להתגונן, אז כל החשובים היהודים של העיר הלכו לדבר עם כל החשובים של האזור, אם זה היה הספרדים או הצרפתים, או הלכו לאנגלים, הד"ר שְׁמִיֶּדֶל מאוסטריה פשוט הטיח את כל האשמה ביהודים, ואמר להם שאם הם לא היו יוצאים מפתח החוֹדְרִיָּה שלהם על מנת להתקיים, ולא היו פורצים את הגבולות שהיו קיימים מזמן אז זה לא היה קורה להם, בכלל אולי אפשר לומר שאם הם לא היו קיימים אז הם לא היו נהרגים, אבל הדברים לא היו כל-כך פשוטים, התברר שהאיש הזה, הפושע, עֵיִיש זכה לתמיכה של הפשה הקודם של העיר, זה ראש העיר, שהוודח מתפקידו על ידי השולטן, והוא השתמש ביהודים על מנת לנגח את הפשה החדש, אבל היהודים, שהיו חסרי אונים וחסרי יכולת להתגונן הם אלה שסבלו, הניסיון שלהם לבנות מחוץ לחוֹדְרִיָּה, נתקל ביותר ויותר קשיים, והיה זה הנציג הדגול של צרפת שבפני הערבים אמר, שהיהודים, על אף

התרבותם הטבעית צריכים להישאר איפה שהם, ושהם רק אורחים באדמת הערבים, לא שכל הערבים קנו את הרעיונות האלה, אבל הבעיות הקשות האלה הן שהביאו אותי לנסוע לברזיל לעבוד, הייתי נוסע לשנתיים שלוש וחוזר לכמה חודשים למשפחתי, לאביך ולשאר הילדים כפי שאתה יודע, חוץ מזה שהיה עוני גדול ולא הייתה עבודה, ההריגות נמשכו ואנשים פחדו לצאת.

תרשום תרשום, אחר-כך אתה תשכח, תשמע מה שאני אומר, מהר מאוד שוכחים דברים כאלה, ואני יודע שזה לא כל-כך מעניין אותך, אבל זה יעניין את הנכד שלך, כן, כאשר כבר כל היהודים יעזבו את פְּטוֹאֵן וזה לא רחוק היום, כשהספרדים יעזבו, והם יעזבו עוד עשר או עוד עשרים שנה, ואולי גם סוף סוף תקום מדינת ישראל, אז כולם ילכו, אז תרשום למען נכדך, מה שקרה הוא שההריגות נמשכו והיו עשרים וחמישה הרגים בחודש אחד, והיהודים פשוט פחדו לצאת מבתיים לעבד את שדותיהם, ומצבם הכלכלי שהיה בכי רע, רק הלך והתדרדר, נוסף לכך הגובלה התנועה של היהודים ונאסר עליהם לצאת מִפֶּאָב אֶמֶפֶּקֶר, שהיה השער החשוב ביותר שהוביל לאדמותיהם, הדבר גרם להם להיות עניים עוד יותר, כל הבתים שאתה רואה כאן, הבית בו אתה גר לא היו קיימים, הרחובות היו בוץ, והמצב בֶּאֱלִיאֶנְסָה, הבית-ספר שבו תלמד, ושעליו היה תלוי כל העתיד שלנו היה גם הוא במשבר כלכלי, משבר שיימשך תמיד, אבל לא היה מי שיתרום וגם התלמידים היו עניים מאוד ולא יכלו לשלם אז בעד לימודיהם, אני יודע אם המצב הסתבך, אפשר לומר, אך הוא הסתבך לטובתנו, כי הֶעֱיִישׁ הזה עשה טעות והרג שמונה ערבים, או אולי זו לא הייתה טעות, הוא פשוט רצה לשתק את החיים בֶּפְּטוֹאֵן, אומרים גם ששלושה שוטרים ראו אותם בדרכם לבצע פשע ולא עצרו אותם, וכששאלו אותם למה הם אמרו "לא אמרו לנו לעצור אותם אז לא עצרנו אותם", מוֹאִיֶּסֶס אזולאי שהיה פצוע ביקש את עזרת הצרפתים בטענה שהוא נציג שלהם בֶּפְּטוֹאֵן ועליהם לגונן עליו, אך הצרפתים, כדרכם, התנערו מן העניין, בטענה שתפקידו נגמר מזמן, והם לא חייבים לו כלום, זה היה כבר ההרג הגדול ביותר שזכר רבי יצחק בן וִּלְיָד, הוא מת שנתיים מאוחר יותר בגיל מאה או יותר, מאז ההריגות של 1790, ואם כל זה לא היה מספיק הרי שהכולרה חזר, היה זה חורף נעים מאוד, אפילו חם, אתה יודע שהחורפים כאן קלים בדרך כלל, אבל זה היה חורף שכמעט ולא הרגישו שהוא הגיע, והכולרה הכה בעשרות יהודים, אולי הייתה אז כאן הקהילה

הגדולה ביותר שהייתה כאן, שבעת אלפים יהודים, זה היה קצת לפני ההגירות הגדולות, לארגנטינה, לאלג'יר, לאורן, לספרד, לוונצואלה בעיקר, וגם לברזיל, לכל מקום בו הייתה עבודה, וביום ראשון, שבוע לפני חנוכה בדיוק, יצאו היהודים כהרגלם לקבור את המתים של הכולרה בשבת ואז הגיעו עֵיִיש ולסחן והרגו עשרה יהודים בבית-הקברות, זה כבר היה יותר מדי בכל קנה-מידה, אחר-כך גם נהרג בן-דודי יעקב סְרָפְתִי, וגם אחי משה בן זמרה נפצע באחת ההיתקלויות האלה אבל הוא נפצע קל והצליח לברוח, כי הם למדו לנסוע בשיירות, כמה צעדים אחד מן השני, אנשים באו והלכו, נסעו לטנג'יר ודיברו, והיה זה רק לפני פסח שהשולטן שלח כמה חיילים להרוג את עֵיִיש, אחרי שמישהו הציע לתת סכום כסף גדול על ראשו, אבל במיוחד אחרי שהוא הרג עוד עשרה ערבים, וזה, בני היה החורף הכי קשה בחיינו כאן, עד שנת הכולרה הגדולה שבה מתו כמעט חצי מאנשי העיר, אבל על זה אני אספר לך מחר, אני עייף מאוד היום, אני כמעט בן מאה וזה גיל שקצת עייפים, ואתה תרשום את הדברים, כי אני באמת שואל את עצמי, אחרי שאני אמות, מי יזכור את זה, מי יזכור את כל מה שאני זוכר, מה יקרה לזיכרון שלי כשאמות, מימון, מִימֹנְסִיטוֹ, מה יקרה לזיכרון, מה יקרה לכל הדברים שקרו לנו בִּתְּוָאן, ואת מי זה יעניין...

2

- ואיך יהיה שם אימא?
- כל האנשים יהיו כמך, יהודים, איש לא יזרוק עליך אבנים.
- ואיזו שפה הם ידברו.
- הם ידברו עברית, לא העברית התנכית אלא העברית שאתה לומד אצל מוֹסִיָה כהן בימי שישי, עברית מדוברת, עברית של יומיום.
- והלימודים?
- גם הם יהיו בעברית, אתה תלמד מהר מאוד, תהיה תלמיד טוב כמו פה.
- מתי ניסע, לפני הבר-מצווה או אחרי,
- עוד מעט, אתה צריך להחליט אם אתה רוצה לעשות את הבר-מצווה לפני שאנחנו נוסעים או אחרי.
- לפני, עם כל החברים שלי, זו תהיה מסיבת פרדה, מכולם, אבל הם לא יודעים, זה הרי סוד, מסיבת פרדה סודית.
- טוב, כפי שתבחר, נדבר על זה עוד חודשיים.

- אימא, אני פוחד, אני פוחד לנסוע לשם.
- זו ארצנו, בני, זה יהיה קצת קשה אבל שם יהיה לך יותר טוב מכאן.

תַּטּוּאָן 1860

חכה, חכה רגע אל תלך, אמנם אני עייף, אבל מחר אולי כבר לא אהיה לא עייף וגם לא חי, אתה יודע, מימון, בגילי כבר אי-אפשר לדעת מתי תקום למחרת ומתי לא, אמנם אבי וסבי עברו את גיל מאה, וגם האם של סבתי, שסיפרה לי עוד לפני החורף שבו הגיעו הספרדים ב-1860- איך היא מחכה ליום שנחזור לסביליה. הנה, היא אמרה, הנה המפתח שלקחנו מהבית שלנו, מהחֲדָרָה של סביליה, באזור של היהודים, היא יכלה לתאר לי את גודל הבית, את זה אני כבר לא זוכר, בגלל זה אני אומר לך לרשום הכול, אתה חושב שתזכור אבל אתה לא זוכר בסופו של דבר את הדברים הכי חשובים. הנה אנחנו בתַּטּוּאָן, וזה המקום הקרוב ביותר לספרד שבו התיישבו היהודים, אלה כנראה היו היהודים הכי אופטימיים ממגורשי ספרד, מיד אחרי הגירוש, ב-1492- הוקמה העיר הזאת, אנחנו בסך הכול נמצאים עשרים ק"מ מִסְאֻטָה, ושלושים מִאֶלְקֶסִירס, ועוד כמה מאות מסביליה, זו העיר שלנו, והנה עכשיו אתה רואה מה קורה, אנחנו באמת חוזרים לספרד, הנה כל הבן זקן, ומשפחת אזולאי הם במלגה, ובִּטְפֹּל נמצאים במדריד, וגם רוב הַחֲדָרָה וְבִן עֵטֶר, אנחנו פשוט חוזרים לספרד, כי זו הארץ שלנו, אל תשכח, אל תשכח אף פעם, שם זורם דמנו, שם עורקינו אל הלב, האם של סבתי, סולטנה טולדנו, היא אמרה לי שכלל לא האמינו במשפחתה בשבתאי צבי, וכי לפני שיבוא המשיח, ולפני ירושלים עדיין נחזור לספרד, אבל היו אנשים בתַּטּוּאָן שכן האמינו במשיח השקר הזה, היא הייתה נביאה יותר גדולה מכל הרבנים והמקובלים. ואז בחורף של 1860 הגיעו הספרדים, ואנחנו כמובן דיברנו אִתָּם בִּקְטָטָה, הם היו המומים, הנה עומדת שכונה שלמה, החֲדָרָה המסוגרת של תַּטּוּאָן, ומדברת אִתָּם בספרדית של לפני שלוש מאות שנה, ואנחנו הרי חייכנו להם, הם לא חיו לנו, היו

כאלה שרצו להעביר אותנו על דתנו, באמצעות כסף והבטחות והצליחו בכך, והיו כאלה שהיו אנטישמים מזיכרון, כי יהודים לא ראו מימיהם, אבל כל זה היה כאין וכאפס, כי הם היו פשוט דומים לנו, הם היו דומים לנו פיסית, אני לא יכול שלא לזכור איך ראיתי בהם פשוט קרובי משפחה, פניהם, ואם יש דבר כזה אף יהודי, האף שלהם היה יהודי, ומאז אני אומר שכל הספרדים הם צאצאים של יהודים, בכולם, או בכמעט כולם זורם דם יהודי, ובמיוחד בעשירים שבהם, כי היהודים העשירים היו יותר קלים להתנצר כאשר הגיעה האינקוויזיציה, הם כבר היו מאוד קרובים לנוצרים ולאצולה, ובחורף הזה, בני, ירד שלג, על מה בכו השמים, ביום שבו נכנסו הספרדים לטטואן ירד שלג, איזה דבר מדהים, בכל חיי רק פעמיים ירד כאן השלג, ודווקא בשנה הזאת, ואני זוכר שישב לידי אחד החיילים במדרגות של ביתי, והיה נראה לי שהוא מדבר ספרדית מאוד מוזרה, אך יכולתי להבין כל מילה, והוא אמר לי שהוא מדבר אתי כי אני ילד, ורק לילד הוא יכול להגיד את הדברים האלה, כי איש לא יאמין לי, ומאז לא סיפרתי את זה לאיש, שמרתי את זה בתוכי, והוא אמר לי:

"אני יהודי, ההורים שלי תמיד אמרו לי שאנחנו יהודים ושלא נגיד את זה לאף אחד, סוף סוף אני יכול להגיד את זה למישהו, כל-כך רציתי להגיד את זה למישהו, אפילו אם זה ילד שבקושי מבין את שפתי, חודיו, אמר וחזר ואמר, חודיו, אָמִי מדליקה נרות כל יום שישי ואחר-כך מכבה אותם כדי שלא ילשינו עליה, אבל היא עושה את זה מול הילדים, היא בטוחה שכך הסוד יעבור מדור לדור, ובכפר שלנו יש לנו סימנים כדי שנתחתן בין משפחות מסוימות, אולי כולם יודעים הכול, ואולי איש לא יודע כלום, אך אלה הדברים שאסור לדבר עליהם."

ואז הוא חיבק אותי חזק חזק, כשפתיי השלג נפלו בינינו, הייתי המום, וכלל לא הגבתי, וכמובן עם הקור באו המחלות, והיה חסר אוכל, אני יודע שזה נשמע לך מוזר, בני, אבל כל הזמן הזה היה חסר אוכל, היו שנים של רעב, ומדי פעם, בחוזקה זו או אחרת, היה מכה הכולרה, והתגייסו לעזור לנו קהילות יהודיות מאלג'יר ואירופה, אבל מה שהפתיע את כולם אז היה שנוצרים מבוקרס גם הם התגייסו ושלחו לנו כסף ועזרה, וגם מערים אחרות בספרד, זה היה כמובן עניין של עזרה או של חמלה, קשה לדעת, אבל הם בטח היו קצת יהודים, או הרגישו קצת יהודים, או אולי היו כל-כך מופתעים שמדברים ספרדית, עניין של קשר דרך השפה, חבל, שאז

הם נשארו כאן רק שנתיים, רק רצו שהשולטן יחזיר להם איזה חוב, וכשהוא החזיר הם חזרו לִסְאוּטָה, אבל בשנתיים האלה כבר היגרו כמה יהודים למלגה, לְמִלְיָה, לִסְאוּטָה וגם לגיברלטר, חזרו לארצם, נרגעה נשמתם המיוסרת, עד שחזרו עם פְּרָנְקוֹ לפני שלושים שנה ומאז הם כאן, אבל כשייצאו אנחנו כבר נצא אִתָּם לספרד, לבית שלנו בסביליה, קח אותי לסביליה, לבית שלי, איפה הבית שלי, מניין אני גולה, מירושלים, מסביליה, מִתְּטוּאֵן, איך אני יכול להיות גולה מספרד כשלא נולדתי שם, כשאבי לא נולד שם, כשסבי לא נולד שם, איך יכול להיות שאתה גולה, גולה בכל מקום, הבית שלי הוא הגלות, השנים לא הכניעו את הכאב, בני, אתה תראה, תהיה תמיד גולה, גולה מן הגלות, כי הרי גם בספרד היינו גולים, גם שם התגעגענו לירושלים, וגם כאן, על אף שעירנו נקראת כבר שנים ירושלים הקטנה, גם כאן אנחנו מלאים געגועים למקום כזה שיהיה גם סביליה וגם ירושלים וגם תְּטוּאֵן בבת אחת, אולי במקום הזה, גם בו, ירד שלג ויבוא חייל לומר לי שהוא חודין, לומר לי שהוא קרוב משפחתי, גן עדן, גן העדן הזה, אולי אני מתקרב אליו, לפגוש שם את סולטנה טולדנו, היא תחבק אותי ותיתן לי את המפתח האמיתי לבית, לבית האמיתי, לבית שאין בו געגועים. אלך לי לישון עכשיו...

3

- קום בני, קום,
- מוקדם, מוקדם מאוד, עדיין חושך,
- אנחנו יוצאים, בני,
- לאן, לים, בשעה כזאת?
- לים אחר, בני.
- אה!... זהו, אנחנו נוסעים...
- אבל, אימא לא אמרתי שלום לבן-דודי דוד, לא אמרתי שלום לחברי מִקְקוֹס, לא אמרתי שלום לְכָרִיס, בעל המכולת,
- אני מאוד מקווה שאיש אינו יודע,
- אם אני לא יודע אז איך מישוהו יידע.

המכתב הראשון של המאה העשרים

סאו פאולו 1.1.1900

קוטי היקרה:

המאה העשרים התחילה. מזג האוויר כאן נעים מאוד בתקופה זו כידוע לך ואני מקווה שבחודש נובמבר אוכל שוב לנסוע לתטואן. כריתת העצים אמנם מביאה פרנסה לא רעה, אך אני לא ממש מתעשר מן העניין, חוץ מזה שהעבודה היא במקומות שיש בהם הרבה יתושים וביצות, וכך קרה שהייתי חולה שבועיים עם חום גבוה, מה שגם לא עזר במיוחד להכנסות שלי. אני שולח לך מאה חמישים פרנקים ואני מקווה שהם יספיקו לך עד פסח. אז אוכל לשלוח לך עוד כספים. שמחתי לשמוע שאחי דוד נסע לאוראן ושהוא עושה שם חיל, אולי אם היה בא לכאן היינו יכולים להקים חברה לכריתת עצים במשותף, אבל אני לא בטוח שכל-כך קל להתפרנס מזה, מצד שני קיבלתי מכתב ממוא'יס תד'שואל מקראקס, הוא אומר שיש שם קהילה תטואנית גדולה, ושגם שם יש עבודה, גם כאן יש כפי שאת יודעת לא מעט תטואנים, אבל כנראה לא כמו בקראקס.

אני מקווה שבקרוב תשלחי לי את החדשות הטובות על לידת הבן החדש, או הבת, חבל שאני לא יכול להיות שם לברית-המילה, חבל מאוד, אבל כפי שאת יודעת הנסיעה ארוכה וכרוכה בסיכונים רבים, ואת הרי לא רוצה לעזוב את תטואן, אני מקווה שאוכל לעשות מספיק כסף ושתהיה מספיק עבודה כדי להתפרנס שם. יש שמועות שהצרפתים מתכוונים לכבוש גם את מרוקו, אז אולי זה דווקא יביא פרנסה, ואולי אפילו הספרדים יתפתו להיכנס שוב לצפון, ואז תהיה לנו פריחה כמו שהייתה בשנות השישים, אבל זה רק ספקולציות וחוץ מזה אם ייכנסו שוב רק לשנתיים, זה גם לא יקדם את העניין מספיק. מה שלום מוא'יס, הבן הנחמד, האם הוא כבר הולך לאֶלְיאָנְסָה, הוא בטח כבר הולך, הוא בן שש, אני בטוח שהוא יהיה מבריק בלימודים.

תמסרי חיבוקים חמים לאמי סולטנה ולכל המשפחה, במיוחד לאחי משה אם הוא יבוא לבקר, אך אכתוב לו כמובן גם לאורחאן, מקווה שהכסף יגיע אלייך בהקדם,

מימון

4

- אימא, איפה אבא,
- הוא עוד מעט יבוא,
- למה שמואל ישן, הוא מרגיש טוב,
- הוא קטן אז הוא ישן,
- והוא לא יודע שאנחנו נוסעים,
- הוא לא יודע.
- ולקחת את המפתח של הבית,
- אנחנו לא נחזור, אנחנו כבר בספרד ואנחנו לא נחזור,
- לא? אבל לקחת את המפתח? חשוב מאוד המפתח...
- אתה יכול לנוח בני, אתה יכול לנוח, המפתח נמצא בלב.
- ומתי אבא יבוא?
- אל תדאג הוא יגיע בערב, הוא יביא את הכסף.

תטואן 1914

אה, כן... נרדמתי על הכורסה, אתה יודע, ככה זה הזקנים, נרדמים פתאום, אבל אני כמעט לא ישן עכשיו, כמה שעות מעטות, אה, איפה היינו, אולי אספר לך על האירוע החשוב כל-כך שבו הגיעו המלך והמלכה ב-1914 או משהו כזה, אחרי שנכנסו הספרדים, אבל זה לא נראה לי כל-כך חשוב, אז זה נראה משהו מדהים, וצבעו את כל הבתים בעיר לכבוד האירוע, כאילו מדובר באיזו חתונה או משהו כזה, אבל היום, זה לא מה שחשוב, אספר לך על קוטי בן דהן, אף אחד לא יספר לך על זה, זו הייתה בושה גדולה כל העניין

אתה, אתה יודע אחרי 1862 הספרדים יצאו אך השפעתם התרבותית והדתית הלכה וגדלה, הם גם הבינו שיש להם עם מי לדבר כאן, וניסו לעשות נפשות לדתם, ברוב המקרים הם כמוכן לא הצליחו, הרי תחשוב היהודים שהיו כאן היו החזקים ביותר שנתרו אחרי גירוש ספרד, מדובר באנשים אמידים שעזבו את הכול ובאו למקום נידח, מדובר בצאצאים של גלדיאטורים רוחניים, היו כאלה שחזרו אתה יודע, את זה סיפרה לי האם של סבתי, ששמעה מסבתה שהיו כמה יהודים שהתנצרו וחזרו לסביליה, חזרו לבתיהם, אפילו ממשפחת בן זמרה, היו גם כאלה שאחרי שהתנצרו והיו למִכְנָס, קיימו את התורה בסתר, הם באו לִתְטוֹאֵן, הרבנים לא כל-כך קיבלו אותם, הם רצו שכאן יהיו רק ספרדים שהיו מוכנים לעזוב את הכול על מנת להיות יהודים ולא כאלה שהתפשרו, בכל זאת, אני מניח שהיו כמה קרובי משפחה שכן התקבלו לִתְטוֹאֵן בשנת 1600 בערך או לפניו, אז דמיון לך אחרי כל מה שסבלנו שיבואו לנצר אותנו, דווקא אותנו, והיו להם כמה הצלחות, הם כתבו על זה בעיתונים כאילו זה מה שיחזיר את כבודם האבוד של מלכי ספרד, אני במיוחד זוכר את קוֹטִי, כי היא הייתה יפה, וכמו שאומרים, שמתי עליה עין, זה היה אחרי שחזרתי בפעם הראשונה מברזיל, שם בניתי להם את מסילות הברזל של הג'ונגל, כבר היה לי קצת כסף, והייתי נחשב לצעיר מבוקש, כי היה כאן עוני גדול, ואהבתי את קוֹטִי, פניה היו לבנות מאוד ועיניה ירוקות, כמעט חיוורת אבל זה היה עור חלק כל-כך, חלק כל-כך... היא בטח כבר מתה היום, ונקברה על ידי כומר אי שם במלגה או בקְנִירוֹס או בוולנסיה, או בסְאוּטָה, או במדריד, בארץ אבותיה, אבותיה שלא רצו להתנצר כדי שהיא תהיה יהודייה, או ממזרים, ממזרים הגויים האלה, ממזרים גדולים, תמיד מחפשים את החלשים שבנו לשכנעם, כמה יהודים היו יוצאים ממנה, מאות, אלפים, יהודים שכל-כך חסרים לנו עכשיו אחרי השואה, לא, הם הולכים לחלשים, לעניים, לחסרי הלחם ולחסרי הבגד והנעל, כי באמת, מימון, באמת נעליים לא היו לנו, אבל רבי יצחק בן וִוְלִיד בחכמתו ביקש שיבנו לו בית-ספר לפני שיתנו לו נעליים, וכך אתה היום איש עשיר, ומכובד, יודע קרוא וכתוב, יודע צרפתית וספרדית, נוסע לאורֶאן ולמדריד, איש גדול בעולם, בזכותו וחכמתו, דע לך, לולא כך, היו לך נעליים, אבל לא היית יודע ללכת אִתָּם, לא היית יודע לאיזה כיוון ללכת אִתָּם, קוֹטִי קוֹטִי היקרה, בסוף התחתנתי עם קוֹטִי אחרת, יהודייה, שילדה לי את משה שהתחתן עם אֶסְתֵּרִיקָה היפה שילדה אותך, אל תגיד את זה אף פעם לאביך, הוא

אולי יחשוב שלא אהבתי את אמך והתחתנתי אֶתה בגלל מבטתה של קוֹטֵי האחרת, אבל זה לא נכון, אהבתי את סבתך והיא הייתה אישה טובה עד מאוד, ואהבתי אותה מאוד והיא הייתה נאמנה...

אתה בטח שואל את עצמך אם אני הייתי נאמן, שם בברזיל, עובד שנה שנתיים וחוזר לכאן, ועושה ילד וחוזר לשם, זו שאלה טובה, אומר לך, שזה אפילו הפתיע אותי הנאמנות שלי, אבל היה אחד שניהל גם שם חיי נישואין, לא ממשפחתנו, ולא אומר מי זה, הוא נפטר לא מזמן, והיו לו כמה ילדים גויים שם, משפחה שלמה בג'ונגלים של ברזיל, פה משפחה ושם משפחה, לא איני שופט אותו, בגילי, ועם כל מה שראיתי, אני לא יכול לשפוט איש, גם לא את עצמי, ראיתי אותם לפעמים נופלים בשמש באמצע העבודה ולא קמים יותר, ואנשים מוזרים אלה, שאפילו את שמם איש לא ידע, יש להם בטח משפחה שעדיין מחכה לשובם, גם אני הייתי חולה כמה פעמים שם, כמוכן שמחתי מאוד לחזור לכאן בתחילת המאה כשאביך הוכיח את עצמו כגאון במסחר ונהיה מיליונר בגיל שש-עשרה, גאוני, הוא היה הראשון שייבא סחורה לְמִטוֹאֵן דרך הים, שמחתי לחזור לכאן להיות לו לעזר קטן, כן, זה היה קצת השפלה בשבילי, אבל עדיפה השפלה זו מאשר כל הנסיעות והימים הסוערים, עדיף, ואני שמח לראות שגם אתה הולך בדרכי אביך להיות עשיר מופלג ויהודי נאמן, יום אחד עוד תזכה לגור בירושלים...

5

- אבא, חזרת, אני כל-כך שמח שחזרת,
- היה מסוכן קצת בני, אבל הכול בסדר,
- מכרת את כל הבתים?
- כן, אפילו האחרון, אני צריך רק למסור את המפתח לקונה כאן
- בְּסֻאֹטָה והוא ייתן לי את הכסף, אחר-כך ניסע באינייה.
- באינייה? חשבתי במטוס,

- קודם באנייה לאַלְהֶסְיֶרְס, אנחנו נוסעים לישראל, פה כבר אפשר
לומר את המילה ישראל, אחר-כך כשנגיע למְרֶסִי נטוס במטוס,
- ואיך יהיה שם אבא,
- כולם יהיו יהודים, כמונו,
- ואיך אנחנו?
- כמוהם, כל הילדים בבית-הספר יהיו יהודים, כל החנויות יהיו
של יהודים, כל האנשים ברחוב יהיו יהודים, אף אחד לא יקרא לך
יהודי יותר, כי כולם יהיו יהודים,
- טוב, אבא,
- אל תדאג בני, הייתי שם לפני שנתיים וזה משהו נפלא, כל
האנשים שם הם באמת יהודים,
- אין ערבים בכלל?
- אין ערבים בכלל. כולם יהודים, ועכשיו אתה יכול ללכת לישון,
מחר מחכה לנו יום ארוך.

BENZIMRAO

אני לא יודע מה קורה לכם לבוא לבקר אותי ולראיין אותי כאן,
בנזימראו, בסך-הכול כפר קטן באמזונס, שבט קטן, ללא עתיד, הנה,
הם כמו כולם הולכים ועוזבים את המקום, הם הולכים ללמוד
רפואה, אומרים שבמשפחה הזאת זורם דם של רופאים שכבר אלי
בן זמרה במאה השש-עשרה היה רופא, וכשהוא הגיע עם אחיו
לְתֵטוֹאֵן, כן שם בצפון מרוקו ליד ספרד, הוא הביא את אחיו על גבו
כי הוא מת לו בדרך, אחר-כך היה למרפא בעיירה המוקמת באותם
ימים, זמנים רחוקים, אתה שואל על הקמת השבט, הדבר הוא די
פשוט, זה קרה ב-1850, מוֹאִיֶס בן זמרה הגיע לברזיל לְתֵטוֹאֵן על
מנת להביא כסף למשפחתו, ובאחת מן העבודות הגיע למקום הזה,
זימראו, כך הוא נקרא היום, כאן הוא החליט לחיות, מדי שנתיים-
שלוש היה עוזב ונוסע לעירו וחוזר, כאן הוא נשא עשרים ואחת
נשים מן המקום, ונולדו לו מאה ילדים, זו התחלת השבט, כל
הילדים עוברים טכס ברית-מילה, ולבכור תמיד קוראים מוֹאִיֶס, לא,
לא מוֹאִיֶס, כי מוֹאִיֶס יש רק אחד, והוא אב השבט, בגיל שישים

הוא נעלם ולא חזר יותר, הוא אמר לנו שיחזור ביום מן הימים ואנחנו עדיין מחכים לו, הוא היה איש חזק מאוד ודיבר שפה מיוחדת אותה אנחנו מדברים עד היום, סוג של ספרדית מתובלת עם פורטוגזית, קוראים לשתפנו חֶגְטָאָ, אבל היום כבר כולם מדברים פורטוגזית, עשינו כאן בית-ספר ששמו אֶלְיָאָנְסָה, כי כך הוא ציווה לנו באחד מן המסעות שמהם חזר, והוא אמר לנו להתכונן יום אחד לנסוע לירושלים, כן, לירושלים, לא לֶבְטוֹאָן, הוא תמיד אמר שהעתידי הוא ירושלים, כך עובדת התורה שלו מדור לדור במקום הזה, המקום המיוחד הזה בו אף פעם אין הצפות של גשם, כאשר כמה מטרים מכאן הכול הופך לנהרות, אני לא יודע איך הוא מצא את השטח הקטן הזה, קורה שאנחנו מוקפים מים לפעמים כמה חודשים, פעם זה נמשך יותר משנתיים, אבל כמובן הכול גדל כאן בעצים האלה, ואוכל אף פעם לא חסר לנו, כמו בֶּטוֹאָן, כך אמרו לי שתמיד שם היה אוכל לכולם, או כמעט תמיד, כנראה שמוֹאִיֶסס הגדול הביא לכאן את הברכה שלו, ראיתי באמת שם, כשהייתי בֶּטוֹאָן את פסאז' בן זמרה, מן הבתים שבנו בני משפחתו שם, אתה אומר שאתה ממשפחת בן זמרה, אתה נולדת בֶּטוֹאָן, זה מאוד מעניין, אבל בשבילנו כל העניין הזה הוא היסטוריה, אני לא יכול להבין למה אדם יעזוב אדמה פורייה כמו שלנו כדי ללכת לעיר כלשהי, לברזיליה, או לסאו פאולו, אבל זה מה שקורה לבני שבטי, הם הולכים ואחרי כמה שנים חוזרים עם תואר של רופא, היית מאמין, בשביל מה בן-אדם צריך תואר של רופא, והם רוצים לרפא אותי אני לא יודע ממה, אני כבר בן שמונים וחמש, ואם אני חולה או מישהו מבני השבט חולים אנחנו לוקחים כמה עלים מערבים אותם עם המנגו הטהור ומכינים לנו משקה לרפואה, אבל כל המלומדים שלנו נהיים להם רופאים כאלה חשובים, יש להם עניבות במקום חצים, והם כמובן נורא חכמים,

אם אנחנו מתנגדים למשטר הקיים זה מפני שהם פשוט רוצים לחסל את הג'ונגל, הם רוצים לחסל את כל האינדיאנים, האינדיאנים די תמימים כאן בין העצים, הם לא מבינים את האיש הלבן, הם באמת חושבים שאם יישארו במקומם הדחפורים, הריסוסים, החיסונים והתרופות לא יבואו להרוג אותם, הם חושבים שהם יחזירו להם טובה תחת טובה, האינדיאנים הולכים ונעלמים, הולכים ונחנקים, אני יודע שיש שמועות שאני אחראי לפעולות טרור, זה לא

נכון, איני אחראי ואיני מצדיק אותן, אך אני בהחלט מבין אותן, ואם מישוהו יעשה פעולה כזאת אתן לו מחסה בשבטי, ואם זה יהיה בן שלי לא אסגיר אותו למשטרה, או לצבא, יש יותר ויותר צבא, כאן בזימראו, שם בברזיליה ובסאו פאולו הם מדברים על דמוקרטיה ועל חופש הפרט ועל התחממות כדור הארץ אך ברגע שאתה יוצא מן הפרברים של הערים האלה מה נשאר לך? כלום?

לא על זה אתה רוצה לשמוע, את חושב שאני נושא איזה סוד כמס על תטואן, שאני יודע משהו שאתה לא יודע, זה לא כך, ייתכן שמואיסס בן זמרה שלח מכתבים, אף שקשה להאמין, שהוא שלח משהו מן המקום הזה לפני מאה שנה, ייתכן שהיו לו צאצאים גם בתטואן, איני יודע על זה, בעצם עד לפני כמה שנים תטואן לא הייתה שונה במחשבותי מן האימפריה האצטקית, משהו דמיוני מן העבר, האמנתי כמובן שזה קיים,

אם אני רוצה לבקר שם, אולי... הייתי פעם בסאו פאולו, האמת זה לא ממש הרשים אותי, לקחו אותי אפילו למוזיאון, אחד מן הנכדים הרופאים שלי, אני לא יודע מה זה כל-כך טוב, החדרים היו מחניקים והריח של הצבע מאוד הפריע לנשימתי, אז עד לתטואן, לטוס במטוסים הגדולים והגסים האלה, בשביל מה, חוץ מזה אני יכול לראות את תטואן כאן, אני יכול להסתובב ברחובותיה מכאן, מתי שאני רוצה, יש לי אפילו מפה, אני מכיר את הים התיכון, מכאן, זו מפה שצייר על אבן הסבא שלי, אני יודע בדיוק כמה זמן ייקח לי להגיע ברגל מן החוֹדְרִיָה ועד רִיו מֶרְטִין, הים הקרוב, אני עושה את הדרך הזאת לפעמים, אני יוצא בבוקר מביתי וחוזר לקראת ערב, כולם יודעים שבאותו יום אני במסע לתטואן, לא, כמובן, איני זו מן האוהל שלי, אבל כולם יודעים שבאותו יום אסור להם להפריע לי,

כן, ביום הראשון של חודש אוקטובר, או לפעמים כמה ימים אחרי זה, אני קובע את זה אנחנו עושים צום, זה יום כיפור, אני יודע שזה מן היהודים, זה לא ענייני, אנחנו מתפללים לשנה עם מעט גשמים, שהנהר כאן ליד לא יוצף ולא יגרום נזקים, ואנחנו גם מתפללים שהצבא לא יפריע לנו וייתן לנו לחיות את חיינו, אולי זה מה שנשאר מן העניין, אנחנו גם נחים בשבת ומדליקים נרות יום בשבוע, את זה תשאל את הנשים, הן יודעות יותר טוב ממני, אבל

אני גם יודע שבעצם אף אחד כאן הוא לא יהודי, הרי האימהות הן כולן אינדיאניות, אז אל תנסה עכשיו לשכנע אותי להיות יהודי, כבר היה כאן איזה ג'רינגו שניסה לגייר אותי, אנחנו אינדיאנים, אינדיאנים מְטוּאָן אבל אינדיאנים, אם אתה רוצה אתה יכול לאכול אתנו ארוחת ערב.

6

- אימא, אבל למה אנחנו נוסעים לישראל? למה אנחנו עוזבים את ביתנו?
- מה, אתה רוצה לחיות עם ערבים כל החיים שלך?
- אבל בבית שלי כן, זה הבית שלי,
- גם שם הבית יהיה שלך,
- אבל זה יהיה מפתח אחר,
- בטח שזה יהיה מפתח אחר, לכל בית יש מפתח אחר, אבל זה יהיה בית שלך כמו הבית של מְטוּאָן,
- זה לא יכול להיות, זה לא יהיה הבית בו נולדתי, או בו צחקתי פעם ראשונה או בו בכיתי פעם ראשונה, וזה יהיה מפתח אחר,
- איזה מין שטויות אתה מדבר, אז יהיה מפתח אחר, זה בדיוק מה שאנחנו רוצים מפתח אחר, מדינה אחרת, שבה הערבים לא יגידו לנו ליהוד, שבה איש לא יזרוק עליך אבנים בדרך מבית-הספר לבית,
- את בטוחה שיהיה לנו בית שם, בית גדול,
- גדול או קטן, בישראל נבנה את חיינו, נהיה יהודים, בישראל כל בית יהיה גדול מספיק לכולנו.

עד כאן החלק הראשון של "מפתחות לתטואן"
אתם יכולים להוריד את כל הטרילוגיה במחיר שווה לכל
נפש

<http://www.lulu.com/content/4394729>

או לרכוש מהדורה מודפסת של הרומאן
מפתחות לתטואן בכתובת הבאה

או את הכל הטריילוגיה במהדורה מודפסת
<http://www.lulu.com/content/464214>

ניתן גם להזמין ישירות מההוצאה (פרטים בסוף
הקובץ).

לוֹסָנָה

The most radical thing known to humankind is a long “
memory”
U. Utah Phillips

"אתה הכותב והנכתב"
אדמונד ז'אבס

הקדשה
לכל אלה שנפלו בדרך, אלף דורות לא נשכח אתכם, את רגליכם העייפות,
את מבטיכם, רואים אותנו ממשיכים קדימה. בין אם פניתם לים או נותרתם
באדמה, בין אם עפתם ברוחות או חיים אתם בתוך אש התמיד. אנחנו נישא
את זכרכם בכל אשר נלך.

זו השעה האחרונה, שרה.

שעת השחפים.
הם רבים ויפים, הם עטורי צבעים.
אהבתי אותך.
כן, אני יודעת. איש לא אהב אותי כמוך.
ולא אוהב אישה כפי שאהבתי אותך. את אהבתי האחרונה.

ועכשיו אני עוזבת את העולם הזה מאושרת. נתתי לך לאהוב אותי
כפי שרק אתה ידעת.
השחפים יידעו לקחת אותך בשלום.
איני רוצה ללכת, עדיין לא. אני צריכה עוד זמן אתך. אני רוצה
שתאהב אותי עוד שעה, עוד שנה, עוד מאה.

האינקוויזיציה

איזק בן זמרה היה עייף, עייף מאוד. העבודה, הילדים, האישה,
הלחץ בבנק, המכונת החדשה, התשלומים, המשכנתא ומה לא.
עכשיו היה לו כל מה שאי פעם רצה - וילה גדולה בחוצות מקסיקו
סיטי בשכונה היוקרתית ביותר בעיר, מכונת וולוו חדשה (הוא שנה
ב-מ-ו), אישה יפה אחרי שני ניתוחים פלסטיים עם שדיים עומדים
כמו שדי נערה בת חמש-עשרה, שני ילדים מוצלחים בבית ספר
תיכון, משרד במרכז העיר, הכל. "הכל ולא כלום", היה המשפט
שהצטלצל בראשו ללא לאות יומם ולילה, "הכל ולא כלום."
לפעמים זה היה "הכל זה לא כלום", ביום ובלילה, החלומות, תוך
כדי שיחה עם לקוח, מה יעשה איזק, מה יהיה עם איזק בן זמרה, מה
יהיה עם חייו, אשתו, ילדיו.

הוא רצה לעזוב הכל, את העבודה, הילדים, המשכנתא, המאהבת,
הזונות היקרות, הנסיעות למיאמי, הרולטה בווגאס, המשרד בקניטו
פינו. הכל הוא רצה לעזוב. אבל במקום זה הוא אמר לאשתו, "אני
נוסע לחופש בספרד, הזמנתי לנו כרטיסים. ביום ראשון מיד אחרי
המיסה אנחנו טסים למלגה, אני נוסע לארץ אבותיי, מליסה. תביני,
אני צריך לחפש שם את משמעות חיי, בגרנדה... בלוסנה או
בגרנדה, אני צריך להבין, אני נוסע לארץ שממנה באות כל
צרותיי."

מליסה הביטה בו מודאגת מאוד והזכירה לו שיש לו עסקה חשובה
לגמור בבית במשפט, בעניין התאגיד הבינלאומי למחשבים
"לקרופט".

"ממש, ומה עם השותף שלי? מה, לא מגיע לי חופש? אם אמשיך
כך, אני אתמוטט, אני אתמוטט, מליסה." ומיד, כמו ילד שמשחק
בהצגת בית הספר, נפל על המיטה הענקית והעגולה שעמדה במרכז
החדר.

"יש לנו חובות", אמרה מליסה, "ואם הוא ייצג אותם הוא ייקח את רוב האחוזים. זוכר את ההסכם שחתמת איתו בטוב לבך כשלא היה לו כלום? חבר, אה, חברים, נראה אם הוא יעזור לך כשלך לא יהיה..."

"תמיד יהיה, תמיד יהיה כסף ותמיד יהיו חובות, ותמיד יהיו בנקים שייתנו לי הלוואות וכרטיסי אשראי עם אשראי ענק כדי שאבזבז יותר. את יודעת כמה אשראי יש לנו בעשרים וחמישה כרטיסי האשראי שיש לנו? כרטיסי זהב, פלטינה, סופר אמריקן אקספרס, וי.איי.פי של ויזה פלטינה, מה עוד, אני כבר לא זוכר, אה, כן, דיינרס סופרסוניק, את יודעת כמה? שני מיליון דולר, רק תבזבז, רק תבזבז, אנחנו יודעים שאתה חמור עבודה, ותעבוד כמו סוס עד שתשלם."

"טוב", מליסה נכנעה עקב המצב המוזר שאליו נקלע בעלה. "אני רואה שאתה באמת צריך חופש. ניסע למלגה."
"ואת יודעת מה, אנחנו נוסעים למלון פשוט, נמאס לי מהפאר ומכל הכוכבים האלה. מלון שלושה כוכבים. מלון זול."

"אתה?.. אתה עומד לפשוט רגל או משהו? אתה רוצה לנסוע למלון שלושה כוכבים? אפילו בגיל עשרים לא הסתדרת במלונות של פחות מארבע-מאות דולר ללילה. אתה צריך אולי רופא, אולי פסיכיאטר, לא חופשה."

"ידעתי שזה יגיע, אני לא רוצה ללכת למלון שיכניסו אותי לקזינו כדי לרושש אותי מכספי, וילקקו לי את התחת כדי שאתן מאתיים דולר טיפ. משהו פשוט, אז תביאי לי בגדים פשוטים."
"אין לי בגדים פשוטים."

"זה דווקא פשוט. קחי מאה דולר ולכי לשוק, תקני לך כמה דברים זולים, שתיראי כמו אשתו של פקיד ולא כמו אשתו של עורך דין חשוב."

"זה כבר יותר מדיי, טוב? יותר מדיי. אני נוסעת עם הבגדים שלי, לא פחות משלוש מזוודות. אני מתחילה להכין אותן, אני לא יודעת אם אספיק. אני אבקש מהחברה שלי, לואיסה, שתעזור לי להכין את המזוודה."

איזק שוב שמע את הקול הזה, "הכל זה לא כלום."
"הכל זה לא כלום", אמר לאשתו.

"להביא את השמלה האדומה? זאת עם המחשוף? מה דעתך, אולי היא כבר לא מתאימה, אני באמת אצטרך ללכת לקנות לי כמה שמלות."

איזק נכנס למכונית שלו, וזה הפך למטרד אמיתי - "הכל זה לא כלום" - הגביר את הדיסק של הרולינג סטונס שרים את "אנג'י", חזק, ושר אתם, וזה קצת עזר. אבל ברגע שהשיר נגמר שמע שוב, "הכל זה לא כלום." הפעם הוא עשה ברקס. לקול הזה הייתה נוכחות חזקה מקודמיו, כאילו לא בא מראשו, אלא שיושב מישו במושב האחורי ואומר לו, "הכל זה לא כלום."

במשרד הודיעה לו המזכירה שלו בקריצה שלואיסה התקשרה כבר חמש פעמים. לא היה לו אכפת. שלא כהרגלו, אפילו צלצול לא החזיר לה. היו לו כמה פגישות, והוא ביקש ממזכירתו שתבטל אותן. היא חשבה שהוא רוצה לעשות אתה משהו כפי שעשה בפעם האחרונה שביטל את כל הפגישות. איזק היה מאהב נפלא. על אף כל הלחצים, ברגע שנגע באישה, אפילו באשתו, הכל היה משתחרר. ידיו היו מלטפות גוף של אישה בעדנה כזאת שאף אחת מהן לא יכלה לשכוח. דבר נדיר אצל עורכי דין. אבל לא. הפעם הסתגר איזק במשרדו ולא דיבר עם אף אחד. הוא הוריד את החלונות לחצי התורן ואף ביקש ממזכירתו שלא תעביר אליו שיחות ושלא ייכנסו אליו בשום נושא. כך ישב כל יום שישי ובהה בחדר, מנסה בכל כוחו להתעלם מ"הכל זה לא כלום", הדליק כמה קֶבֶאֶנס גדולים שגרמו לו לקשיי נשימה אך לא יכול היה בלעדיהם.

איזק, אמר לעצמו, איזק, מי אתה, איזק?

הוא אמר לראשונה את שמו, מדבר אל עצמו. מצד אחד חשב שכל פסיכיאטר יחשוב שהוא משוגע, אבל מצד שני חש טוב בכל פעם ששמע את שמו מגיח אליו מגרנו.

בשבת ישן עד שעה מאוחרת, ושוב ביקש מאשתו לא להעביר לו שיחות טלפון, גם לא מחברים. הוא ביקש רק שתשים לו הרבה תחתונים במזוודה, לא כמו בפעם האחרונה שנסעו להוואי והיו חסרים לו תחתונים ולא יכול היה למצוא את הבוקסרים האהובים עליו בשום חנות שם. "הכי חשוב זה הרבה תחתונים," הדגיש שוב ושוב מדי כמה שעות.

לאחר הארוחה שוב נרדם, וכשהתעורר ביקש ממליסה שתזמין לימוזינה לנמל התעופה למחר. אחר כך אמר, "בשביל מה אנחנו צריכים לימוזינה? מספיק מונית, נהיה עניים שבוע, נראה לך?" "בכלל לא," אמרה מליסה, "אם אתה רוצה, תהיה עני אתה, אני נוסעת בלימוזינה. מה, לא התחנתני אתך בשביל להיות ענייה, בשביל זה הייתי יכולה להתחתן עם מואיס, המשורר. הוא אהב אותי יותר ממך, ועד היום הוא אפילו לא קנה אוטו, אין לו כסף לכלום." "מעניין מה קרה עם המסטול הזה, אני חושב שהוא היה קצת הומו גם." "זה אני יכולה להעיד שלא. מעופף, משוגע וכל מה שאתה רוצה, אבל הומו לא." "כמה חברות שלי אמרו שהוא לא כל כך התעניין במין. מה זה חשוב בכלל? בקושי שתיתי אתו פעם טקילה, הוא הקיא אחרי הקרחיטו ולא חזרתי לראות אותו." "הבחורות האלה רק קינאו בי, כי רק אותי הוא אהב." "טוב, אם זה כך, אז תזמיני לימוזינה, ניסע בלימו, מה זה כבר כל כך משנה. מה זה משנה."

איזק רצה לעזוב הכל - את הכסף, הלימוזינות, האישה, הילדים, המשכנתא, המשרד, העיר - הוא אפילו רצה לעזוב את החיים. אבל החיים לא עזבו אותו. החיים עמדו לו כמו עצם בגרון - ביטוחי חיים במיליוני דולרים - כל הזמן חשב שהוא שווה יותר מת מאשר חי, ולא הבין מה ההיגיון בזה. חי, החובות שלו מסתכמים בחצי מיליון דולר, אם הוא מת, ביטוחי החיים שלו שווים שלושה מיליון דולר. ולאשתו ולילדיו יישארו שני מיליון וחצי. מה בכלל ההיגיון בכל זה, ובכלל למה שלא תקום אישה ותרצח את בעלה אם הוא מפסיק להרוויח כדי לקבל את ביטוח החיים? מספיק לסובב משהו באוטו ואתה מקבל תאונת דרכים משכנעת. איזק התחיל להפליג אל כל מיני תיאוריות שאולי חמישים אחוז מתאונות הדרכים הן רצח ועוד אחוז לא קטן התאבדויות. זה נשמע רציני למות בתאונה במכונית שלך, הרבה יותר מאשר להכניס לעצמך כדור בראש. "הכל זה לא כלום." הוא בכלל לא חשב על התאבדות. אף שלא היה ממש דתי, הוא היה אדם מאמין, ואמו העבירה לו את תחושת העונש שלאחר המוות אם יתאבד ואת מוראות הגיהנום.

לבסוף ישן כל כך הרבה בשבת, ולא יכול היה לישון בלילה. כבר בשעה שתיים לפנות בוקר הסתובב בבית וחיכה לרגע שיעלה על המטוס. זה היה קורה לו בכל נסיעה, הלחץ הזה של לפני העלייה למטוס.

"מה? אנחנו לא במחלקה ראשונה? זה באמת מוגזם? עשר שעות נסיעה עם... במחלקה שנייה? אני לא מסכימה. תבקש שיעבירו אותנו."

"מר בן זמרה, קרתה טעות," אמר דייל הקרקע הראשי. "כנראה קרתה טעות ושמו אותך במחלקת תיירים."

"לא ממש, אני ביקשתי."

"למה? האם המחלקה הראשונה שלנו אינה לרוחך?"

"לא, פשוט רציתי להפתיע את אשתי."

מליסה התערבה. "בדיחה טובה, ממש הפתעת אותי, עכשיו, מר... הסתכלה על ד"ש חולצתו, "מר גונזלז, בבקשה תתקן את העניין הזה."

"כן, מר גונזלז." הוא קרץ לו קריצה של שני גברים השותפים לדבר סוד. רק שאיש מהם לא ידע מהו הסוד.

איזק היה עייף בזמן הטיסה, וזה עזר לו לישון לכל אורכה. אשתו שותתה הרבה שמפניה בדרך ואכלה הרבה קוויאר. היא הסתכלה בזלזול על בעלה הישן, שאינו מנצל את מנעמי המטוס והמחלקה הראשונה.

במלגה ירדו גשמים עזים כאשר נחת המטוס בנמל התעופה הנווד מן הים. "גשם, ברכה," אמר איזק.

"ברכה כן, אבל לא כשאני בחופש," אמרה מליסה.

איזק שכר מכונית, והם נסעו למלון.

מליסה הייתה מאוכזבת מן המלון, שאפילו שירות חדרים לא היה בו. "אני אוהבת מלונות שבהם מקבלים אותי עם בקבוק שמפניה."

"אני באמת לא יודע אם את אתי רק בגלל הכסף או גם בגלל הכסף. יש משהו אחר שמעניין אותך?"

"כן, הזין שלך."

הוא חייך בעדינות, לא לתשובה זו ציפה. אך הם התעלסו. מליסה שמחה לחוש את ידי בעלה על גופה, אף שהתעלסויות אלה היו רחוקות מאוד מאלה של שנים עברו. טוב, זה כנראה דבר טבעי.

היא שמחה שהיא בכלל עוד מקיימת עם בעלה יחסי מין בתדירות של פעם בשבוע לפחות, דבר שלא קורה לאף אחת מחברותיה. הן היו סופרות את מספר המשגלים השנתיים ביד אחת, בקלות רבה.

כל היום הם שכבו במיטה. "מחר אני נוסע לקורדובה."
"זה לא קצת רחוק?"

"אני נוסע מחר בשעה שש בבוקר, אני רוצה להגיע מוקדם. את חייבת להצטרף אליי, אני נוסע לעיירת אבותיי, ללוסנה. את יודעת שפעם קראו ללוסנה העיר של היהודים?"
"אבל אתה בכלל לא יהודי, אתה נוצרי."
"אני גם יהודי וגם נוצרי."
"אני אשאר כאן. אטייל בים, אעשה קצת קניות במלגה, אנוח. שתהיה לך נסיעה טובה."

בשעה שלוש לפנות בוקר כבר הסתובבו שניהם בחדר, ערים כאילו הייתה זו שעת צהריים.
"היה לי חלום, חלום מוזר. חלמתי שעושים כל מיני טיפולים גנטיים באנשים, ויש הרבה טעויות בהתחלה ונולדים כל מיני אנשים מוזרים, וכדי שלא יראו את כל הטעויות שמים אותם בחווה מרוחקת מכל אדם. ואני מסתובב בחווה הזאת ורואה גברים עם איבר מין נשי בברך, או אנשים שצומחות להם ידיים מהאוזן, אחרים מסתובבים עם המעיים שלהם בחוץ, ויש כל מיני עם עין אחת, שלוש רגליים, והתעוררתי."
"טוב, זה פחדים ממלגה."

"פעם רציתי להיות סופר, את יודעת, לפני שלמדתי משפטים. יש הרבה סופרים שלמדו משפטים ואחר כך עזבו את המקצוע. אולי אני צריך לממש את החלום שלי ולהיות סופר. איִסָּס נָאוֹ אוֹר נָכָר."
"וממה נחיה?"

"זה דווקא פשוט. אני יכול למכור את משרד עורכי הדין שלי ולקבל עליו מיליון דולר לפחות. ואז אשב לי לכתוב."
"מיליון דולר זה הולך מהר, ומה אחר כך?"
"זה גם יכול ללכת לאט אם נלמד לבזבז פחות."
"למה שנלמד לבזבז פחות?"

"כדי שבעלך יהיה מאושר ויעשה מה שהוא רוצה. נמאס לי לייצג נודניקים, נמאס לי מהתיקים, הייתי יכול לעשות סיפור טוב

מהחלום שלי. יש לי הרבה סיפורים מהמשפחה והיסטוריה ארוכה, אני יכול להיות סופר בעל מעוף."

"טוב, אני לא חושבת שזה הרגע להחליט. ואני רוצה להזמין תה, אבל במלון הזה אין אפילו שירות חדרים, לזה אתה קורה לבזבז פחות? נצטרך להיות בלי שירות חדרים."

"ניסע קצת, בטח נמצא משהו שפתוח עשרים וארבע שעות."

"לא כל כך בא לי לצאת בלילה הסוער הזה."

"סוער? בקושי יש קצת רוח."

"אתה יודע שאני לא אוהבת רוחות."

"טוב, אז אצא ואביא לך תה ו... את רוצה עוד משהו?"

"משהו לשתות, ספרייט ואולי איזה סנדוויץ', עם טורטייה אספניולה."

"טוב, נראה מה אמצא."

איזק נסע בדרך הים, בלילה בהיר של ירח מלא. רוחות חזקות נשבו מן ההר והלבנה האירה את הים בחוזקה. הרוח התעמתה עם הגלים והעיפה אותם מן החוף אל תוך הים. הוא עצר בבית הקפה הראשון שמעליו נכתב "פתוח 24 שעות ביממה", אך הוא היה סגור. כנראה בחופש. בתקופה זו שמחוץ לעונת התיירות. הוא צעד לעבר מכוניתו, אך הרוח הקשתה על הליכתו עד כדי כך שנדרש ממנו מאמץ לא קטן על מנת ללכת. הוא הגיע למכונית, אופל קורסה, וחש יד חזקה אווזת בכתפו.

"דון איזק בן זמרה!"

"כן."

שני שוטרים של הגוארדיה סיביל, לבושים בדיוק כפי שהיו בתקופת פרנקו, עם הכובעים העומדים והבגדים הירוקים שלהם, עמדו מולו, והיה ברור שמדובר בבעיות.

"אתה מתבקש להתלוות אלינו."

"מה?"

ולפני שהספיק להביע את דעתו על כל הנושא כבר היה בפורד אסקורט של המשטרה, נוסע בדרך למלגה.

הוא ניסה לדבר עם השוטרים, אך חלון הפריד ביניהם. הוא אפילו לא הספיק לחשוב מחשבה אחת במשך כל הדרך, ומצא את עצמו מוכנס לבית סוהר.

"משפטך יתחיל מיד, שמע קול אומר."

"אני זכאי לדבר עם עורך דין," צעק מיד. אך איש לא הקשיב לו. אך כפי שאמר הקול כמה שניות מאוחר יותר, שני אנשים ביקשו שיתלווה אליהם, ומיד היה בתוך חדר בעל תקרה שגובהה לפחות שישה מטרים. שלושה שופטים לבושים בגדי כמורה עמדו במרחק של כשלושה מטרים ממנו.

איש אחד שעמד בצד הודיע: "הארכיבישוף חואן-חוסה טורס!" האיש האמצעי, עם הגלימה המהודרת ביותר, ביקש מאיזק לעמוד, ואמר:

"אני פותח את ישיבתו ה-99/88- של בית הדין של האינקוויזיציה בעיר מלגה. הנאשם הוא איזק בן זמרה, המתבקש להתחרט על מעשיו."

"מה?" שאל איזק, "זה בטח בדיחה מהטלוויזיה." הוא התחיל לצעוק, ומיד הגיח מישהו מן הקיר והיכה אותו.

"שב בשקט ותענה להוד קדושתו."

"מה יש לך לומר?"

"על מה?"

"מר איזק, זה עסק חמור מאוד, ואנו רוצים להציל את נשמתך מאש הגיהנום, אז אל תשטה בנו." "הגיהנום? זה לא כאן."

שוב הגיח עוד מישהו מהקיר והיכה בו. איזק התחיל להבין שאין זו בדיחה של האינקוויזיציה. הוא התחיל לחשוד שאשתו עשתה משהו כדי לקבל את כספי ביטוח החיים.

"האם אתה מתחרט או לא?"

"אני בוודאי מתחרט. השאלה היא על מה."

"את זה אתה תאמר לנו."

"זיינתי את המזכירה שלי."

"ואתה מתחרט?"

"בוודאי."

"ומה עוד?" שאל הכומר שליד הארכיבישוף, שהיה לבוש גלימה פשוטה יותר, בצבע חום.

"אני צריך יותר אור, חשוך כאן."

"חשוך כאן כמו שנשמתך חשוכה, רק אם תתחרט יהיה בך אור."

"על מה עוד אני צריך להתחרט?"

"על הכל, על הכל, רק כך תוכל להינצל מאש הגיהנום."

איזק שאל את עצמו מה זה "הכל" הזה, ומיד הבין בחושיו שאין לזה סוף, הוא צריך לדעת מה בדיוק הם רוצים לשמוע, ונראה שזה לא על זיונים מהצד. מה לומר?

"זוהי מדינה דמוקרטית, זכותי לקבל עורך דין שייצג אותי."

"דמוקרטיה? מה זה?"

"אה, אתם גם לא יודעים מה זה דמוקרטי, אז אני באמת בצרות." הארכיבישוף התחיל להתעניין: "מה זה דמוקרטי, זה כמו ביוון הפושעת?"

"בערך. זה אומר שיש לנאשם זכויות בסיסיות ושאפשר לבחור את המנהיג. שהאנשים יכולים לבחור את המנהיג."

"בשביל מה הנאשם צריך זכויות? אנחנו כאן כדי להגן על זכויותיו, כדי לגרום לו להתחרט ולהינצל מן הגיהנום. ואתה אומר שזו מדינה דמוקרטית? כאן אף פעם לא בחרו מלך. אלוהים, ואנחנו קצת, בוחרים את המלך."

"זה לא מלך, במדינה דמוקרטית אין מלך."

"אם כך אתה לא במדינה דמוקרטית, כי כאן יש מלך ושמו המלך חואן קרלוס דה בורבון הקתולי, זה לא כאן."

"זה היה עד לפני כמה שעות. אולי עשיתם הפיכה."

"לטובתך אני מציע לך לנסות קו הגנה אחר. הטיפשות שלך יכולה להוביל אותך לגרדום, אתה מדבר כמו מכשף."

"מכשף? חשבתי שכבא אין מכשפים."

"מעטים מאוד."

שלושת השופטים התייעצו ביניהם בלחש, ולבסוף אמרו לאיזק: "אנחנו מציעים להפסיק את הישיבה הזאת ולהמשיכה מחר, ניתן לך לנוח. אתה בטח עייף ומופתע, ויהיה לך זמן לחשוב על מה אתה רוצה להתחרט."

"אני בכלל לא אזרח ספרדי, אני אזרח מקסיקני, אני רוצה לראות את השגריר שלי."

"אדון בן זמרה, מקסיקו היא חלק מספרד. אין שגריר כזה."

שני אנשים אחזו באיזק בעדינות והובילו אותו לתאו. בדרך הוא ניסה לדבר אתם: "מה קורה פה?" אך הם התנהגו כמו רובוטים וכלל לא ענו לשאלותיו.

בתאו מצא אדם נוסף שחיכה כמוהו לדיון הבא. כעורך דין מנוסה ניסה איזק למשות ממנו את כל המידע האפשרי.

פרננדו-מריה, זה היה שמו, ענה דווקא באריכות:
 "אין שום סיכוי שבעולם שתדע מה לומר להם או במה להודות.
 הודיתי כבר במיליון דברים והם רק מביטים בי ומבקשים ממני
 להתחרט ולהציל את נפשי מן הגיהנום. איפה הגיהנום הזה, ואולי
 בכלל עדיף להגיע אליו מאשר כל הוידויים האלה? אני חושב שהם
 רוצים שאודה באיזה מנהג יהודי ישן, אבל אני כבר לא יודע דבר
 על יהדות, אולי הסבתא של סבתא שלי ידעה משהו. כבר מזמן
 הודיתי שאני אוכל חזיר, אף על פי שאני אוכל חזיר כל יום. הודיתי
 שאני מדליק נרות ושעשיתי ברית מילה, אף על פי שהם יכולים
 בעצמם לבדוק שלא כך הדבר. יום אחד הם יושיבו אותך על כיסא
 העינויים שבו מטפטים לך טיפות של שמן רותח על הראש, שמן
 זית ידי, שמן זית מעולה ורותח במאה שישים מעלות, ואז תהיה
 מוכן להודות בכל דבר. אני מוכן אפילו להודות שאנסתי את מריה,
 בכל הייתי מוכן להודות לו רק אמרו לי במה הם חושדים, אבל שום
 דבר לא עוזר. השמן הרותח מבשל לך את הראש, אתה מתחיל
 לראות את כל חיך עוברים לך מול העיניים, אבל יש להם רופאים
 מעולים והם מפסיקים בדיוק ברגע שאתה כמעט עומד למות כדי
 לשלוח אותך מעולף לתא שלך. שמן זית רותח, אחר כך באים
 עינויי המים, טיפות מים קרים כקרח על האוזניים שלך, כל דקה
 טיפה. תצחק, אבל אתה משתגע, המכות זה כלום ליד זה. כמה
 מכות, קצת דם וזהו. אני מציע לך לא להודות בכלום. תנסה להבין
 מהם במה חושדים בך, אני לא חושב שזה אפשרי, הם יודעים את
 כל הטכניקות. הכל."

"אבל מה עם עורך דין, אתה לא יכול לקחת עורך דין שייצג
 אותך?"

"אף אחד לא יכול לייצג אותך. תחשוב, כבר חמש-מאות שנה
 שאין כאן יהודים, והם עדיין מחפשים אותנו."
 "אותנו?" ענה איזק במהירות, בתגובה משפטית אופיינית, "אבל
 אני לא יהודי."

"גם אני לא," ענה פרננדו-מריה, "גם אני לא. זו רק צורת ביטוי.
 מחפשים אותם. הלוואי שהייתי יהודי, או לפחות קצת יהודי, קצת
 מֶרְנוֹ, לפחות כך הייתה משמעות לכל הסבל הזה. לפחות אם הייתי
 באמת נמנע מאכילת חזיר, הייתי יכול להתפלל לאל של היהודים
 ולהפסיק להתחנן לישו שיציל אותי מכמריו. הו, איזק, אני לא יודע
 איך נצא מזה. הבעיה היא שאיש אינו מת כאן, במרתפים האפלים

של האינקוויזיציה. אף אחד אינו מת כאן, הסבל נמשך שנים ולא הורגים אותך. אני מתפלל למותי כל יום."

"אני מציע שנלך לישון עד מחר."

"לישון, איזק, הלוואי שיכולתי לישון. אני לא יכול לישון. הם מעירים אותך בכל שעות היום, ובין קירות הטחב האלה אינך יודע מתי יום ומתי לילה. לישון, הלוואי שיכולתי לישון אפילו דקה אחת, דקה אחת. למות, למות זו תהיה שנתי היחידה, אפילו לעצום עיניים איני יכול, זה כאילו ששני אטבים מחזיקים לי את העיניים."

"אולי אני אלך לישון."

"תישן, תישן, ידידי, אולי אלה השעות האחרונות שבהן תישן."

אבל איזק לא הצליח לישון, הוא חשב איך לצאת מן המבוך המשפטי הזה, מן המצב המוזר הזה. כל ידיעתו המשפטית וכל הידע שרכש במשפט בינלאומי לא יכלו לעזור לו כהוא זה. הוא מצא את עצמו נתין של מדינה שאינה קיימת, ולא מפני שנעלמה, אלא מפני שבעולם החדש הזה, מעולם לא הייתה קיימת. אולי, חשב לעצמו, הפתרון הכי טוב יהיה הפתרון שהשופטים אינם מצפים לו, לתקוף אותם בכל דרך אפשרית ולערער את אמונם. אולי, אולי ועוד אולי עד שנרדם.

כמה זמן ארכה שנתו של איזק, קשה לדעת. הוא התעורר עייף. אולי ארכה שעה, אולי עשר שעות, אבל האנשים שהחזיקו בו לא השאירו בו ספק שכבר אין מדובר בחלום. הם הובילו אותו במסדרונות ארוכים אל חדר שבו ישב אדם אחד, ולא הרכב של בית משפט.

האיש, שלא הציג את עצמו, אמר לו, "אנחנו מעבירים אותך מיד לבית הדין של האינקוויזיציה בלוסנה. הוחלט שהם ישפטו אותך." "האם יש לי מה לומר בנושא? אני אפנה לאו"ם ולבית הדין לזכויות האדם בפראג."

איש לא ענה לו, שק שחור הושם עליו והוא הובל לכלי רכב שהוביל אותו ללוסנה.

הנסיעה ארכה שעות ארוכות. נראה היה שהם תקועים כל הזמן בפקק או שהמכונית פשוט נתקעה. איזק לא ידע, ואיש לא הסביר. מה זה משנה, לוסנה או מלגה? אבל זה כן משנה, זה כן משנה, הוא ידע שזה כן משנה. הרי על מנת לבקר בעיר אבותיו הגיע לספרד, והעיר הזאת לוסנה היא.

כבר בדרך חש שהיחס אליו השתנה במקצת. אולי הצורה שבה דחפו אותו לאוטו או האווירה הכללית בתוכו. הוא הובל היישר אל משרד שבו ישב אדם לבוש גלימה מפוארת, שונה מזו של השופט הקודם.

"לא אסכים יותר ליחס הזה. לפי אמנת ז'נבה אתם פוגעים בזכויותיי הבסיסיות ואני אפילו איני יודע על מה ולמה. איני מקבל בכלל את בתי הדין שלכם ולא את החוק שלכם, אני רוצה מיד עורך דין."

"אני הארכיגמון של לוסנה, מרטין דה חסוס אי איברה, מר בן זמרה, האם תואיל נא לשבת."

"אני לא חייב לענות על שום שאלה, היחס שלכם משפיל ומבוזה."
"אני מצטער מאוד אם התייחסו אליך בדרך לא נאותה. אתה כמובן יכול להגיש תלונה בכתב ונטפל בנושא."

"תלונה בכתב? אני כבר מכיר את זה ממקסיקו. אני רוצה לדבר עם ראש הממשלה שלכם. זה אולי יקצר את התהליך. אני איש חשוב במקסיקו, אני עורך דין חשוב."

"אני מציע לך לשתף פעולה, ואז נשלח אותך למקום שממנו אתה בא, מאיפה שזה לא יהיה."

"אני בא מהעולם השפוי, פה זה בית משוגעים."
"האם אתה מכיר את האיש הזה?" הארכיגמון הגיש לאיזק תמונה.

"ודאי שאני מכיר אותו. זה מואיסס בן זמרה, הוא האיש הכי רחוק מבין אבותיי שיש לי תמונה שלו. יש לי תמונה בבית."

"הוא בן אלף שנה והוא נולד בלוסנה. הוא קורא לעצמו לוסנה ומפיץ עלינו כל מיני שקרים, האם ידוע לך על כך משהו?"

"התמונה היא מהמאה התשע-עשרה, משנת 1880 או משהו כזה, התמונה שיש אצלי בבית, אני מתכוון. הוא הגיע לברזיל מתטואן, זה לא רחוק מפה, ויום אחד נעלם, אך יש להניח כי מת. אנשים לא חיים מאה ושמונים שנה, כבר בתמונה הוא נראה כבן ארבעים או חמישים."

"אתה לא עוזר לי הרבה. אומרים עליו שהוא מנסה למצוא מרנוס ולגייר אותם."

"יש עדיין מרנוס, הוד קדושתו מר דה חסוס?"
"יש ועוד איך. יש אחד שחושב שהוא המשיח של היהודים. אני מחפש אחריו."

"זה כל מה שאני יכול לומר לך על מואיסס בן זמרה, הוא אולי הסבא של סבי, משהו כזה."

"ואת האיש הצעיר הזה אתה מכיר?" הארכיהגמון הושיט לו תמונה אחרת.

"זה סמואל, הבן של אחותי, סמואל פליפס, בחור נחמד, הוא גר במקסיקו."

"במקסיקו? הוא כנראה בשני מקומות, כי גם פה שמו סמואל, סמואל מורסיאנו. הוא כותב סיפורים ומפיץ אותם בכל מיני כתבי עת, סיפורים נגד הכנסייה, בטח מרנו או יהודי בסתר, או סתם נוכל מרושע."

"אז אולי הוא פשוט דומה לבן אחותי, יכול להיות. יש אנשים דומים בעולם, אני לא חושב שבן אחותי כותב סיפורים, הוא לומד רפואה באוניברסיטה של מקסיקו סיטי."

"אני חושב שזהו, אמר הארכיהגמון לאחר הרהור מסוים. "אתה יכול ללכת. אתה חופשי לעשות כרצונך." "השאלה היא איך מגיעים לעולם שלי."

"אני מציע לך לשאול כמה שפחות שאלות, ולצאת מכאן לפני שאתחרט ששחררתי אותך ואחזיר אותך למלגה, לבית הדין של האינקוויזיציה."

איזק יצא במהירות רבה לרחוב. לשם כך היה עליו לעלות מדרגות רבות. הוא ספר חמישים, מנסה לחשוב איך יוכל לשחזר את הדברים שקרו לו ואם משהו בכלל יאמין לו.

במדרגות האחרונות נזכר בבדיחות שהיה מספר לו בנו כשהיה בן ארבע, בדיחות שהצחיקו אותו עד דמעות אבל היו חסרות משמעות לחלוטין: איש אחד נכנס למים, ובמים יש חיה אחת גדולה שמרביצה לו בראש, וכשהוא יוצא הוא הולך לבית של הסבתא, והזאב אומר לו שלום ולהתראות, ואז הוא שותה את השוקו וקונה אבוקדו בשוק, וכן הלאה...

בסוף המדרגות מצא את עצמו באולם ענקי ושמע אנשים מתפללים. מחשבתו הראשונה הייתה לברוח, אך הוא הבחין שהתפילה מושרת בעברית. אנשים קראו את המשפט הזה שאמו תמיד הזכירה לו, משהו כמו "שמע אישראל". הוא הכיר את המשפט הזה, היה זה מעין קוד משפחתי. הוא חשב שרק הוא יודע אותו. הוא

ניגש לעבר המתפללים. הם כלל לא שמו לב אליו, מרוכזים היו בתפילותיהם.

כשהגיע אליהם, הם השתחוו כמה פעמים והתפילה הסתיימה. מיישהו פנה אליו בספרדית ואמר שלום.

"מי אתה?"

"מי אני? ומי אתה?"

"אני שמואל דנינו. שמואל דנינו, אני מפה, אבל אתה לא מכאן.

אתה יהודי?"

"תלוי."

"ומה שמך?"

"איזק בן זמרה."

"בן זמרה, בן זמרה מתואן או מברזיל? אמי היא בן זמרה."

"בן זמרה מברזיל, אבל אני ממקסיקו."

"מקסיקו. יש שם יהודים?"

"אני לא יהודי. אני נוצרי. סבא שלי היה יהודי."

"לא יכול להיות, לא בספרד, זה לא יכול להיות. בן זמרה זה שם יהודי, ויהודים לא יכולים להתנצר. זאת אומרת, יכולים, אבל זה לא קורה, צריך אישור מהרב שלו ומהכומר, והמלך צריך לאשר את זה, וגם אז הוא צריך לשנות את שמו. יש שמות יהודיים ושמות נוצריים, בן זמרה זה שם יהודי."

"טוב, לא ידעתי, אז אולי אני יהודי. אם אתמול האינקוויזיציה

חקרה אותי, אז היום אני יכול להיות יהודי."

"האינקוויזיציה? שמעתי על זה, אבל זה לנוצרים, זה היה קיים במאה השתים-עשרה או משהו כזה. מוסד יפה, אנשים היו הולכים להתוודות על מעשיהם הרעים ומקבלים מחילה, אבל הם אף פעם לא חקרו יהודים. אף פעם."

"נו", אמר איזק, "הכל יכול להיות. מה שאני יודע זה שהנוצרים

והאינקוויזיציה עשו ליהודים את המוות וגירשו אותם מספרד."

"לא שמעתי על זה. המוסלמים גירשו אותנו מלוסנה, אבל בזכות הקונקיסטה חזרנו לכאן, ולוסנה תמיד הייתה עיר יהודית. אולי בסביליה יש נוצרים של האינקוויזיציה, אבל הם אף פעם לא הזיקו ליהודים. הנוצרים כאן טובים, לא כמו אלה של פולין."

"מר דנינו, מה אומר לך, הכל יכול להיות, הכל יכול להיות. בזמן האחרון ההיסטוריה קיבלה סחרחורת נוראית, כנראה הכל מתערבב לו. מה שכן, אני מעדיף להיות פה, בבית הכנסת הזה, מאשר

במרתפים של האינקוויזיציה שבהם הייתי אתמול. מי היה מאמין שאשמח להיות בבית כנסת."

"בוא", אמר דנינו, "בוא נלך לבית הקפה כאן לשתות משהו."

מחוץ לבית הכנסת, יום חורף שטוף שמש ורחבה ענקית ובה ציפורים באות והולכות. איזק נזכר באגדה על הציפורים שממלאות את רחבת הכותל המערבי עם שחר, ושמואל מיד החל לספר לו: "אתה יודע, מספרים שבכותל המערבי, במה שנשאר מבית מקדשנו הקדוש, כל יום עם שחר מתמלאת הרחבה בציפורים, והן שרות שירת הלל לבורא העולם, ואז יכולה השמש לבוא לירושלים. הציפורים הן שקוראות לשמש לעלות. בלעדיהן, אומרים חכמינו, לא יאיר השחר. גם הסופים מאמינים שהציפורים הן אלה שמביאות את השחר."

הם הגיעו לבית קפה ששמו "קאוט 66", ושם היו אנשים רבים ששתו קפה הפוך ואכלו טוסטים או קרואסונים.

"שלום, שמואל."

"שלום, דוד."

"כולם כאן יהודים באמת," אמר איזק.

"יש לך אורח? אין טוב כאורח להעביר יום של שמש, לשמש אותו ולקיים מצוות הכנסת אורחים," אמר איש אחר.

"שמי יצחק בן טולילה," פנה אחד האנשים שליד הדלפק אל איזק.

"אני איזק בן זמרה."

"בן זמרה מברזיל או מתטואן?"

"מברזיל, אבל אני גר במקסיקו."

"ויש יהודים במקסיקו?"

"אני לא יודע. אבל הבן זמרה מברזיל הרי הגיעו לשם מתטואן בכל אופן."

"אומרים שמחמירים כמו אנשי תטואן לא היו מעולם, ואומרים גם שמי שלא טעם מעוגותיהם, חייו אינם שווים."

"גם אמרו על אנשי תטואן שהם צאצאי אנשי שבט תטואן ששמו על בית המקדש בלילות מפני חיות, וקראו להם האריות."

"אנשי תטואן תמימים בני תמימים ואינם טובים למסחר, אך רופאים טובים הם."

"איך אתה אומר את זה?" התפרץ שמואל דנינו. "משפחתי מתטואן, והם סוחרים מעולים."

"אולי סוחרים כן, אבל אנשים קשים אלה, אם יגידו לך שכוס זו עשויה מברזל, כדאי לך לא להתווכח. גם את תשבור אותה ישכנעו אותך שהיא מברזל ולא נשברה."

"זה כן, זה אני מסכים," אמר שמואל.

"קפה טוב," אמר איזק.

"זה הקפה הכי טוב באזור."

"ואיך יוצאים מכאן לכיוון מלגה?" פנה איזק לשמואל. "אשתי

בטח מחכה לי שם."

"היום כבר לא תוכל להגיע, יש עבודות בכביש. מתקנים את הכביש המגנטי, מחליפים את המים שם. רק מחר תוכל לנסוע למלגה. אבל מה לך ולמלגה? זו עיר של מוסלמים. תישאר כאן אתנו, אתה יהודי. במה אתה סוחר?"

"אני לא סוחר, אני עורך דין."

"אתה מה?"

"עורך דין. אם יש למישהו משפט, אני מייצג אותו בבית המשפט."

"אל תהיו כעורכי הדיינים, כך כתוב בפרקי אבות. אצלנו אין דבר

כזה, כל אחד מציג את העניינים שלו בפני הרב, אין עורכי דין."

"אם מישהו רוצה לחתום על חוזה, הוא בא אליי, או אם יש לו

שאלה כלשהי בענייני חוקים או חברות."

"אני מבין, אתה כמו רב."

"לא רב, שום רב. למדתי חמש שנים משפטים כדי להיות עורך

דין."

"אצלנו רב צריך ללמוד חמש-עשרה שנה כדי לקבל הסמכה."

"כן! חמש-עשרה שנה, לא הייתי עומד בזה."

"מעט מאוד עומדים בזה, והפרנסה לא מי יודע מה."

"אתה בטוח שאני לא יכול לנסוע למלגה היום?"

מישהו התערב בשיחה. "הוא יכול לנסוע לקורדובה, משם לסביליה, ומסביליה בכביש הישן לאַנטֶקָה, אבל זה ייקח הרבה זמן, יותר משעה. אולי שעה וחצי."

"שעה וחצי זה הרבה זמן? זה כלום. שעה וחצי זה מהר מאוד. כמה

זמן לוקח בכביש החדש?" איזק צחק.

"תשע דקות ועשרים וארבע שניות."

"איזה דיוק."

"זה הכבישים החדשים, אתה מגיע עם האוטו לאזור ההידראולי

ואז האוטו נוסע לבד, בגלל השילוב של מים ומגנטים מהירים."

"נו, טוב, אם אתה אומר. אבל שעה וחצי זה לא הרבה בשבילי."

"הכביש בסדר, מר איזק, אבל לא מקובל על אנשי לוסנה שיבוא אליהם אורח ממרחקים ולא יסעו אותו, ולכן אומרים שמחליפים את המים, זה רמז ידוע. כבודו כנראה אינו מכיר את מנהגי ספרד ולכן לא הבין את העניין. אבל אם כבודו ממחר אנא יבוא לביתי, יסעד את לבו בכבש שנשחט לכבודו ואז נסיע אותך למקום שלך." איזק כמעט צחק מן החגיגות שבדברי מארחו המזדמן, אבל הבין שאסור לו לעשות דבר כזה. אין לו ברירה אלא לקבל את ההזמנה. "מן הראוי הוא גם שתלון הלילה בביתנו, ומחר, כאשר תהיה רענן, תצא לדרכך."

"זה כבר איני יכול, אשתי מחכה לי."

הארוחה הייתה באמת דשנה ומשביעה. הם צחקו משך כל הסעודה וסיפרו בדיחות לרוב.

אחרי הסעודה ביקש איזק ממארחו שיואיל בטובו לומר לו כיצד לשוב למלגה, אך סמואל התעקש לקחת אותו בעצמו ברכבו. איזק נכנס לכלי הרכב, שקשה לתארו כמכונית, ונתבקש לחגור את החגורה, לחבוש קסדה וגם להניח בכיסו מכשיר שמטרתו לבדוק כי הדופק שלו תקין בזמן הנסיעה.

בדרך לא דיברו הרבה, אך אחרי כשש דקות מצא עצמו איזק בתוך מנהרה. אל המנהרה נכנס בכלי הרכב החללי הזה, אבל יצא ממנה באופל קורסה ששכר, נוהג קצת מבולבל, כאשר מאחוריו שני אופנועים המבקשים ממנו לעצור בצד הדרך.

הוא עצר, יצא מן המכונית ונגע בשוטרים.

"אתם לא מהאינקוויזיציה, אני מקווה..."

"ניירות, בבקשה", אמר אחד השוטרים.

"גם לא מהיהודים המשוגעים", אמר תוך כדי הוצאת הניירות מארנקו.

"בן זמרה", אמר אחד השוטרים. "בן זמרה מתטואן או ממדריד?"

"מה?" שאל איזק. "אה, כן, ממקסיקו."

"זה רחוק", אמר השוטר השני.

"בן זמרה או לא בן זמרה, עבירת עבירה חמורה מאוד. לפי המכשיר שבידנו, נסעת במהירות מופרזת."

לפתע נשבר איזק והתחיל לבכות ולחבק את שני השוטרים, חוזר ואומר להם, "כמה טוב לחזור למציאות, איזה יופי! מהירות מופרזת."

"מהירות מופרזת של חמש מאות ושנים עשר קילומטר לשעה."

"הא... הא..." איזק פשוט התפוצץ מצחוק, "חמש מאות קילומטר לשעה?!!!"

"חמש מאות ושנים עשר", פסק השוטר בדייקנות.
"חמש מאות ושנים עשר?" צחק איזק שוב, "הרי האוטו הזה לא עובר את המאה עשרים. תסתכלו עליו, זה יכול לנסוע חמש מאות ושנים עשר קילומטר לשעה? תיקחו אותי למשפט, איזה שופט יאמין לכם?"

השוטרים הביטו זה בזה והבינו שיש להם עסק עם מישהו קצת משוגע, אולי שיכור, מה שאתם רוצים, אבל המכונית הזאת לא יכולה לנסוע במהירות של חמש מאות ושנים עשר קילומטר לשעה בשום פנים ואופן.

"טוב, קח את ניירותיך, ובפעם הבאה סע יותר לאט."
"חוצ' מזה", אמר השוטר השני, "גם המשפחה שלי מתטואן. שמי הוא בן הראש."

"אה, כן, יופי. רק תגידו לי, מה השעה?"
"עכשיו שלוש, שלוש ועשרה."
"לילה."

"כן, זה כן, לילה."
"ומה התאריך?"
"התאריך?"
"התאריך."

"שמונה עשר בדצמבר 1999."
"אז אני עוד יכול להגיע בזמן."
"בזה אין ספק", אמר השוטר בזמן שאיזק נכנס למכוניתו.

כשיבואו לקחת אותנו אנחנו נלך.

אנחנו נלך על הים.
הים הוא חברנו ואויבנו.
נאהב את המים המלוחים.
נצא דרך הים, הים התיכון הוא אמנו.
אחרים קוראים לאמא אדמה, אנחנו יונקים מן הים.
הים הוא הרחם.
מים שאיננו יכולים לשתות, מים שאיננו יכולים לחיות בלעדיהם.
הים הוא הרחם אך לא הרחמים.

היום הראשון

כאן, מול הים, אספר לך דברים שמעולם לא שמעת, עולם שאתה חושב אותו לנשכח, עולם שיהיה עולמך למשך כל חיך.

כאן, מול הים, במלון הזה, מן הים הזה שנותן חיים ולוקח חיים, מן הים הזה שאכלס פיראטים, מן הים הזה שהציל את עמנו והטביע אותו, שהציל את נשותינו ובו טבעו בנינו. בים התיכון, מולדתי ומעוני, הים התיכון, חיי ומותי.

כל זה בטח נראה לך מוזר, מה רוצה ממני הזקן הזה ומה הוא רוצה לספר לי, ומה צעיר כמוך יש לו לעשות כאן בקיץ של מלגה, לדבר אתי במקום ללכת לים או לשחק.

שבעה ימים אתה תבוא אליי. במשך שבעה ימים כל יום בין תשע לשתיים-עשרה, וביום השביעי תקבל תשובה לכל שאלותיך, התשובות שתקבל יהיו הפתח לשאלות שתשאל כל ימי חיך.

הים הזה היום הוא ים של תיירים, אבל לא מזמן, לפני שש-מאות שנה, יצאו ממנו בני משפחתי, בניי ובנותיי, אל עבר המגרב, רובם מתו בדרך, אם ממחלות ואם ממעשי ידי אדם. אותם אנשים שהיו אמורים להצילם לקחו את כספם וזרקו אותם לים. גם ב-1961 - מאל חוסיימה תצא ה"אגוז" אל הים התיכון, ושם בדרך לארץ ישראל יטבעו כל אלה שלא ראו את חלומם נגוז. כי דע לך, בני, שאין לנו מנוחה מן הים הזה, ומן הארץ הזאת, וגם ארץ ישראל לא הביאה לנו נחת, לא הביאה לנו את הנחת שחיפשנו, רק רדיפות אחרות ונוספות ושונות מאלה שידענו בגלויותינו במרוקן, בגלויותינו במגרב ובפורטוגל.

לא, ספרד לא הייתה גלות. ועל כך שעשינו מספרד ביתנו אנחנו נענשים כל ימינו ואין אנו זוכרים כבר או יודעים למה. זה כמו חטא העגל, זה כמו עירי לוֹסֶנָה, שנחרבה ראשונה, סנונית ראשונה לכל ההרס שיימשך ארבע-מאות שנה של קֶקוֹנְקִיסְטָה ושל חיסול היהודים אם על ידי התנצרותם ואם במסירת נפשם לשם שמים.

היו ימים שיכולתי לנשום את האוויר הזה כאילו היו ריאותי חלק מן הנוף הנשקף מן המרפסת הזאת. זה היה ביתי, אלה היו הריי, הרים גבוהים וראויים לאהבתי ולצעדיי, הרים שבהם הלכתי על

מנת להתקרב לאלוהים, כי אז חשבתי, אז חשבתי שזו ארצי וכאן אחיה ואמות. כל מה שלמדתי הוא שאין רצף להיסטוריה, והדברים החשובים ביותר שקורים אינם צפויים. יש כאלה שיאמרו שזו ההוכחה שיד אלוהים בכך, ואחרים בדיוק את ההפך, שדווקא זה מוכיח שהכל מקרי. הדבר לא היה צפוי בשנת 1266, ובטח לא הגירוש של היהודים, ואני יכול לומר לך שהוא לא היה צפוי אפילו בשבוע האחרון לפניו. מלחמת העולם השנייה לא הייתה צפויה, וגם לא הראשונה, וגם לא הקמת מדינת ישראל, גם לא רעידת האדמה באגדיר, הדברים החשובים ביותר תמיד בלתי צפויים.

אחר כך באים ההיסטוריונים ומסבירים את כל ההיגיון שהיה בדעבד בדבר, אבל אם היה היגיון, מדוע לא צפה איש אף אחד מן התהליכים החשובים האלה.

אתה בטח כבר מתפלא למוזרויות של דבריי. אני מדבר במטאפורות או בדימויים. כשאני אומר בניי, אלה היו באמת בניי לפני חמש-מאות שנה. אני בן אלף שנה. טוב, קצת פחות. נולדתי קצת אחרי שנת אלף, או כפי שאבי היה אומר, "נולדת אחרי השנה המשוגעת", אולי ב-1030 או ב-1011, אני יודע. נולדתי בלוסנה, המלך היה אז עבד אל-רחמן אל-מנסור. לא רחוק מכאן, העיר היהודית הגדולה בספרד באותם זמנים. עיר גדולה בממלכת גֶרְנֵנְדָה וגם הראשונה ליפול. לפני אלף שנה, ואני, ידידי, עומד למות עוד מעט, כי איש אינו יכול לעבור את גיל אלף, אני יודע שאני הולך למות כי כואבים לי הפרקים וזה הסימן. וזו הסיבה שאתה כאן, אני צריך לספר לך את הכל לפני שאלך לעולמי, אספר לך דברים שלא סיפרתי לאיש, וגם אתה לא תספר לאיש. מנין לי שלא תספר? אני יודע, ואתה גם תדע ביום השביעי, למה לא סיפרתי את הדברים לאיש לפניך ולמה לא תספר אחריי. שמעתי שאתה רוצה להיות סופר, אז אולי תכתוב ספרים על מה שתשמע כאן היום, אבל את הדברים החשובים באמת הרי לא תספר, לא תוכל לספר, וגם איש לא יאמין לעשירית ממה שאספר לך, ומוטב שכן.

אני מדבר אתך ואני בעצם לא פה, אני שם בים. בים המזכך, המקווה של חיי, המים המלוחים נכנסים בי דרך חורי, דרך כל נקביי וחלליי, מי הים, מלח הים.

אני מדבר אתך ואני לא כאן, אני עם בניי ובנותיי, נשותיי ושנותיי. אני חי את העבר, את תמונות בני המתנצר והופך לכומר, ובנו ההופך גם הוא לכומר, אני בורח מִסְבִּילָה ומן האש שלה יום-יום,

כל יום אני רואה את אשתי נמסה באש בזמן שאני מתנצר בכנסייה במורד רחוב הלוויים בסביליה. האם זה קרה? אני שואל אותך, בן זמרה, אני שואל אותך, האם כל הבן זמרה היו קיימים? הנה אתה כבר יודע עליי הכל, אתה לא יודע עליי כלום, גם אני, אלף שנה, ואני לא יודע עליי כלום.

בטח ניתן לשאול, לשאול את האדם מתי הוא ילמד. ואני חי אלף שנה וטרם למדתי.

אתה בטח חושב שאני יכול לומר לך משהו על העתיד. אך על העתיד אני יודע דבר, פעם סיפרתי חלק מן הסיפור הזה בעיירה אחת, ואנשים רצו שאומר להם את העתיד. בקושי את העבר אני זוכר. אוניות מתבלבלות עם כנסיות, עצים יפים עם אנשים תלויים, ימים עם נהרות של דם. אושר הלידה מהול תמיד בזכר אשתי המתה בזמן הלידה, החיוך של ילד עם כאבו של בני חולה השחפת שמת בגיל שמונה. גם הרבה רפואה לא למדתי. אף שהייתי רופא ואולי עזרתי לאלפי אנשים, כל עניין המחלה והמוות עדיין תמוה בעיניי, ואולי מפאת הזמן הוא אף תמוה יותר.

שפות שדיברתי ונעלמו כמו הרים שנפלו ברעידות אדמה, הלטינית הנפלאה והארמית של סוריה, שפות שדיברתי ונעלמו כמו אנשים, מילים נפלאות שאיש לא ישמע את צלילן לעולם יותר. והנה מכל השפות, כמו עצמות מתות, שבה העברית לצלצל בחוצות הארץ, ואפילו בעולם. דווקא העברית שעליה צחקו ולגלגו כל דוברי הלטינית כשפה אבודה, דווקא היא שבה, והלטינית נעקרה מן האדמה. שפות, כל כך הרבה שפות ששכחתי.

אלף שנה, ואני יושב מולך, ואתה תוהה, מה מישהו שנראה בן ארבעים מספר לך שהוא בן אלף שנה. ואני בפעם הראשונה צריך לספר לך את כל מה שאני זוכר, ושכחתי כל כך הרבה, בלי לשכוח לא הייתי יכול לדבר אתך היום. בים הזה שבו ראיתי את משפחתי טובעת שכחתי את שמי כמה וכמה פעמים, שכחתי את שמי כדי להישאר בחיים. הייתי בן יפתח ובן מימון, הייתי סוארז והייתי פינקלשטיין, והייתי ברסלב, הייתי איברהים ומוחמד. והייתי גם חסוס, כל זה כדי לשכוח את היום שבו נולדתי בלוסנה, היום שבו ראה אבי את אשתו הראשונה מתה בזמן שאמי ילדה אותי. ביום שבו נולדתי, אני בנו הראשון, הוא ביכה את אהבת נעוריו, הוא שמח על בנו אברהם, הוא שמח, כך קראו לי אז, אברהם, אברהם

בן משה. אבי שמח, ואמי לא מתה בלידתי, אלא אהבת נעוריו, אתה מבין. אבל החיים נמשכו, ברית מילה, ואבי מעולם לא שכח את יום מותה, וגם הוא מת מעצבות בדיוק ביום שבו נולד בני משה, משה בן אברהם, לפני שעוד היו שמות משפחה, באותו יום מת אבי, ואני שנה מאוחר יותר נעלמתי. ברחתי מן המשפחה.

היה לי קשה להבין למה נעלמתי, מה היה לי רע בכל הסיפור הזה, אהבתי מאוד את אשתי והחיים היו אז קלים בלוסנה, הפירות היו בשפע, והעבודה מן המוסלמים ומן היהודים, לא היו אז נוצרים בלוסנה, הייתה בשפע.

זה היה כוח בלתי מוסבר שיוביל אותי פעם אחר פעם להרים או לים, למקומות מבודדים, להיות לבדי משך תקופה ארוכה, ואז הייתי נופל למשכב, חומי היה עולה, ומשך שבוע לא בא דבר אל פי, כמעולף אני, רק קצת מים להרטיב את שפתיי שהיה מביא לי מישוהו או מישהי, אנשים שלא ראיתי לפנים ולא ראיתי יותר בחיי. ואז בוקר אחד אני מתעורר ומרגיש שוב בן עשרים. בהתחלה זה קרה כל עשרים שנה, אחר כך התקופות התארכו לשלושים וארבעים שנה. וזה כבר לא קרה שישים שנה, לכן אני נראה זקן כפי שלא נראיתי מעולם, ואני יודע שזה הסוף, אני יודע, אין איש שיכול לחיות יותר מאלף שנה, אין איש, כי אלף שנה זה יום של אלוהים. את זה למדתי בעצמי, ולכן אני חייב לספר לך את סיפורי.

תביט בי, שמואל, תביט בי. הנה ידיים של בן אלף, הנה ראשו, הנה עורו, כך נראה בן אלף, תביט בי, אל תסתכל על הים, הגלים מתעתעים הם, באים והולכים כאילו אין האדם יודע סבל ומוות. הים שקרן גדול הוא, אתה חושב שזה הטבע והיופי, אבל הטבע זה אנחנו, האדם, כי אנחנו בוחרים, והים לא. הים הוא דומם מת שאינו יכול לבחור את ימי הסערה, אבל אנחנו, כמו יונה, יכולים לגרום לסערות ולרעידות אדמה ולמחלות ולמגפות. וככל שעובר הזמן אנחנו יכולים לקלקל יותר, ולתקן יותר. תביט בי, שמואל, ניני, תביט בי, זה אני הסבא של סבך, זה שאביך סיפר לך עליו כבר כל כך הרבה פעמים עד שנמאס לך לשמוע, אני אברהם בן זמרה שנסע מתטנאן בשנת 1866 לברזיל, הותיר מאחוריו אישה עם שלושה בנים ושתי בנות ומעולם לא כתב מכתב ולא חזר. זה היה הרגע להיעלם כמו שנעלמתי ממשפחתי כל כך הרבה פעמים ולא חזרתי. הרי מה יאמרו על הזקן הזה, שנראה תמיד בן שלושים והוא כבר בן מאה, נשא שלוש נשים, הוליד עשרות ילדים, הרי היו חושבים

שאני מכשף ושורפים אותי חי. היום כבר לא היו שורפים אותי חי, שמואל, ניני, היום היו מכניסים אותי למעבדה סודית ושם חוקרים אותי כמו שעשו לידיד שלי לא מזמן, משום שנחלש באהבתו לאישה וסיפר לה את הסוד. הוא היה רק בן שלוש-מאות וארבעים, ולכן אני לא סיפרתי לאף אחד עד היום, אולי חלקים, אבל מעולם לא את כל הסיפור כפי שאספר לך בשבעת הימים הקרובים. או לפחות את מה שאני זוכר.

אין לי שום סיבה לחשוב שתשמור על סודי, הרי לא תוכל, אבל זה כבר לא משנה, אולי כן תשמור על הסוד, איני יודע, אבל דע לך שאיני סומך עליך שתעשה כך. זה כבר לא משנה לי אם תספר אם לא. גם אם יכניסו אותי למעבדה, הרי אמות להם עם הניסוי הראשון שלהם. אני יודע שמותי קרב ובא כי כבר חודשים כואבות לי הידיים, וזה לא קרה לי מעולם. הפרקים כואבים. אתה גם יכול לכתוב הכל, לרשום, לעשות מה שאתה רוצה.

הים! הו, הים. הים הקטן הזה, שבע מלחמות ופיראטים. פעם אחת נדדתי בתוך ספינת פיראטים וחטפתי אתם אנגלים, צרפתים, פורטוגלים ומה לא. מפרץ גיברלטר היה המקום הנוח ביותר לחטיפות האלה. אהבתי את הים, אך הוא מעולם לא החזיר לי אהבה. את משפחתי איבדתי במים ובגלים ובקנאת האנשים. כך יצאתי עם בני היחיד שלא התנצר, משה, ב1391-, מסביליה למלגה וממלגה למרוקו, לתטואן, שהייתה אז עיר של שודדי ים. אמרנו שאנחנו מוסלמים כדי להימנע מצרות עם העולם הסובב אותנו. מהר מאוד הוא הפך לגדול הפיראטים באזור, לחביב המלך עבדאללה. עד שהמלך מת והמלך החדש, מוחמד, גילה את עברו היהודי והטביע את ספינתו. המלך הזה אחר כך הפסיד הרבה מאוד כסף, מפני שהפיראטים החדשים לא ידעו ללכוד אנשים חשובים מספיק כדי לדרוש כופר גבוה. כך מת בני משה בים הזה שבו שחית מיליון פעמים ובו אתה משחק ומתחיל עם הבחורות. אותו ים שהציל אותי והרג את משפחתי. אותם המים ואותם הגלים.

אלף שנה מלוסנה ועד ירושלים וכבר חשבתי שלא אחזור לספרד יותר, אבל כשראיתי את תמונתך ידעתי שאותך חיפשתי כל השנים על מנת לספר את סיפורי. אותך ולא אף אחד אחר. ראיתי בפניך את המבט של אבי לאחר מות אמי היולדה. ראיתי את החיוך של בני

הראשון. ראיתי את כל מבטי ההיסטוריה שלי מאז לוסנה ועד ירושלים. גם שתיקתך נעמה היא.

ועכשיו, בני, אתה יכול ללכת. בוא אליי מחר בשעה תשע. היום כבר אמרתי לך מספיק, לך תשאל את סבתך על אברהם בן זמרה, אבל אל תשאל יותר מדיי. אסור שהם יידעו עליי. אהיה בתוך חייך למשך שבעה ימים ואחר כך גם אתה לא תדע עליי דבר. והנה שוב כואבים הפרקים, והזמן אוזל.

עד כאן החלק הראשון של "לוסנה" הרומאן השני
בטרילוגיה התטואנית תוכלו להוריד את כל הטרילוגיה
במחיר שווה לכל נפש

<http://www.lulu.com/content/4394729>

או לרכוש מהדורה מודפסת של הרומאן
לוסנה בכתובת הבאה

<http://www.lulu.com/content/362200>

או את הכל הטרילוגיה במהדורה מודפסת
<http://www.lulu.com/content/464214>

ניתן גם להזמין ישירות מההוצאה (פרטים בסוף
הקובץ).

בשערי טַנְג'יר

“You cannot count the miles until you feel them”
Townes Van Zandt

חלק א הנסיעה הביתה

"הבן זונה!"

אמרה כלא מאמינה שהיא מוציאה את המילים האלה מפיה.
מיד לאחר מכן נשתרר שקט במשרדו של עו"ד אילן עוז ברחוב בן
יהודה 7 בירושלים. השקט הזכיר דממה שמתרחשת לאחר פיגוע או
פיצוץ, הלם מוחלט ניכר בפניהם של כל היושבים מסביב לשולחנו
הגדול והארוך. חמישה אנשים מבוגרים מנסים להבין על מה
מדובר, מה נפל עליהם.

"ככה הפיל עלינו את כל התיק אחרי מותו," אמרה האם. "הכל
עלינו."

"ואם לא נחפש אותו, מה יקרה אם לא נחפש אותו?"

"לפי הצוואה הכסף יישאר בחשבון סגור משך חמש שנים ואחר
כך תקבלו אותו, הוא אומר שעליכם לעשות מאמץ למצוא אותו."
צעיר הבנים, ישראל, סובב את הכיפה השחורה שעל ראשו שוב
ושוב, "אני לא מבין, מה? ... באמת הוא רוצה שניסע למרוקן עכשיו
לחפש את בנו הקטן."

"את הממזר הזה." אמר הבן הבכור, מסעוד, "מה זאת אומרת? הוא לא אמר את זה לאף אחד קודם? מישוהו ידע על זה? הוא לא דיבר עם אף אחד?"
האם, אסטרייה, "והוא גם לא יכול היה לקחת את הסוד שלו לקבר."

עורך הדין התחיל לגלות חוסר סבלנות.
"אין לי בשורות אחרות, זאת הצוואה, אני יכול רק לומר לכם מה ההיבטים החוקיים של העניין, לא יותר מזה. ואני חושב שהעניין די ברור. אתם יכולים לפנות לבית המשפט ולדרוש לבטל את הצוואה, אך זה לא נראה לי כל כך פשוט."

"צריכים להתאמץ למצוא את בנו, אמר דוד, מי זה צריכים? כולנו? או מספיק אחד? מה שעכשו חמישה אנשים יפסיקו את חייהם וילכו לחפש אחרי הבן..."

"אני בודאי לא נוסעת, בטח לא בשביל זה, אני לא נוסעת למרוקו בשביל לחפש את בנו הממזר של בעלי."

"טוב," אמרה סילביה, "אני לא חושבת ששיבה כאן במשרד הזה היא הפתרון. אני חושבת שעלינו פשוט לחזור הביתה ולחשוב על כל זה. אם יהיו לנו שאלות אנחנו יכולים להתקשר אליך, מר עוז," היא עשתה סימנים בידיה לכל היושבים כדי שיבינו שיש ללכת.
"רק שאלה אחת," אמר אלברטו, "שאלה חשובה, בכמה כסף מדובר?"

"יש פה מספרים של חשבונות, אמר עורך הדין, איני יודע כמה כסף יש בהם. יש גם חשבון בשווייץ."
"לא נשאר כל כך הרבה, אמרה האם, אולי שש מאות אלף דולר, זה מה שנשאר."

"זה הכל? זה מה שנשאר מן העושר האגדי של משפחת בן זמרה, זה פחות ממאה אלף דולר לכל אחד, זה מה שנשאר מן העושר שהיה קונה נסיכים, שרים ומלכים, ומוציא יהודים מבית הסוהר?"
"נו, ככה זה, אמר ישראל, האשכנזים פה מתעשרים ואנחנו נהיים עניים. עוד דור אחד וכבר לא יישאר כלום."

"התחלנו עם זה," אמר אלברטו, "התחלנו עם זה."
"טוב זה לא הרגע, תודה רבה מר עוז, נתקשר אם יהיה צורך."

מדריך פורטו/מסעוד

אני מצפה למשהו שיקרה, מצפה למשהו תמיד. והנה כשמשהו קורה אני רק מצפה למשהו אחר. שלושים שנה לא הייתי בתטואן, לא הייתי שם. זה תמיד היה שם, שם תמיד, שם שלא נגמר, שם של העבר, שם של השכחה, שם של הזיכרון. שלושים שנה ברחתי מן הנסיעה, אומנם אלברטו סיפר לי שהיה שם, אמר שהיה נהדר שם, שהוא נהנה מכל רגע וזה היה כמו חלום. אבל אחרים, רבים אחרים, סיפרו על לכלוך, על כך שכל העיר אינה שווה כלום, ש"זה מלא ערבים", כאילו לא היו ערבים שם מעולם. ואולי הם לא היו, הם לא היו חלק מן החיים שלו, על אף שחיו אתנו, לדינו, הם היו תמיד מעגלים משיקים שאינם נכנסים לחיינו, הם היו יקומים מקבילים, שכל תפקידם היה לספק לנו את צרכינו, אם זה היה עוזרת, תפוזים או דגים. ואנחנו היינו לדידם אותו הדבר, אלה שמזיזים את המסחר, אלה שמספקים עבודה. הם מתגעגעים אלינו, הם שואלים למה עזבנו, מה היה לנו רע, ובאמת איני יודע. לא לכולם היה רע, אבל היו אחדים, כמו אימא, כמו סבתא, בעיר – הנשים – שחשו אי נוחות תמידית, הם דיברו על ישראל כעל משהו הכרחי, תמיד הנשים, הנשים הן אלה שהחליטו לעזוב לישראל; הגברים, כמוני, העדיפו משהו יותר מוכר, מדריך, פריז; מי צדק איני יודע אך כשהגעתי לישראל לביקור ב-1977 חשתי שזה היה מאוחר בשבילי, מאוחר כדי לשנות את חיי עד כדי כך שאוכל לוותר על מדריך, על הריח של הקלמרי, על דיבורים מסביב לטאפה, זה היה מאוחר מדי, אמרתי לאבי, אמרתי לאימי, הוא הבין, היא לא. היא רצתה אותי לידה, הוא היה מעדיף להיות במקום אחר, בפלמה דה מיורקה, שם בן דוד רצה להביאו כדי לנהל מלון, או לקנות מלון, או בקנדה, "זה לא בשבילנו", אמר לי כמה פעמים, "אני מבין אותך, זה אולי בשביל הדור הבא, הנכדים, כן בשבילם זה יהיה יותר טוב, אבל אני רואה את אחיך, את אחותך, ואף אחד כאן לא ממש בבית שלו, אף אחד לא ממש מצליח, אפילו אחיך איסקה שלא הולך בתלם, הוא מסתדר יותר טוב בניו יורק." לא הייתי מאמין על ניו יורק, אולי אני מבין שנסתדר טוב יותר במדריך, אפילו פריז

מאשר בירושלים – אבל ניו יורק, האם זה לא רחוק מדי? אולי לא, הכי רחוק שבו מישוהו שנולד וגדל במרוקו יכול להגיע זה ירושלים, היית מאמין?

ואת זה אמרתי בקול רם, ממש בקול רם ביושבי במטוס ליד סילביה, אחותי האהובה.

"מה?", היא אמרה. "מה הייתי מאמינה?"

"אני לא יודע, אני לא מפסיק לחשוב, לא מפסיק לחשוב, מה המשמעות של כל הנסיעה הזאת, ומה אנחנו מחפשים, אח, אח שלא ידענו עליו, אולי אנחנו מחפשים אח שמת, אולי הוא מת כבר, אנשים מתים גם צעירים כפי שאנו יודעים, שלושים שנה זה הרבה זמן, ובמרוקו עם כל הסמים, לכי תדעי כמה אנשים נרצחים."

"אני גם חושבת כל הזמן."

ביקשתי וויסקי מן הדיילת, בקבוק שלם, כוסות וקרח. הזמנתי את כולם. על אף שה J&B לא היה הוויסקי האהוב ביותר על כולנו, הרי שכולנו אהבנו וויסקי, ושמחנו לשתות קצת על מנת להפיג את המתח.

1974. וכן התפרקה החבילה, חלק לירושלים ואני נשאיתי במדריד ללמוד, לגמור את לימודי הרפואה. אחר כך החלום הלך והתרחק, המרחק בינינו הלך וגדל, השפה השתנתה, השפה שלהם, שלי, השפה של אחיי. הם דיברו על דברים שלא הבנתי, שלא יכולתי להבין, שלא רציתי להבין, אפליות, חוסר הבנה, קיפוח, גזענות, אבל אימי לא רצתה לשמוע על הגירה למקום אחר חוץ מירושלים, הרבה פעמים אמרתי להם שיבואו למדריד, כאן תסתדרו הרי, כסף זה גם לא הבעיה, אבל שנה רדפה שנה, תירוץ רדף תירוץ, האחים הקטנים אולי כבר היו פחות מסתדרים במדריד מאשר אם היו מגיעים אל העיר מיד עם עזיבת תטואן. יש להם חברים חדשים, אמרה אימי, הם מדברים עברית וזה מה שחשוב, חשוב שנדבר עברית. אולי זה נכון, אבל חברים רבים לא היו להם, את זה אני יודע, את זה תמיד ידעתי. חלק מן החברים נמצאים כאן, במדריד, משפחה, חברים מבית הספר, ואני לא יודע למה אני חושב על כל זה שוב ושוב. אולי על מנת לברוח מעצמי, מהמצב בו אני נמצא, ממות אבי, מן הצוואה המוזרה שלו, אני רץ במחשבות שלי. כל פעם אני מתחיל לחשוב על האח המוזר הזה, חצי אח, מה אומר לו כשאפגוש אותו, מה, אולי פשוט כלום, זה אני שצריך לדבר, אני האח הגדול, אני צריך לתת את הנאום, הנה אתה, אתה יוסף, אתה הבן של אבי, מעולם לא ידעת שיש לך אבא, אבל הנה הוא זכר

אותך וביקש שתהיה חלק בירושה, זהו, רשמי ביותר, פשוט תהיה חלק בירושה, תחתום כאן, תקבל מאה אלף דולר בערך, אולי קצת יותר, וזהו, אנחנו אחים, תודה רבה, אנחנו ממש מאושרים שפגשנו אותך ולא ניפגש יותר. תקבל את השיק מעורך הדין, בתוך חודש חודשיים, עד שנסדיר את כל העניין מבחינה חוקית. זהו.

אולי כך ואולי... מה? אתחיל לבכות, אני אגיד לו שהוא המחליף של ישראל, זה שנולד באמצע מלחמת ששת הימים ומת בלבנון, הוא היה הישראלי היחיד במשפחה הזאת, הוא אהב את הארץ את השפה, הוא היחיד והוא מת בלבנון, ועכשיו אתה יוסף, אתה יוסף, האח שלי, אתה מבין, אתה אח שלי זהו, הבנת.

כך זה יקרה, אולי זה בכלל לא יקרה, אולי נאתר את כתובתו ונשלח לו מכתב, מכתב זה הרבה יותר פשוט, מה אני, אני בן 47, מה אני צריך אח עכשיו, יש לי כבר בן, מה אני צריך אח, בשביל מה, מה אני צריך אח, "מה אני צריך אח?" "את זה כולנו שואלים." אמרה לי סילביה,

"באמת מה, אני חושב על זה שאולי פשוט נאתר את כתובתו ונשלח לו מכתב, אם הוא מסכים אז הוא יענה עם מכתב של עורך דינו, אם לא, לפי הצוואה עשינו את המוטל עלינו, לא?..."

"אתה לא חושב שאולי אבא רצה שנפגוש אותו, לא חשבת על זה?"

"אני לא יודע מה הוא רצה, עכשיו הוא מת ואי אפשר לשאול אותו. או אולי את דיברת איתו והוא סיפר לך על זה, הרי הוא היה הכי קרוב אלייך ואל רות, לא אליי, לא כל כך אליי, הוא דיבר אתך על זה."

"לא, אף פעם, לא ממש, אבל יש כמה משפטים שהוא אמר לי שאולי מתקשרים לעניין הזה, אולי עכשיו יש להם מובן אחר, אולי כן, ואולי אני סתם ממציאה, הוא אמר לי לפני שנה שאם הוא ימות לפני אימא, אז אנחנו נצטרך לדאוג לה, והוא לא התכוון לכסף, הוא הדגיש שהוא לא התכוון לכסף, לפעמים הוא היה אומר לי שהוא הותיר במרוקו הרבה יותר מכסף. היו לו משפטים מוזרים כאלה שאולי עכשיו מקבלים מובן אחר."

הנה מגיע האוכל, סילביה שואלת אם הוא כשר והדיילת הספרדייה מאיבריה אומרת שכל הארוחות הן כשרות, יש במה להתעסק בטיסה. האוכל יותר משהוא מספק רעב כלשהו בא למלא בטיסה עיסוק לשעות הרבות ללא מעש בתוך המטוס. אך המחשבות לא עוזבות אותי גם כאשר אני מנסה במיטב מיומנותי לפתוח את

הארוחה מבלי לשפוך דבר עליי או על אחותי, עדיין נשאר קצת וויסקי, אבל הארוחה תפלה בצורה בלתי רגילה, לא כמו ארוחות של אייר פרנס בדרך לניו יורק, הנה הוא מגיע מניו יורק, איסקה, ההומאופט שלנו, בטח יתחיל לדבר איתי עוד פעם על הרעלים שאני נותן לפציינטים שלי, ואני אתווכח איתו על הכדורים של סוכר שהוא מספק להם, אבל האמת היא שאני פחות ופחות נותן אנטיביוטיקות לחולים שלי, וגם פחות תרופות, הרי בסופו של דבר תשעים אחוז מהם רוצים יותר לדבר על הבעיות שלהם מאשר לטפל במחלה כלשהי, גם הם, מתברר, לא אוהבים את התרופות ויותר ממחציתן מגיעות לפח הזבל. זה די נחמד להיות רופא משפחה, יש יותר זמן לדבר עם החולה מאשר רופא כללי, אפשר לפעמים לדעת על הסיפור המשפחתי, וזה מעניין במקרים רבים. הוא היחיד שנסע לתטואן מאז עזבנו אותה, והוא אמר שהכסף בכלל לא דחוף לו, אבל הוא רוצה לבוא אתנו שוב, לראות אותנו בעיר. הרי הוא צודק, כל הזמן הזה ברחנו מן העיר, כולנו, ברחנו, כאילו היינו כולנו אשת לוט ואם רק נביט אחורה ניהפך למלח, מה כל הפחד הזה, הרי ממדריד או מפרזו מדובר רק בטיסה קצרה לטנג'יר, ונסיעה של שעה, אפשר היה אפילו לנסוע לסוף שבוע, זה מה שביקשה כל הזמן אשתי, אז בימים ההם בהם אהבה אותי, היא ביקשה שניסע לסוף שבוע, תשובתי תמיד, מה יש לי לחפש שם, ניסע לפרזו, לניו יורק, למדירה, לסרי לנקה, להודו, למדרס, לטהרון, לכל מקום, לכל מקום ולא למרוקו, ואני לא הייתי היחיד, זו הייתה תשובת אבי ואימי, וכל אחי, מה יש לנו לחפש שם? הכל, אני אומר, הכל יש לנו לחפש שם.

"אתה מתרגש לחזור לתטואן?"

"לא מדובר בנסיבות הכי מתאימות. לא יודע, כל הזמן ברחתי מזה, אבל ידעתי שיום אחד אני צריך לנסוע לשם, לסגור מעגל, לסגור פרק. לא חשבתי שזה יקרה כך, שאני אלך לחפש חצי אח עליו איני יודע דבר, אני לא יודע אם זה הרגע, אבל כנראה שכן, כי אנחנו נוסעים לשם, תל אביב מדריד מלגה, תל אביב מדריד מלגה... המסלול ההפוך לנסיעה של 1974, אומנם אז כבר הייתי במדריד אבל כבר קראתי מליון פעם בספרי אלברטו על הבוקר הזה בו הוא קם פתאום בשחר ברסטינגה ונסע לסאוטה. כאילו הייתי שם. איך את זוכרת את זה?"

"אני שמחתי דווקא, אל תשכח שזה היה אחרי ניסיון ההפיכה של אופקיר, היו הרבה ניסיונות להרוג את המלך באותה תקופה, ואנחנו

פחדנו שאם דבר כזה יקרה, זה הסוף שלנו. אז זו הייתה הקלה. אני זוכרת שהערתי את ישראל והחזקתי אותו ביד, חצי רדום נוסע לאוטו, אימא החזיקה בידיה את רות ואבא דיבר עם הנהג, בזמן שהזריחה החלה בים. זה היה מרשים. פחדנו קצת בגבול, חשבנו שאולי יקרה משהו, אבא נתן שוחד כרגיל כדי לעבור את הגבול וכולנו היינו צריכים לומר שאנחנו נוסעים לחופשה בפלמה דה מיורקה, בסופו של דבר הגענו לפלמה דה מיורקה לפני שנתיים, אבא ואימא, אני ובעלי, וגם רות ובעלה הגיעו, היה מאוד נחמד, חבל שלא באת, זה היה חופש מקסים."

פתאום שתקה, דווקא כשחשבתי שהיא תתחיל לתת לי פרטים, משפטים, זיכרונות מן הנסיעה החצי משפחתית, היא שתקה. הכל אצלה מסודר היטב בראש, הבית, הבעל, שלושת הילדים, יציבות צרפתית טיפוסית, הכל ביטחון, האיפור נותן ביטחון, פריז, הסקוריטה סוסיאל, הבית, שתי המכוניות, הבעל וביטוח החיים שלו, הילדים ילכו ללמוד באיזה אקול גבוה, הכל מסודר, ואני בלגן אחד גדול, הנישואים שלי בבלגן אחד גדול. אף אחד לא יודע על זה, אף אחד לא יודע מה אני עובר, והם אולי עדיין חושבים שאני עדיין באהבתי הגדולה, בתוך האהבה שלא נגמרת. ואולי הם גם חושבים שאני לא צריך את הירושה, שהכסף של אשתי מספיק לי והמשכורת כרופא משפחה, מספיק למה? למשכנתא של הבית ברחוב פדרו טיישרה, למכונית החדשה, למחשב של הילדה, מי יודע למה מספיק ולמה לא, זה לא מספיק לייצר אושר, זה לא מספיק להחזיר את הרגשת החום של יום חג, כאשר חוזרים מבית הכנסת לבית ויש ריח של מאכלי החג, הבית כולו נקי, הנשים לבושות במיטב בגדיהן, אולי אז הייתה משמעות לחיים, אולי רק אז, אבל מי יודע על מה חשבו הוריי, על מה הם חלמו, אולי גם הם פחדו לא לגמור את החודש, או פחדו שלא ייצאו מן העיר בזמן ותהיה מהפכה נגד המלך והכל יתמוטט. בכל אופן בגיל עשר זה היה נראה לי שיא הביטחון, שיא הבהירות, אני מעולם לא שמעתי את אימי דואגת לכסף, כמו אשתי, ויש לנו אולי יותר ממה שהיה להם אז, ויש לנו רפואה ציבורית ורפואה פרטית ואת כל הביטוחים בעולם, ואנחנו לא מרוצים, היא רצה למספרה הכי יקרה בגרן ויאה, לחנות הבגדים הזאת והזאת, איני יודע לאן, אני רק רואה את כרטיסי האשראי תופחים ואני לא יכול לומר כלום, כלום, זה גם הכסף שלה, הבית הוא לא מקום בטוח, לא בטוח כפי שנראה פעם, זה היה נראה כמו סמל הביטחון, כמו סמל החירות, המקום שאליו תמיד ניתן לחזור

כשהשמים סוערים, יותר כסף ופחות ביטחון, ככל שיש יותר כסף יש פחות ביטחון, ככל שיש יותר שירותים, יותר דברים שברורים מאליהם, כך הפחד לאבד אותם הולך וגדל. אולי היא תחבק אותי, אני רוצה שאחותי תחבק אותי, למה שאני לא אעשה את זה, אני פשוט יכול לכרוך את ידי סביבה, היא בטח תשמח, אבל אני לא יכול, לא יכול לחבק, לא יכול לתת אהבה. אני מחייך אליה, אחותי, אני רוצה לומר, אחותי, איפה האהבה שאהבנו כשהיינו ילדים, איפה החיבוקים שחיבקנו, איפה הריבים שרבנו, איפה הטיולים שטיילנו, איפה אנחנו, למה אנחנו כל כך רחוקים, ירושלים, פריז, מדריד, ניו יורק, מפוזרים על פני תבל, חמש מאות שנה המשפחה שלנו חיה באותו מקום, מרחק של שני קילומטרים רבועים, עברנו מבית לבית, אבל היינו תמיד באותו מקום חמש מאות שנה, ועכשיו אנחנו במרחק של חמשת אלפים קילומטרים, העולם נהיה אולי קטן, אפשר לבקר אבל אנחנו רחוקים, אני רוצה לבוא אלייך לבכות לך על אשתי, לומר לך כמה העניין קשה אחותי, אבל אני לא יכול לקחת מטוס בשביל זה. גם שם, כשאנשים היו קרובים כל כך הרבה היה נדחק לשכחה, אנשים אז לא דיברו, וזהו, היו בעיות שלא דיברו עליהם.

נפגשים בחתונה, בהלוויה, נפגשים בברית מילה, אולי באיזו חופשה לכמה ימים, ואז הכל מנסים להיות שמחים, מנסים לא לדבר יותר מדי על הבעיות הקשות, על החיים הנפרדים, על המרחק, המרחק שהולך ומתעצם דווקא כשאנחנו נפגשים, כי אז, רק אז אנחנו רואים אותם, אנחנו רואים עד כמה כל אחד הלך לכיוון אחר, עד כמה כל אחד הלך לשפה אחרת, תרבות אחרת, אלברטו יתחיל לדבר איתי על הבעיות עם האשכנזים, מה אני יודע על זה, אני מניח שהוא צודק, אבל מה זה נוגע לי, את תדברי על הכלב החולה שלך, ואיסקה על הומאופטיה, ורות, על מה אדבר איתה, על הילד הבא שלה, בת שלושים, ושישה ילדים, מה היא עושה כל הזמן, רק ילדים, הבעל שלה לומד בישיבה של ש"ס ועושה ילדים, חיים קצת מהכסף של המשפחה, הביטוח לאומי, ועושים עוד ועוד ילדים, מה אני יכול בכלל לדבר איתה, על מה, על השמלות של אשתי שעולות כמו מה שהיא מבזבזת בחודש על כל ילדיה, עולם עקום, ממש מוזר, מתי ראיתי אותה לפני ההלוויה, לפני חמש שנים, ועכשיו היא לא יכלה לבוא אתנו, ודאי, היא בחוש השמיני, לא יכולה לעלות על מטוס, היא שצריכה את הכסף יותר מכולם וכמה שיותר מהר, וישראל מת, מת לגמרי, בלי ילדים, מת והלך, איתו אני יכול לדבר,

אני לא צריך מלים בשביל זה, אפילו לא מחשבות. מוות למען מדינה, מוות עם משמעות, יש לזה משמעות. נגמר האוכל, אפשר להחזיר את המגשים האלה, אני רואה את האנשים שחרדים ממטוסים, הם זזים עצבניים, חלק מהם היו יושבים פעם באזור המעשנים ומעשנים כמו קיטור כל הטיסה, עכשיו הם רק יכולים לזוז, לנוע, להזיע...

הדיילת מחייכת חיוך מאולץ, הסימן המסחרי של איבריה, אני אף פעם לא מבין איך זה יכול להיות שדווקא העם שצוחק בטבעיות הכי גדולה בעולם מצמיח דיילות שאף פעם לא מסוגלות לחייך חיוך לא מאולץ, זה מפתיע אותי יותר מטיסה לטיסה, וזה עוד יותר גרוע בטיסות הפנימיות. מעניין מי בוחר אותן.

איֶסְקָה

אני אחזור ואני אגיד לה את זה סוף סוף, זה נגמר, סנדי, זה נגמר, אנחנו לא יכולים להמשיך יחד, זה לא תלוי בכלום, אני לא מאיים, אני לא רוצה אפילו לכעוס, אני לא כועס, זה פשוט נגמר, נגמר לי, אני לא יכול להיות אתך, אני אולי יכול להיות ידיד שלך, אולי מאהב שלך, אבל בעל ואישה אנחנו לא יכולים להיות, אי אפשר יותר למשוך את זה, סנדי, זה לא איום, את לא יכולה לעשות כלום, את לא יכולה להפסיק לדבר כל הזמן או לצעוק על סם, הבן שלנו, אני לא יכול להיות כך, אני לא מתפקד, אני גם לא מצפה ממך שתשתני, אני לא מצפה ממך שתשתקי, אין לי פתרון ואין לי שום תרופה לנושא הזה, אין לי, לא ב CH8 ולא ב M200, הדילול לא משנה, אני לא יכול גם לטפל בכך, אני בעלך, את צריכה מטפל אחר, אם בכלל יש לך בעיה, אולי אין לך, אולי הכל בסדר, רק שכל זה נגמר, לקסיס, תרופה לדיבורים, לדברניות, זוכרת ניסינו את זה פעם, ואז אני נזכר בפעם ההיא, ובפעם שצחקנו והכל עובר כמו סערה בים התיכון, אחר כך חוזר השקט, השמש, הגלים הקטנים שיותר מלטפים מאשר כואבים, ואז אני כבר מתגעגע אלייך סנדי, אבל זה לא יכול להימשך כך, יש את האיש הקטן הזה בראש שלי, נו איך קוראים לו, הוא שם, והוא הרי אומר לי שזה לא יכול להימשך כך, אני מתגרש, כל יום, ואני חוזר עם הזיכרונות, אבל הווה, איפה הוא ההווה? איפה ההווה שלנו? נזכר במשפט של

ג'קסון בראון שהזמנים הטובים ביותר היו הזמנים בהם לא השתדלנו. משתדלים והכל הופך לעיסה של חוסר תקשורת, אי האפשרות לתקשר בין איש לאישה, בין בני אדם בכלל, זה חוזר וזה חוזר ואני כל הזמן לא יכול להחליט, מה אקח, אולי סליקה, אולי נטרומ כלשהו, נטרומ מוריאטיקום, נטרומ סולפוריקום, נטרומ, מלח, המלח הוא שמתאים לי, המלח של השולחן, של הים, המלח מכל מקום, מלח ועוד מלח, אדם מלוח, אני קשוב למלח, אני יכול לשחות בברכות, אין בהן מלח, אני יכול לשחות, רק ים, הים, מגע הים לראות את הים, לחוש את הים ואני איש אחר, ולכן אני כבר לא יצאתי מן האי מנהאטן עשר שנים. כשהדברים נהיים קשים אין כמו ללכת לראות את המים המלוחים, לחוש שהים מגיע עד למקום אחר רחוק, למקום אחר עם חיים, עצי קוקוסים, אנשים אחרים, והמים מחברים בינינו לעולמים, איים אבודים, אנשים שלעולם לא ידברו אתי מחוברים דרך המלח של הים, דרך הזיכרון של המים בים, הזיכרון של המלח, המינרלים, ההיסטוריה של כל האנושות נמצאת שם, במים האלה, הפירטים, ואבות אבותי שיצאו מספרד, שיצאו מישראל, שיצאו גם לחפש ארץ חדשה כאן, כי ראשוני היהודים שהגיעו לכאן היו ספרדים, יהודים ספרדים, הם היו אבות היהדות בארצות הברית ובניו יורק ובאמריקה, ולא נשכח את המתנצרים והבורחים שהצליחו לקיים קהילות חצי-יהודיות בכל רחבי היבשה האמריקאית, זהו, אני נכנס לדיכאון ומתחיל להרהר על הים, על הים עליו אני טס כרגע, שאם ניפול לתוכו איש לא ימצא מאתנו דבר, ניהפך לים, חלקי גופות בתוך המים או בתוך דגים שיאכלו בתורם על ידי דגים גדולים או קטנים יותר או יגמרו את חייהם באיזו צלחת, נהיה דגים נהיה ים, נהיה מים.

אז הוא עשה את זה, ילד מן העוזרת, אבל לא הסביר דבר, האם זה היה קשר ארוך או מעידה חד פעמית, ילדים נולדים באותה מידה, הם לא בררניים, הזרעונים פועלים את פעולתם, אבל האם היא הייתה מאהבת שלו כבר לפני שהתחתן, כאשר עוד עבדה אצל הוריו, והביא אותה הביתה כשנפטר, האם זה היה כך, נערה בת חמש עשרה מן הכפר, משאואן, והוא בן שלושים, ורק ילדה בגיל שלושים ומשהו, כמעט ארבעים, אולי היא חשה שימיה להיות אם מעטים, שזו ההזדמנות האחרונה, ולא משנה עם מי, ואם נגזר עליה להיות עוזרת לכל ימי חייה אז לפחות תביא ילד לעולם, או אולי זה פשוט קרה פעם אחת כשאימא הייתה בבית חולים, עם אחת מהתקפות כאבי הבטן האלה, והוא נשאר לבד עם אישה בבית,

הילדים בבית הספר, היא מִגְהֶצֶת, מביאה לו אוכל, ולמעשה הופכת להיות בלי משים התחליף לאישה האמיתית, שכל מה שחסר הוא קיום יחסי מין, ואולי כשהבין את זה, זה היה מאוחר מדי, היא מודיעה לו שהיא בחודש החמישי, ואולי, עוד אולי ועוד אולי, אולי בכלל היו לו פרשיות רבות עם עוזרות, אולי נשים אחרות בנסיעותיו הרבות לטנג'יר, לגיברלטר, למוגדור, מחצית מן הזמן בכלל לא היה בבית, ואם הייתה אחת למה לא עשרים, ואם כן, אולי יש עוד ילדים מפוזרים על פני מרוקו, אולי אפילו באירופה, במדריד, בספרד, אי אפשר לדעת, לעולם לא נוכל לדעת, מי יענה על זה, אימא? הרי היא כבר לא יכולה להאמין לכולם, לאף אחד לא סיפר דבר וחצי דבר, עם איש לא התייעץ, הוא לא שפך את מה שבלבו בפני איש מבני המשפחה, אולי עשה כן עם מאהבת אחרת, אולי עם פסיכולוג, איננו יודעים, אולי עם חבר קרוב...

סִילְבִּיָה

כל פעם שאני עולה על מטוס אני מצטננת, זה אפילו לא המטוס, זה מתחיל שעה לפני שאני נכנסת לנמל התעופה, השיעול היבש, אחר כך, התעטשות או שתיים, ואחר כך זה מתחיל לנזול, הפחד מהגובה, אבל אני לא מפחדת ממטוסים, מעולם לא פחדתי, אולי זה בלתי מודע, אולי המזגנים בכל נמלי התעופה, איני יודעת, ואבי הכה בסלע ועשה ילד נוסף שעליו אפילו אני לא ידעתי, אבא אבא, אפילו לי לא סיפרת, אני, ילדתך האהובה, אולי סיפרת לרות, ואולי ניסית לשכוח, אולי אפילו שכחת עד לרגע שכתבת את הצוואה, מספרי חשבונות בשווייץ סודיים ו... ילד במרוקו, אולי זה הולך ביחד, ואני זוכרת איך טסתי למדריד אז ב 1977, טיסה דרך רומא, מצחיק, לא היו טיסות ישירות לספרד, לא ב 1977, שנתיים אחרי שפרנקו מת, ואיך נסעתי לדוד אלפונסו, וזה היה כל כך מוזר, בשלוש שנים היינו כבר כל כך שונים, אלה שהגיעו לישראל ואלה שהגיעו לספרד, מצד אחד היינו גאים יותר, כאילו במחי יד הכל נמחק, ההשפלות, התחושה של לחיות תחת שלטונם של אחרים, הכל נמחק והכל נשאר; מצד שני הם דווקא נראו נהנים יותר מחייהם, עם הקאונטרי

קלב והברכה, משחקי הטניס ובתי הקולנוע המודרניים, מדריך העיר המודרנית, ירושלים הכפר, אבל עדיין היה בהם אותו פחד מן הגוי, אותו פחד יהודי עתיק יומין שאי אפשר בלעדין, אולי גם אנחנו הבאנו אותו והשלכנו אותו על האחרים, האשכנזים, כשהם התייחסו אלינו כמו אל מטומטמים שאפשר לעבוד עליהם. זוכר, אבא, רצו שתשקיע את כספך במפעל של ההסתדרות, טוב שהיית מספיק חכם לומר להם שאחרי שקנית את הדירה לא נשאר לך כסף, חכם מאוד, לא הבנתי למה; אמרת שיש לך משקיעים מחו"ל אבל הם רוצים מפעל פרטי. מאז ויתרת, כמו הרבה אחרים לפניך ואחריך, והיום, איפה כל הסוציאליזם שלהם, כל ישראל היא מדינה פרועה של קפיטליזם משתולל, אלה שהיו מנהלי ההסתדרות נהיו מנהלי הבנקים שעושים את אלה שאותם העלו, המצאה ישראלית, קפיטליזם של קומוניסטים, עוד מעט ייצאו את זה לרוסיה ולמדינות הקומוניסטיות לשעבר. המצחיק הוא שעכשיו, אחרי שהתחנתי עם ריימון, ריימון אהובי, ועברתי לגור אתו בפרוז ברחוב ויקטור הוגו, לא פחות ולא יותר, חזרתי בכמה ימים להיות היהודייה, אנחנו לא אומרים לאף אחד שאנחנו יהודים, על אף שהשם מסגיר אותנו, אבל לא כולם מבדילים בשמות היהודים; אנחנו אומרים לבנינו להתנהג כמו כולם, לא בלוט, לא לומר שהם יהודים, או שאינם מישראל, מזהים... דמוקרטיה צרפתית, סוג מעודן ומתוחכם של נצרות ששואפת שכולם יהיו כמוהם, פעם זה היה להיות נוצרי, היום זה להיות צרפתי, אזרח לא בולט. יש רק שתי דתות ששואפות להיות אוניברסליות, והן יוצאות נגד כולם, האיסלאם והנצרות, והיום בפרוז כשזורקים אבנים על בית הספר היהודי אני מפחדת לשלוח את בניי לשם, בדיוק כפי שפחדנו אנחנו מן האבנים של הילדים המרוקאים כשצעדנו גאים לאליאנס פרנסז. אולי בספרד זה אחרת, אבל המצב בפרוז הולך ומחמיר. העניין הוא שכתמיד אנחנו היהודים, מחפשים לנו תירוצים: הפלסטיניים, המרוקאים שהגיעו לצרפת, האינתיפאדה החדשה, מה לא, שעוד מעט זה יעבור, שבסוף נצא עם מזוודה וארבע שמלות, זה מה שיקרה, טוב, אני צריכה להפסיק לחשוב על זה,

"רוצה קצת וויסקי?" שואל אותי אלברטו מאחוריי.

"כן."

"לוויסקי המשפחה הזו אף פעם לא אומרת לא."

"אולי זה יעזור לי לנזלת, ואולי זה גם יוסיף לי כאב ראש, אבל

ננסה."

חשבתי שאבוא לשלושים ואז מיד נחזור, אבל הנה אני כאן בטיסה למדריד, כמו שסבתא הייתה אומרת, הנסיעות קורות כשהן קורות, אנחנו מחפשים את יוסף אלבז, אח, חצי אח, בן כמעט שלושים, אולי עשרים ושבע, אפילו זה לא ברור, אנחנו רק יודעים מי אמו, ועכשיו הילדים שלי יצטרכו לחכות עוד כמה ימים שאימא תחזור, הקטנה בכתה בטלפון, אבל היא תצטרך לחכות, כמה ימים זה ייקח, יומיים, שבוע, אולי הגברת אלבז, הפטימה שלנו, תשב בתטואן ותחכה לנו באותו בית שבו גדלנו; קניתי אותו, היא תאמר, בכסף שאביכם שלח לי, היא תשב ותספר לנו איך בנה גדל ואיך היה ילד מבריק ועכשיו הוא נסע לבלגיה, או אם לא אולי היא תספר שעסק בסחר בסמים והוא יושב בבית סוהר, לא את זה היא לעולם לא תספר, גם אם הוא יושב בבית סוהר היא תספר שנסע להולנד, ושהיא לא יודעת איפה הוא גר, הוא מתקשר לפעמים, כן, בהחלט כן, הוא מתקשר ושולח לי כסף בווסטרן יוניון, מעניין איך היא תבטא את זה, בספרדית מהולה בערבית, שולח לי כמה שאני צריכה, ואנחנו – האם נאמר לשם מה באנו, למה אנחנו מחפשים אותו או שנשמור את זה בסוד, איני יודע,

"מי רוצה אח?" שואל אותי אחי.

"כן, באמת את זה כולנו שואלים, האם מישוהו צריך עוד אח עכשיו, זה ממש לא מעניין אותנו, הרי, בכלל לא, אנחנו נוסעים כי הירושה תלויה בזה, נכון? אולי קצת סקרנות, אולי זו גם ההזדמנות לנסוע למרוקו ביחד, הזדמנות שלעולם לא תחזור, אבל זה בעיקר הכסף, זה מה שאבא היה אומר, בענייני כסף אל תסמוך על אף אחד."

"מה זה קשור?"

"לא יודעת, הנה מגיע האוכל, יהיה לנו במה להתעסק שעה."

"כן, זו הסיבה לאוכל, כדי שיהיה לנו במה להתעסק."

אבל גם מגש מלא אוכל טיסתי משעמם אינו מספיק טוב כדי להפסיק את המחשבות, וגם לא מפסיק את הנזלת, אני מבקשת עוד קלינקסים מן הדיילת, הייתי רוצה את אחי הקטן ישראל ולא אח חדש, ההוא שמת במלחמה, רק ככה אתה הופך לישראלי אמיתי, מרוקאי שמת במלחמה הוא ישראלי אמיתי, עד אז רק חצי ישראלי, כנראה שמתים לא מאיימים על אף אחד, תמות ותהיה אחד משלנו, בזה אנחנו כולנו שווים, ואני לא רוצה לחשוב על זה, אבל אחי הקטן שהיה צריך להיות היום בן... בן 33, בן 34, נשוי עם ילד או שניים, מאושר, מאוהב, זה הגיל שבו עדיין מאוהבים באישה ובאם

שהביאה את הילדים, 33, גיל נפלא, הוא היה היום בן שלושים ושלוש, והוא לא כאן, מת, ואף אחד לא מדבר עליו, כולם חושבים ולא מדברים עליו, הנושא נסגר בצור, עם עוד שלוש מאות חיילים שמתו אתו, שהתפוצצו אתו, דווקא אותו אני רוצה, לא את יוסף שאיני מכירה, מי צריך יוסף, מה זה כבר יוסף, אנחנו הולכים לחפש אח ובעצם אנחנו הולכים לחפש כסף.

אֶלְבֶּרְטוֹ

לכתוב לכתוב, כל דבר בעולם נועד להיגמר בנייר, להיות כתוב על דף, מישוהו מת זה ספר, זה סיפור, זה שיר, מישוהו רצח, נכתוב על זה, פיגוע טרור, זיון מהצד, הכל מילים, אני יושב כאן מול הלפטופ שלי, אחיי יושבים קדימה, אני כותב, כותב עליהם, עליי, אני כותב, אני לא חושב, אל תחשוב – תכתוב, אחר כך יבוא ההגיון, ההגיון היחיד הוא שהדברים הם מילים, כל מה שקורה הוא מילה אחר מילה, איסקה מגיע מניו יורק למדריד, רוץ עם המלים, המלים יסבירו הכל או לא יסבירו כלום, זה לא משנה, מה שחשוב הוא שזה יתועד, אבי מת, יופי, יש לנו ספר, אכתוב ספר על אבי, על אחי שמת, על הגירושים, על האישה השניה, יש או אין זה לא משנה, אפשר לכתוב על מה שיש כמו על מה שאין, על מה שהיה כמו על מה שלעולם לא יהיה, הדף סובל הכל, הקורא סובל מעט מאוד, את רוב הספרים הוא כלל אינו קורא, או זורק אותם לפח, אבל הדף, הדף הוא גן העדן של סופר כמוני, אני מפציץ את הדף, האשכנזים עיצבנו אותי, מה הבעיה, אני יכול לכתוב על זה, אני יכול להחזיר חזרה, העלייה לא הצליחה, שוב מה זה משנה, מה זה משנה, זה בוקובסקי שאומר שמה שנפלא בכתיבה הוא שאתה יכול למצוא את אשתך עם חברך הטוב ביותר, ובמקום להרוג אותו אתה הולך וכותב על זה שיר מעולה, ואז אתה יכול באותו לילה לשבת איתו ולשתות איתו ועם אשתך בירות, או לפחות אתה יכול לכתוב על זה, תכתוב עוד, הנה סילביה כבר מסתובבת ושואלת "על מה אתה כבר כותב במהירות כזאת?"

"על הכל. אני כותב על הכל, הוויסקי, הדיילת, ביקורת דרכונים."
"שלא תכתוב עלינו יותר מדי, אתה אי אפשר לומר לך כלום, את הכל אתה מכניס בסופו של דבר בספריך."

"אל תדאגי, יש לי מעט קוראים."
"אם כך, בשביל מה אתה בכלל כותב עלינו, תכתוב סיפורים על הירח, זה נמכר יותר טוב."

כן, לכל אחד יש הצעה על מה אני צריך לכתוב, למשל, אני צריך מה זה דחוף את המאה אלף דולר האלה של הירושה, גמרתי את הפיצויים שלי על העבודה החלקית שעבדתי בסוכנות משך עשר שנים, נגמרו, עבודה משעממת, אבל זה נתן לי שנתיים רק של כתיבה, וזה מה שחשוב, לכתוב, אני אומר לעצמי ולא מאמין, הרי זאת מחלה, האין זאת מחלה, אובססיה, רק לכתוב, הרסתי את חיי על מנת לכתוב, הרסתי את משפחתי, את בני אולי, או אולי עדיף שהוא גדל עם אמו, אולי אם היה איתי הייתי הורס אותו עוד יותר. אני צריך את הכסף, לכן אני נוסע לחפש את אחי המזור, אחי הנסתר, אחי שאולי כבר אינו בחיים, אני לא יודע, פה על הדף אני יכול ללכת לגור בפריז או במדריד, אבל חיי הם כבר מזמן בירושלים, חיי הם ירושלים וירושלים התאחדה בתוך חיי, משורר ירושלמי, סופר ירושלמי, אבל לא מאלה שכותבים כמו עגנון, או לא, אני לא כותב כמו עגנון, אני מעל זה, מעל זה ומתחת לכל דבר, אני כותב כמו אלברטו בן זמרה, רק אלברטו בן זמרה כותב כמו אלברטו בן זמרה ואיש לא מבין על מה הוא מדבר, מה שאני אעשה, אני אבקש מאיסקה שייתן לי תרופה הומאופטית שאני אוכל להפסיק לכתוב, אולי יש משהו כזה, כי אם אני אגיד דבר כזה לפורטו הוא יצחק עליי, אבל בהומאופטיה אפשר לטפל בכל, בכאב שאחרי מות אבי, זה הוא כבר אמר לי בטלפון "תקח איגנסיה... איגנסיה ב CH7", נפלא, הלא כן, אפשר לטפל אפילו בכאב על מישהו שמת לפני חמש עשרה שנים, עובד או לא עובד מה זה משנה, הרי גם תרופה נגד כאב גרון לא עובדת בשמונים אחוז מן המקרים, ואם על סרטן מדברים הטיפולים המשוגעים האלה אף פעם לא עובדים, אבל לפחות התיאוריה שמאחורי ההומאופטיה היא הרבה יותר ספרותית מאשר התיאוריה שמאחורי האלופטיה שרוצה להשמיד מחלות, הנה בהומאופטיה יש תיאום בין כל אדם לבין מרכיב מסוים בטבע, יש אדם שהוא נטרום, הוא מתאים למלח שולחן, איזה יופי, אדם שהוא בעצם התגלמות התכונות של המלח באנושיות, אחר מתאים לו רעל של נחש, לקסיס, אחר מתאים לו העוקץ של הדבורה, אפיס, וכל אחד מפתח תכונות מסוימות בחייו על פי נתונים אלה. הוא גם משתנה במשך החיים ויכול להפוך ממרכיב אחד למרכיב אחר.

ואבא שלי שמר על סודו עד יום מותו, עד שלושים יום לאחר מותו, אבל לא לקח אותו לקבר. ממה הוא פחד? שבתו הקטנה תתחתן עם האח הנעלם שנולד במרוקו, האם דבר כזה יכול לקרות, בטח שלא, פשוט היו לו כנראה ייסורי מצפון, על כך שעזב את בנו שם, עם אמו, ונעלם להם, אולי חשב שיוכל לטפל גם במשפחתו וגם בילד הלא חוקי, האם הוא באמת לא חוקי, ילד, ועוד עם העוזרת, פטימה אלבוז, ילד עם העוזרת, מי היה מאמין? ואולי הדבר לא היה כל כך נדיר, וזה קרה לעיתים קרובות יותר ממה שאנחנו חושבים, אולי זה קרה להרבה אבות, אבל רק אבי מצא לנכון להיזכר, לחשוב על זה, להרהר על זה, להתייסר על זה, להתגעגע אל בן שמעולם לא ראה, או ראה רק כשהיה בן שנה.

איך שומרים על סוד כזה? טכנית זה אולי פשוט, אבל בפנים איך הוא חי עם זה, אתה רואה, על זה אני יכול לכתוב רומן שלם, ייסורי אבי, לא רע, אבל עכשיו אני אכתוב על הנסיעה שלנו למדריד, ממדריד למלגה, יומן מסע, רומן מסע, אני שונא ספרי מסעות, אבל זה יהיה אחרת, בכלל שמתי לב שרוב הרומנים שנכתבים על ידי מרוקאים הם רומנים על נסיעה, או שהם כוללים בתוכם נסיעה, כולם רוצים לחזור, הם רק לא יודעים למה הם רוצים לחזור, הם רוצים לחזור למה שלא קיים, לעבר, לקהילה היהודית שכבר אינה קיימת, אני זוכר ששאלו אותי אם הייתי חוזר לתטואן ואמרתי שזאת בכלל לא שאלה, תטואן בלי הקהילה היהודית היא לא תטואן בכלל, זה לא עניין של נופים, הרים, ימים, לא זה העניין, זו הייתה קהילה שחיה במקביל לאחרות, למוסלמית ולנוצרית, במקרה של תטואן; זה היה אותו דבר בפז או בקזה, קהילות שהיו למעשה אוטונומיות, כל המגע עם האחרים היה רק ביומיום או בריחות, לקנות במכולת או ללכת לשוק, השאר היה נעשה בקהילה, כל החיים, כל התרבות היו מתקיימים כאילו אין קיום לאחרים, ובכל זאת הם היו שם, חודרים עמוק, למעמקי נפשנו, רק פה, רק בישראל אנחנו מגלים עד כמה שאנחנו מרוקאים, ולא רק יהודים, אותו דבר במדריד או בפריז או ניו יורק, אנחנו מגלים שם את המרוקאיות שלנו, אבל כשאנחנו חוזרים למרוקו, נוסעים למרוקו, שם אנחנו שוב יהודים ואנחנו רחוקים מן המוסלמים. לאן הלכתם אנחנו שואלים, לאן נעלמתם, מה נהיה מכם בלי יהודים, ערים שבהן חיו יהודים מאות ואלפי שנים פתאום מצאו את עצמן ללא יהודים, מאה בטנג'יר, שלוש מאות בפז, ועשרים אלף בקזבלנקה, הרי במשך שלוש מאות חמישים שנה תטואן הייתה עיר עם עשרות

אחוזים של יהודים, כל החיים התקיימו בנוכחות יהודים, כל הבניינים במרכז העיר נבנו בכסף של יהודים שנסעו להרוויח את כספם בנכר וחזרו לבנות אותה, ועכשיו היא כמו גוף שאין בו כליות, היא לא ממש מתפקדת, כך זה קורה בכל המגרב, משהו חסר, והם יודעים את זה, הם יודעים שמשו חסר, אלג'יריה ללא יהודים, אמר סופר בטלוויזיה הצרפתית, ב 1962 – פתאום מצאה את עצמה אלג'יריה בפעם הראשונה בתולדותיה ללא יהודים. כמובן זה לא פחות נכון לגבי פולין, או ליטא, מצרים, לוב, עיראק, סוריה. הציונות בנתה בית ליהודים ובדרך השאירה מדינות שלמות ללא יהודים, הפכה ערים שלמות למדבר, וזה לא רק הציונות, כבר הקולוניאליסטים התחילו בזה, הם נתנו ליהודים להרגיש שהם שונים מן המוסלמים ושהם יכולים להגיע לפרז או ללונדון, הם כבר זרעו את ההצדקה לעזיבתם, הם לא ירצו לחיות ליד הפרימיטיבים האלה.

ועכשיו המרוקאים המוסלמים זרים לעצמם, הגלות נוצרה במדינתם כי מרוקו ללא יהודים היא מרוקו בגלות. אבל היהודים של מרוקו הם זרים בכל מקום, אפילו במרוקו, כי הם כבר לא שם, הם זרים בפרז, כי הם לא ממש צרפתים, כי דורשים מהם להיות צרפתים, אבל הם הכי זרים בירושלים, כי אסור להם להיות מרוקאים, זו הבושה, זו הבושה, אבי היה אומר שהוא מספרד, זה גם נכון, אבל הסיבה, הסיבה היא הלא נכונה, הוא אמר את זה כי נמאס לו לשמוע שהוא מרוקאי מתורבת, כאילו הוא הכיר בכלל מרוקאים אחרים,

"אתה כותב ללא הפסקה, אתה במוזה, הא..."

בדיחה של אחי פורטו,

"כן, אל תפריע לי."

"לא אפריע לך, אבל יש פה בקבוק וויסקי שקניתי, קח כוס, כוס פלסטיק מה לעשות, זה רק יעזור לך לחמם את הנשמה."
היה נראה שהם מדברים לידי ללא הפסקה, אבל אני לא בטוח, יכול להיות שאני הצלחתי לשמוע מה שהם חושבים, עד כדי כך היו המחשבות של שני אחיי טעונות, אני יכול לפעמים לחוש שמישהו עסוק במחשבות עמוקות, אני גם יכולתי לומר שאני מספרד, הרי ספרדית היא שפתנו, הרבה יהודים מתטאן ומטנג'יר למדו לחיות בשקר הזה, וכשאני שואל אותם מאיפה בספרד, הם אומרים לי עיר שאין בה יהודים, במיוחד אלה המספרים שהוריהם מספרד, כדי לא לומר מרוקו, הרי יהודים בספרד כמעט שלא היו עד שנות

החמישים, וגם עכשיו ישנם מעטים כל כך, מפליא שלא חזרו יותר ספרדים לספרד, אולי פרנקו עצר את זה, והרבה הגיעו אז לצרפת, בשנות ההגירה הגדולות, שנות החמישים והשישים, היה צריך לצאת, לעזוב הכל, לעזוב אלפיים חמש מאות שנות היסטוריה ולזוז הלאה, זה היה כאילו צו גנטי פנימי, בלתי מוסבר ובלתי מובן, צו, ולא משהו שנתון לבחירה, כך שאי אפשר אפילו לומר שהם צדקו או לא, שהם היו יכולים לבחור אחרת, מאות נסיבות הובילו לעלייה הגדולה לישראל או להגירה לצרפת, הקולוניאליזם, השפעת הציונות, העצמאות של מרוקו ב-1956, ניסיונות ההתנקשות במלך חסן השני, הציונות המשיחית שפעמה בכל יהודי מרוקו, ועוד מליון סיבות, כולם כאילו התנקזו אל תוך השנים האלה בכוונה לרוקן את מרוקו מיהודיה, אני גם לא יודע אם זה טוב או רע, זה מעבר לטוב או רע, זה מה שקרה, זה היה בלתי נמנע, זה מה שבנה את ישראל. בלי המרוקאים, ישראל הייתה מתקשה מאוד להתקיים בשנות החמישים, איש לא יודה בזה, אבל זה היה צורך שזכה לתגובה חמה מצד המרוקאים, אבל הם נשארו מאחור, או הושארו מאחור, הם פורקו מכל נכסיהם, במיוחד ממערכת החינוך המפוארת של האליאנס, הם פורקו מהחינוך, הדבר הכי מצחיק הוא שהיום המרוקאים נחשבים להורים שלא איכפת להם מחינוך ילדיהם, כאשר זה בדיוק מה שעמד במרכז חייהם מאמצע המאה התשע עשרה ועד עלייתם ארצה, זו הייתה הדאגה הכי גדולה של פרנסי הקהילה ושל ההורים, הכל הוקרב לטובת חינוך ילדיהם ולעזרה לאלה שידם לא הייתה משגת ללמוד, ב-1960, 95% מן הילדים בגיל בית ספר כבר למדו בבתי ספר, 95% הרי זה מספר עצום וכמעט דמיני, כשמונים אחוזים מהם היו בבתי ספר של אליאנס שהגיעו אפילו לכפרי האטלס, והשאר למדו במסגרות דתיות, אחר כך החלוקה הייתה ברורה, אלה שהגיעו לצרפת נהיו אקדמאים ואלה שהגיעו לישראל לא גמרו בגרות. בגדול זה מה שקרה. כמובן היו יוצאים מן הכלל, אבל על כך אפשר לתת ציון אפס לחינוך האשכנזי, אשכנזים יקרים נכשלתם בגדול! ואולי רציתם להיכשל בגדול, לך תדע, אני לא יודע.

ואבא שלי השאיר שם בן, זיכרון לארץ, זיכרון לאדמה, חצי שנה לפני שהיגר הוא נולד, כאילו לא ממש יכול להיפרד מן המקום בו גדל, שמעתי על בן דוד שעזב את תטואן לפני חמש שנים, אחד מן האחרונים, וכשהגיע למלגה חלה מסרטן ומת שנה לאחר שעזב, הוא פשוט לא יכול לדמיין את עצמו מחוץ לעירו, יש אנשים שקשורים

יותר למקום הולדתם, ויש אחרים שפחות, אז אבי השאיר ילד, ילד שיגדל מבלי שיראה אותו, אבל זרע, זרעון הוא השאיר לדורות הבאים בארצו.

"עצרנו כאן לרגע, והעולם לא עצר איתנו, הוא ממשיך לטוס."

"לאן הוא רץ, לאן הוא ממהר? לאן הוא לוקח אותנו?"

"אל מותנו."

"למה העולם צריך את מותנו?"

"כדי לרוץ."

"אנחנו הדלק שלו. מותנו הוא הדלק שלו."

"כמו שחתול אוכל את הדג."

"כן, אבל למה הוא עושה את זה כל כך מהר, למה לא לאט."

"במהירות האור, העולם מפחד מהאור שלנו."

"הוא מפחד שאם נחיה מספיק נסנוור אותו."

"אנחנו העצים שלו, אנחנו הפרי של עציו, אנחנו הגרעינים של תפוחיו, במותנו תלוי עתידו."

"ולאן אנחנו הולכים אז, לאן הזיכרונות שלנו."

"לעץ הבא ולפרי הבא שהעולם יאכל בסעודתו הבאה."

ויקטור הוגו

בית ברחוב ויקטור הוגו 13 היה בית הוריו של מרסל בן זמרה, הקומה: 2. באותו יום חמישי סתווי של ספטמבר החליט סוף סוף מרסל לערוך היכרות בין הוריו לבין בת זוגו בשלוש השנים האחרונות, זוהרה אלבו. זוהרה הייתה לבושה בפשטות ובטעם, שמלה ארוכה כחולה, שרשרת פנינים לבנה, שרק הדגישה עוד יותר את עורה הלבן ואת עיניה הכחולות. זוהרה התפעלה מן הסלון שכולו זעק עץ כאשר נכנסה. היא אהבה עץ וזכרה את מקומות

העבודה של אימה בטנג'יר כעוזרת בבתים של העשירים. "את לא תהיי כמוני," הייתה מתעקשת אימה. ובאמת השנים והדחיפה של אימה, הביאו אותה לגמור לפני שנה את לימודי הגינקולוגיה בפרז' XIII, אוניברסיטה יוקרתית ומבוקשת בפרז'. היא התבוננה ארוכות בסלון, וכאילו שכחה על מה מדברים בזמן שעשו לה היכרות על גברת מרסדס ומר מוריס בן זמרה, הוריו של מרסל. עץ ושיש, עץ ושיש, אני אוהבת את זה, אמרה לעצמה. בכניסה לבית היה מסדרון קטן עם רהיט לטלפון, עץ אלון כהה, ומיד דלת גדולה שלימינה ספרייה שלבטח שקלה יותר מן הספרים שבתוכה, עם דלתות זכוכית, ממול שולחן אוכל גדול, ערוך היטב עם מה שנראה לה כסט כלים של רוזנטל, כן היא עדיין זכרה אותם מילדותה, עומד על רגליים בצורת S, מיד אפשר היה לראות את מראה הרחוב מן החלון שגם דלתותיו היו עשויות עץ. באמצע הדרך בין הדלת לבין החלון הטלויזיה, כמעין אח עתיקה שבה אנשים יושבים ומספרים סיפורים על אנטרקטיקה, ספות מעור, ושולחן עץ באמצעו. מאחוריו הרהיט היפה ביותר בסלון ארון קטן, כנראה ארון המשקאות מקושט בציורים סיניים. במעומעם שמעה את אמו של מרסל מבקשת ממנה להסיר את נעליה, "כמו במסגד" חשבה, ולנעול במקומן נעלי בית על מנת לא לדרוך על הפרקט.

"אני מאוד אוהבת עץ," פלטה, בזמן שהורידה את נעליה ונעלה את החדשות, מבלי לשים לב למה שהיא עושה, "זה סלון מאוד יפה, מרהיב, עדין, הכל נמצא במקום הנכון ועשוי בטוב טעם." "כן, גם זוהרה זה שם יפה, זה בא מן השם זוהר," אמרה מרסדס. מיד הפנה אותם מוריס אל הספות, "אולי תרצו לשנות משהו, אפריטיף קטן, פרנו או אולי גלנפידיש, יש גם וויסקי שאני מאוד אוהב, גלמורנג', אני ממליץ."

"אני חושבת שאני מעדיפה פרנו עם הרבה מים." "גם אני, כמו זוהרה." אמר מרסל, על אף שהיה מעדיף את הוויסקי.

"אתה יכול לשנות וויסקי," צחקה זוהרה, קוראת את מחשבותיו, "אתה לא צריך להיות כל כך מנומס."

"זה בא לי באופן בלתי רצוני... טוב אבא, אשתה גלמורנג'." "אני רואה שהטעם שלך משתפר, גם פתחתי לנו לכבוד האירוע בקבוק בורגון' משנה 1988, שנה מעולה."

"כן, אבל לא כמו 59."

"לא, כמו 59 לא הייתה ולא תהיה."

"אז מה את לומדת?" שאלה האם בזמן שהביאה את הכוסות הרחבות והכבדות.

"גמרתי, סוף סוף גמרתי ללמוד, אני גינקולוגית, זאת אומרת כמעט, יש לי עוד חודשיים סטז' בבית חולים, אבל בעצם את הלימודים גמרתי."

גינקולוגית, וכל פעם שהייתה אומרת את המילה הזאת הייתה חושבת על כך שלעולם לא תוכל ללדת. או אולי תחקור ותמצא דרך להשתיל רחם לנשים. על אף נשיותה המופגנת והמודגשת, ואולי בגללה, הרגישה זוהרה כחצי אישה מן הרגע שבו למדה שאין לה רחם. היא הייתה מנסה להצדיק את עצמה בתירוצים רבים ונכונים, שנשיות האישה איננה עוברת רק דרך חדר הלידה, ועוד דברים כאלה שבהם, כפמיניסטית, אומנם האמינה, אבל כל זה לא היה עוזר כאשר הייתה מוציאה את המילה 'גינקולוגית' מפיה; "אולי הייתי צריך ללמוד פסיכיאטריה" חשבה, אבל האולי הזה היה בלתי אפשרי. להיות גינקולוגית, לטפל ברחם של אישה אחרת הייתה דרכה לחוות את נשיותה עד תומה, אם לא ללדת אז ליילד, וכמה שיותר.

"יפה מאוד", אמרה מרסדס, "זה יפה מאוד שאישה לומדת גינקולוגיה, גם אני רציתי ללמוד, רציתי לנסוע למדריד ללמוד ארכיטקטורה, אבל אז נשים לא נסעו לבד, לא למדו באוניברסיטאות, אבל התעקשתי עד שכמעט שכנעתי את אבי שהיה נכנע כמעט לכל בקשה שלי; הוא ביקש מאחי שלמד רפואה במדריד להיות אחראי עליי ולשמור עליי, אבל אחי אמר שהוא לא מסכים, הוא היה סטודנט ורצה לעשות חיים. כך הפכתי לעקרת בית וגידלתי חמישה ילדים כאן בפריז."

"זה לא פחות חשוב, וזאת לא פחות עבודה", אמרה זוהרה, "נשים כבר לא רוצות ללדת, הן רואות בזה משהו פחות; את כבר לא רואה ילדים בפריז, אין ילדים קטנים, לא כמו בטנג'יר, שם יש ילדים רבים כל כך ברחובות, זה מעלה חיוך על הפנים."

"גם אנחנו ממרוקן, את יודעת, אתה רואה ילדים, אבל שאין להם מה לאכול,"

"כן, צריך שיהיה להם מה לאכול. אולי בסוף אחזור לטנג'יר לטפל שם בנשים."

מרסדס קצת נבהלה מן המשפט הזה, זה מה שחסר לה, שהמרסל שלה יחזור למרוקן.

"רק צחקתי, כל עוד אני חיה עם מרסל אני אהיה בפריז."

"תגיד מרסל, למה לא אמרת לנו שהחברה שלך מטנג'יר?"
"היא לא ממש מטנג'יר, היא נולדה בטנג'יר, אימא שלה משאואן,
אתה מכיר את שאואן, עכשיו קוראים לעיירה הזאת שפשאואן,
בכלל אימה הייתה חיה בתואן ובקובלנקה. היא גדלה אצל סבתה."
"נכון, גדלתי בשאואן, גבעה עם כמה בתים, נפלאה. לפעמים הייתי
מבקרת בטנג'יר עם אימי, זו הייתה חגיגה שלמה, אבל לקזה לא
הייתי נוסעת, זה היה רחוק מדי לילדה."

השעה הייתה שתיים בצוהריים, השמש הסתווית הפריזאית נתנה
תחושה של חמימות ושמחה, והיא עמדה באוויר לאורך כל השיחה.
מורים חשב הרבה על השמש המרוקאית בימים הקודרים של פריז,
והגם ששמח עד מאוד כאשר השמש זרחה בעירו החדשה, תמיד היה
בה איום שעננים פתאומיים יקלקלו את המסיבה וגשם יתחיל לרדת.
על השולחן היו כוסות הוויסקי של שני הגברים, כוס הפרנו של
זוהרה, צלחת בוטנים, זיתים ושקדים. הם שתו ובהו כל אחד
לעצמו. זוהרה שאלה את עצמה איך בכלל הגיעה השיחה לטנג'יר או
למרוקו, הרי עם מרסל הם מעולם לא דיברו על זה, אבל כאן
ברחוב ויקטור הוגו הדבר היה מחויב המציאות. זוהרה חשה שזה
היה פשוט בלתי נמנע. בהיכרויות בין מיעוטים תמיד יש חשיבות
למקום הלידה, ולא רק למדינה אלא גם לעיר עצמה. הוא שם לב
למבט הבוהה והמחייך של מורים כאשר דיברה על שאואן.

מרסל חשבה שמוטב היה לבנה למצוא מישהי יותר משכילה;
זוהרה נראתה לה כמי שזכתה במלגה, אחת מפשוטי העם שהגיעו
לאוניברסיטה. וזה היה אומנם כך, היא הייתה ילדה מבריקה של
בית הספר המקומי שנשלחה לגמור את הבגרות ברבט ולאחר מכן
זכתה במלגת לימודים בפריז. היה משהו שמאוד הפריע לה בזוהרה
ואת זה לא יכלה לסמן במילים, היה בה משהו לא נכון, משהו
מסתורי שאינו ניתן לפענוח. תחושתה הייתה תחושה של אישה,
אינטואיציה שלה זכתה לעיתים קרובות. מרסל היה מעדיף לוותר
על המפגש הזה, כפי שאמר "אנחנו אנשים מבוגרים ולא צריך
לערב בזה את המשפחה", אבל זוהרה דווקא התעקשה לקבל את
ההזמנה של אמו, שניסתה כמעט מדי שבוע בשנה האחרונה להזמין
אותם לאכול בביתם.

לבסוף הגיעה ההודעה של מרסל, "הארוחה מוכנה, אבקשכם
לעבור לשולחן."

בדרכה לשולחן חשבה זוהרה על ויקטור והגו ועל אהבתה לספריו, במיוחד ל SIECLE DES LUMIERES , היא שמעה את אמו של מרסל אומרת שהצלי לא יצא בדיוק כפי שהיא רצתה ושהיא מקווה שיאהבו את האוכל. למנה הראשונה הוגש קיש לורן. "סליחה," אמרה זוהרה, "אבל אני לא אוכלת חזיר." "את אוכלת כשר?" שאל מוריס. "לא בדיוק."

"גם אנחנו לא בדיוק, זאת אומרת רק אם יש לנו אורחים, אם יש אורחים שאנחנו יודעים שהם אוכלים כשר אז אנחנו אוכלים כשר, אבל אני לא מאמין בדברים האלה מזמן." "היא לא יהודייה." אמר מרסל. "מה?"

"לא יהודייה שאוכלת כשר, או שאת צמחונית?" זוהרה היססה אם לומר שהיא מוסלמית או לא, על אף שכלל לא היה נראה שהורי מרסל מודאגים מכך שהיא לא יהודייה, הם בטח חושבים שהיא נוצרייה, מוסלמית זה אולי רחוק מדי בשבילם. "מה שם משפחתך?" "אלבז"

"אלבז, אני מכיר הרבה יהודים ששםם אלבז, אז אבא שלך היה יהודי ואמך לא."

"אולי נעבור לנושא אחר?" אמר מרסל. "למה?" התעקש האב, "מה כל כך סודי בזה? בבית הזה היא יכולה לאכול מה שהיא רוצה ולהיות מה שהיא רוצה. אין לנו דעות קדומות לגבי שום דבר, זה הגויים שיש להם דעות קדומות לגבינו. אבי נסע לעיירה בספרד לפני שבעים שנה והאנשים שם חשבו שאם הוא יהודי אז יש לו זנב."

מרסל ניסה לעבור נושא, לדבר על מה שקורה ועל המעבר ליורו. "אני חושב שזה יהיה הסוף, הסוף של הקפיטליזם, ברגע שיעברו ליורו הכל יתמוטט." אמר מרסל.

"לך יש תמיד תחזיות אופטימיות במיוחד." "בכלל התיאוריה שלי, ואני לא כלכלן, שמה שמחזיק את הכלכלה זה הכסף השחור, הכסף שעובר מיד ליד מבלי שתמיד תתחלק בו, זה הכסף החשוב. ברגע שיעברו ליורו הרבה כסף שחור יימחק, ואז מה יקרה? יהיה מיתון עמוק. חוץ מזה שעשו מחקר המראה שהרבה מאוד עסקים קטנים ובינוניים כל כך לא מוכנים למעבר הזה שהם

יפשטו רגל, ובצרפת כולם אוהבים לפשוט רגל, ואז האבטלה תגיע לשיאים בלתי נסבלים."

זוהרה הבינה היטב שמרסל מנסה למנוע כל שיחה בנושא הדת או המוצא שלה, כאילו התבייש בזה. אולי לא התבייש בזה, אבל לזה התכוון שהם שני אנשים מבוגרים שחיים יחד ועדיף לא לערב את המשפחה בהחלטות שלהם ובחיים שלהם.

לאחר מכן הגיע צלי בקר מבושל בפטריות, את זה היא דווקא אכלה ואהבה.

"אתם רואים, אני לא צמחונית." צחקה, "אני פשוט לא אוהבת חזיר." בזה היא חשבה שהעניין ייסגר.

"את יודעת, בספרד בתקופת האינקוויזיציה אי אפשר היה לא לאהוב חזיר, אישה נוצרייה שלא אהבה לאכול חזיר נכלאה ונשפטה על ידי האינקוויזיציה. יש הרבה מסמכים על משפטים כאלה, הם חשדו שמדובר ביהודייה. אם יעשו את זה עכשיו אז כל היהודים אוכלים חזיר, איך יאשימו אותם? הם בטח היו כולאים את כל הצמחונים, ואת המוסלמים אולי, אבל גם הם אוכלים חזיר באירופה, באירופה כולם אוכלים חזיר." מוריס החל להבין במעומעם שמדובר במוסלמית, נזכר בכך ששם המשפחה אלבו הוא גם שם של ערבים, היה איזה שר מצרי בשם אלבו, ולא ידע איך להתייחס לזה. אם ידבר על כך מי יודע איך אשתו תגיב? אבל גם הוא היה מבולבל: אם בנו היה מתחתן עם גויה בסדר, אבל ערבייה, הרי הם האויבים שלנו, חוץ מזה לא בשביל זה יצאנו ממרוקו.

"אין לנו שום כוונה להתחתן." אמרה זוהרה.

"מי דיבר על להתחתן?" אמר מרסל.

"לא יודע, אני רוצה לומר את זה, כי אולי הוריי חושבים שאם באתי לאכול אצלם הרי שבכוונתנו להתחתן, אז לא."

"גם את מאלה שלא רוצות ילדים?" אמרה מרסל.

זוהרה חייכה במבוכה, ועל אף שעדיין השעה הייתה שלוש בצוהריים, והמשמרת הייתה אמורה להתחיל בשעה שש, היא החליטה להשתמש בעבודתה כתירוץ ולצאת מיד עם סיום הארוחה. "אני צריך לעבור דרך הבית ואחר כך ללכת לבית החולים, מון שרי, שמחתי מאוד להכיר אתכם, הארוחה הייתה ממש נפלאה ומאוד נהנית, לא אני לא רוצה מנה אחרונה, זה משמין, אני צריכה לרוץ," לא נתנה לאף אחד להגיב, רצה אל עבר המעיל ויצאה איתו מהר החוצה.

שקט השתרר בבית, אביו של מרסל לא ידע אם בכלל להעלות את הנושא, אם בכלל לחשוב שמדובר בערבייה, ואימה שכבר החלה לחוש שזה המצב גם היא לא בדיוק ידעה איך להגיב. "אנחנו לא עומדים להתחתן, רק חיים ביחד." אמר מרסל. "כן, זה לפעמים מתחיל מזה." אמרה אמו.

"ידעתי שאסור לי להפגיש ביניכם, אמרתי לך ולה את זה מיליון פעם, היה ברור שזה יגרום לפיצוץ, זה גם לא עניינכם כל כך." "זה לא ענייננו וזה כן ענייננו, אתה הבן שלנו." אמר מוריס. "הסיפור הזה נגמר, נגמר, היום אני כבר בן שלושים וחמש ואני מחליט עם מי אני חי, חוץ מזה שאין לי שום כוונה להתחתן איתה, שזה יהיה ברור, אנחנו רשומים בעירייה כזוג פילגשים. קוראים לזה קונקובינז"

"קון קו בי נז", אמר את המילה אביו, וחזר עליה שוב ושוב, כאילו המילה אינה קיימת. "דמיין לך שאני ואמך היינו חיים בלי להתחתן, בכלל לא היית נולד." "ואז?"

"אז לא היית נולד."

"ואם לא הייתי נולד כלל לא היינו מנהלים את הדיון הזה, כך שבכלל לא היית יכול לומר לי את המשפט הזה. אנחנו לא רוצים ילדים." מרסל שאל את עצמו כמה פעמים האם לבשר להם שזוהרה כלל לא יכולה להיכנס להריון, אולי זה ישמח אותם, ואולי לא. אבל במקום זה הוא התפרץ ואמר "מה הבעיה? שהיא מוסלמית? זאת הבעיה, אם היא הייתה נוצריה לא הייתם אומרים כלום, נכון? מה זה בכלל משנה שהיא מוסלמית? מה זה משנה, היא בכלל לא דתייה, היא אולי לא אוכלת חזיר אבל נראה לי שזה בגלל שהיא לא אוהבת חזיר יותר מאשר בגלל היותה דתית. היא פריזאית כמו כל פריזאית. אז קוראים לה זוהרה, אז מה?"

"טוב, בסדר, בסדר," אמר מוריס, "אתה צודק, אנחנו לא שופטים אותך, רק שאולי תחשוב על זה, זה נכון, אם היא הייתה נוצריה לא היינו מגיבים כך, אבל זה לא בגלל שאנחנו גזענים, זה פשוט פחות מקובל."

"אז תתרגלו לרעיון, כי זה יהיה יותר ויותר מקובל," "מה?" אמרה מרסדס, "זאת אומרת שאם יהיה לכם ילד הוא יהיה ערבי? ילד ערבי? בשביל זה ברחנו ממרוקו? הרי שם היו מחייבים בכוח את בנותינו להתחתן עם מוסלמים, ופה אתם עושים את זה

מרצון. הנה סול חדשואל, היא מתה על קידוש השם כדי לא להתאסלם, ואתה עושה את זה מרצון."

"ואני חשבתי שאנחנו משפחה פתוחה ומתקדמת. שאנחנו פתוחים לכולם."

"גם אני חשבתי, אבל כנראה שהם לא פתוחים לקבל אותנו. ראית מה הם אומרים על ישראל בטלוויזיה? שוב פעם אנחנו אשמים בכול, כאילו שום דבר לא קרה במאה העשרים, הורגים אותנו ואנחנו אשמים שוב."

"מה זה קשור לישראל עכשיו, החברה שלי קשורה גם לישראל? אולי היא גם קשורה לשואה? היא קשורה לסול לה צדיקה? למי עוד? למשה רבנו? כל מה שאני רוצה זה לחיות איתה, לצאת איתה לטייל, לחזור אליה בערב אחרי העבודה, לעשות אהבה, לצאת לנופש, ובשביל זה אני צריך מישהי שמבינה אותי, והיא מבינה אותי, זוהי מדינה חילונית, זוכרים, הדת מתה כאן, גמרנו, אנחנו צרפתים, הבנתם, אני צרפתי, היא צרפתייה ובזה נגמר הסיפור."

"זה מה שחשבו הרבה יהודים בגרמניה לפני הנאצים."

"ידעתי שנגיע לנאצים, על זה הרי אי אפשר להתווכח, ובכן, הם הרי הרגו הרבה יהודים שחשבו את עצמם לגרמנים, הם הגדירו אותם כיהודים. כשהגרמנים יבינו את זה, וגם אנחנו, אז אולי נבין שהנאצים רק רצו לרצוח, זה מה שעניין אותם."

"ובמקרה כשמישהו רוצה לרצוח הוא מתחיל ביהודים, כמו הערבים עכשיו, ארצות הברית לא בסדר אז הם הורגים יהודים, ראש ממשלה ישראלי עושה טעות אז הם הורגים יהודים, יהודים חיים בצרפת אז הם שמים לנו פצצה בבית הכנסת או ב"רוזנברג", ככה זה אצל הגויים."

"אני רואה שאת במצב רוח ירוד מאוד בקשר לגורל היהודי, זה אולי האינתיפדה, או אולי זה פשוט בא לכל יהודי בגיל מסוים, אז יש לי חדשות בשבילך, תשמחי, זוהרה בכלל לא יכולה ללדת, אז כך שלא יהיה לך נכד מוסלמי. את רגועה עכשיו? אני הולך."

"אני רוצה נכד יהודי, זה מה שאני רוצה, מספיק שאח שלך התחתן עם גויה שלוקחת אותם לכנסייה, גם היא הייתה חילונית פעם אבל עכשיו היא הולכת לכנסייה, בן זמרה שהולך לכנסייה, מי היה מאמין? באמת אחותי צדקה, היה צריך לעלות רק לישראל, לא לשום מדינה אחרת."

"כן," אמר מוריס, "אבל אז היית חיה בשיכון בבאר שבע, כמו שהיא חיה, ולא ברובע הכי יוקרתי בפריז."

בראחס

אלברטו

זו הייתה אחת הנסיעות המוזרות ביותר בחיים, כאילו זה היה יכול להיות אחרת? בראחס נמל תעופה עייף, מלא מסדרונות, בתי קפה ומסעדות נסתרות וכולן בינוניות. לומר בינוני על מסעדה בנמל תעופה זו גם מחמאה, בדרך כלל אתה מוצא את המסעדות הרעות ביותר בעולם בנמלי התעופה, אתה גם זוכה לקפה הגרוע ביותר, הרי הקליינט ספק רב אם ישוב וגם בעל הבית ספק אם ישמור על עסקו יותר משנה שנתיים, כך לאיש לא איכפת ממך. המלצרים מבולבלים ומעולם אינם יודעים מי ייתן טיפ וכמה; כל מדינה והמנהגים שלה, יש כאלה שמשאירים עשרים אחוז טיפ, האמריקאים דולר, הצרפתים כמה גרושים, הספרדים את העודף, הגרמנים כלום, הנורדים גם הם אינם משאירים טיפים, במיוחד אם כתוב שהשירות כלול במחיר.

הגענו לפני הטיסה של איסקה מניו יורק, ולכן על פי המוסכם הלכנו שלושחנו לחכות לנחיתתו. לאחר מכן התוכנית הייתה לעלות על המטוס הראשון למלגה, בערך בשעה חמש אחר הצהריים. במקום ההמתנה לנוחתים נראתה לפתע דמות מוכרת, מוכרת עד אימה, האם זה אחי המת? ישראל שמסתובב בנמלי התעופה, האיש עם המזוודה השחורה הקטנה לא רק היה נראה דומה לו, הוא היה דומה לו בגיל מותו, כאילו לא גדל. הבטתי בו, הוא בי, ושוב שוב ושוב, הוא נראה כאיש שאינו הולך לשום מקום, כאילו מדובר באדם שנע בין נמלי תעופה, היהודי הנודד, או איש נמלי התעופה, האיש שעולה על מטוס, מגיע לנמל תעופה, יושב שם כמה שעות, עושה כמה טלפונים ויושב במסעדה עם המחשב הנייד שלו, ואז עולה על מטוס אחר, עונש משמים; הוא לא ישן אף פעם באותו

מקום בו התעורר ובעצם אין לו שם ויש לו כל שם. הוא שוב הביט בי, וניגש לומר לי שלום, ואז הסתכלתי אני למקום אחר, מה אגיד לו? שהוא דומה למת? שהוא דומה לאחי? הוא המשיך וחלף על פניי, על מנת לחזור שוב. לבסוף אמרתי לו בלי רצון "שלום" בעברית, הוא ענה לי "עליכם השלום" כדרכם של יהודי מרוקו, במיוחד יהודי מרוקו הספרדית.

"אנחנו נוסעים לתטואן." אמרתי לו, כדבר הברור מאליו. היה ברור שהוא משם, או מהסביבה, ושעליי לומר לו את זה מיד.

"כן, גם אני, דרך מלגה."

"מה שמך?"

"יוסף." הוא ענה.

"יוסף? יוסף מה?"

"יוסף ישראל. שם משפחתי הוא ישראל."

"כן, שם משפחה נפוץ מאוד בתטואן, למדתי עם מישהי בשם ישראל בבית הספר, אלגרייה ישראל. אלגרייה, כן זה היה שמה, אלגרייה."

"כן? זו הדודה שלי, הדודה שלי."

"ומה שלומה? ... אבל מתי נולדת?"

"ב 1980, לפני עשרים שנה."

טוב, זה לא הוא, זה לא יכול להיות הוא, עשר שנים הפרש זה יותר מדי.

"אתה יודע משהו," אמר, "אתה דומה, מה זה דומה לדוד שלי שמת לפני חמש שנים, אתה יודע, הוא מת בפיגוע בישראל, בירושלים, 96, זוכר, קראו לו דוד זוהר, זה היה שמו, הוא מת בפיגוע בשני האוטובוסים, בגלל זה הסתכלתי עליך, בגלל זה."

זה סיפור? ספר? מה, אנחנו בתוך ספר של אוסטר? האם זה לא ייגמר? האם אומר לו שהוא דומה לאחי או שנשאיר את זה כך? מספיק שאני דומה לדודו, לא? האם זה לא מספיק?

"טוב, הרבה יהודים דומים זה לזה," וככל שניסיתי בכל כוחי לא לומר את זה אמרתי, "גם אתה דומה מאוד ל..."
"למי?"

"תעזוב... עדיף לא לדבר על זה."

"טוב, איך שאתה רוצה. אני צריך לרוץ לטיסה למלגה, היא יוצאת בשלוש."

"אה," אמרתי בהקלה, "שלנו יוצאת בחמש, אנחנו מחכים לאחי שבא מניו יורק, ואחר כך נעלה על הטיסה ביחד."

"אולי ניפגש בתטואן, בבית הכנסת או בבית הקברות? בטח תלכו לבית הקברות, בטח תעלו לקברי אבותיכם."

"אולי בבית הכנסת, אני לא הולך לבתי קברות, אולי אחיי."
"טוב, שלום."

אחר כך חיפשתי את אחיי שהיו לא רחוקים ממני ואמרתי להם, "ראיתם?" אבל איש מהם כלל לא שמ לב לנוכחותו של יוסף ישראל, וגם לא לעובדה שדיברתי איתו. עד כדי כך התעקשו שלא ראו איש כזה ולא ראו אותי מדבר, הם אף התעקשו שהיינו כל הזמן ביחד ושכלל לא דיברנו, עד שהתחלתי לפקפק באמינות זיכרוני או בפגישה הזו. אולי מדובר במוחי הספרותי שהתחיל להיכנס לי לתוך החיים? שני אחיי חשבו ללא ספק שאני קצת משוגע, או שכל הנסיעה הזאת שיבשה את דעתי לחלוטין.

סילביה

את שואלת אותי מה קרה בבראחס, את יודעת שמשמעות המילה בראחס הוא גם חפיסת קלפים, אז אולי זה היה משהו כמו קלפי טארוט, כשמופיע ה-13, זה המוות, מלאך המוות, אבל המוות הזה הוא לא מוות אלא הרס של משהו ישן ותחילה של משהו חדש. אני חושבת שכולנו השתנינו אז, כל האחים וחצאי האחים, המשפחה, העולם השתנה לגמרי. ההתנהגות של אלברטו הייתה מוזרה ביותר, אבל הסיבה לכך היא שהוא דיבר, הוא סיפר מה שקרה לו, אני לא סיפרתי לאף אחד. גם עכשיו אני לא בטוחה שזה היה אמיתי, לא בטוחה גם אם יראו לי סרט שצולם באותו אירוע. הנה אנחנו מחכים לאיסקה שייגיע מניו יורק ואני רואה אישה, עם שיער קצוץ, הדומה, לא תאמיני, היא דומה שתי טיפות מים לישראל, כאילו חזר מן המתים ולבש פני אישה, אולי קצת מבוגר יותר, אולי טעות בזמן, אני פונה אליה והיא מדברת איתי בצרפתית, השיער שלה היה קצוץ ונערי, כך שאם היו מורידים לה את האיפור, היא נראתה בדיוק כמוהו, אף פעם לא חשבתי שישראל נשי, גם גברי במיוחד לא היה,

אבל לא נשי, וגם האישה הזאת היא נראתה נשית במידה רבה אבל לא נשיות שופעת מאוד.

"סליחה, מי את?" שאלתי אותה. וכי מה יכולתי לשאול אותה, מה הייתי צריכה לומר?

"מה זאת אומרת מי אני? מה זה עניינך?" ענתה בתוקפנות מה, בצרפתית. לא יודעת למה אבל פניתי אליה בצרפתית.

"סליחה, אמרתי לה, את פשוט נראית לי מוכרת, אולי כך צריך לומר את זה. את גרה בפריז?"

"כן, אני גרה בפריז. ליד פריז, אני לומדת בפריז. מה שמך?" "סילביה?"

"סילביה, סילביה מה?"

"נהן."

"שמך לא אומר לי כלום, לא נראה לי שאני מכירה אותך."

"לא, זה נכון, את פשוט דומה מאוד למישהי שאני מכירה."

"אה... עכשיו אני דומה למישהי, יש לך עוד סיפורים? את בטוחה שאת בסדר?"

"לא", אמרתי, "אני באמת לא בסדר, באמת שלא, את דומה לאח שלי, לאח שלי שמת לפני עשר שנים," ואז בכיתי.

"סליחה, באמת סליחה," אמרה, "אני ממש מצטערת, איך יכולתי לדעת, אני דומה לאח שלך. טוב, זה קורה, קורה שאנשים דומים, את רוצה לשתות משהו. מאיפה אתם?"

"אנחנו מישראל, הוא מת במלחמת לבנון."

היא הייתה המומה, ולרגע ראיתי מבט של כעס בפניה.

"אני ממרוקן, ואת חושבת שאיכפת לי על חיילי ישראלי שמת במלחמת לבנון, את חושבת שאני צריכה לבכות על זה, נמלי תעופה זה בית משוגעים, זה בית משוגעים, אני פה, נותנת מטפחת ליהודיה שאחיה מת בשביל לרצוח ערבים ופלסטינים, ואת גם רוצה שאני ארחם עלייך?..."

זה היה הרגע שלי לבקש סליחה שהבכתי אותה עם כל הסיפור שלי. אז מה? אנשים דומים, זה קורה, במיוחד אם שניהם ממרוקן, אולי מאותו אזור, לך תדע... אז הם דומים, אבל זו לא סיבה להתנפל עליהם בנמל תעופה. מה הייתי צריכה לומר לה אז? יש לך תשובה? אולי שתלך לעזאזל עם הלבנונים שלה, מה זה קשור אליה אם היא ממרוקן, אחי מת שם, סתם מת, כמו אידיוט, כמו כל האידיוטים שמתים סתם בכל המלחמות... לא, האח הקטן שלי הוא לא אידיוט, לא הוא, אבל את יודעת מה קרה לבחורה הזאת, כשהיא

עזבה אותי היא הפילה את הצעיף השקוף הורוד הזה, את רואה, הצעיף הזה ואני שומרת אותו כאילו הוא עוד ישמש אותי למשהו חשוב יום אחד, לא יודעת למה, לא יודעת מתי, אבל זה נראה לי משהו חשוב מאוד.

ואת יודעת, אני הבטתי באחיי, והם לא ראו כלום, הם לא שמו לב שדיברתי איתה, לא כלום, כאילו כל זה לא קרה, אחר כך אני הסתכלתי על אלברטו, והוא התחיל לספר את הסיפור שלו על הישראלי הזה שהוא פגש, אבל מתי זה קרה, לא עברה שנייה והוא סיפר את זה, לא עבר זמן בכלל, האם היה איזה רגע שבו הזמן התבלבל שם בבראחס, מה קרה באותה שנייה, אולי שעות, שנים – התבלבלנו כולנו, האם חלמנו חלום?

איסקה

אוי, איך נבהלתי כמה שניות ואיך שהכל היה מוזר, אני מגיע ורואה אותם מולי, ורץ לחבק אותם, את שלושת אחיי, ואני פונה אליהם ואז הם לפתע נעלמו, הייתי בטוח שראיתי אותם, שהם עמדו מולי, אבל פתאום כלום, כאילו לא היו שם מעולם, מסתכל ימינה, שמאלה, אחורה ואין אף אחד. אישה מוסלמית עם מטפחת לראשה ועם מכנסיים, כנראה מרוקאית צעקה בצרפתית על שני ילדיה, יוסוף וזוהרה, נזכרתי ששם האח הנעלם שלי הוא יוסף, וראיתי ששני הילדים דומים להפליא לישראל כשהיה ילד קטן ולרות, האחיות הקטנה והאהובה שהיום עושה ילדים בסיטונות, יש לה כבר שישה ילדים, יותר מאשר לכל שאר האחים יחד, בית חרושת לנכדים, הסבא והסבתא, על אף שהם מבקרים את הדתיות שלה, שמחים עד השמים כאשר כל הגוורדיה של ילדים ותינוקות מגיעים לבית. הסבא כבר מת אז הסבתא תמשיך לעזור, לשלם, להיות בייבי סיטר ומה לא, עם החיך הגדול הזה על הפנים ואיכשהו הביקורת על כך שיש לי רק ילד אחד, ולאחרים, לא יותר משניים למשפחה, אירופאים ממוצעים, ילד וכלב ומרצדס, זה החלום, טוב, לא שלי, דווקא, הייתי רוצה עוד ילדים, עוד חמישה ילדים, אבל בשביל זה צריך למצוא אישה אימהית באמת, ואלה דתיות מדויגות וגם יותר מדויגות לאימי, אני נמשך ליותר סקסיות, רזות ולא כל כך אימהיות,

מדלגות בין מיטה למיטה, ומגבר אחד לגבר הבא, סוג של אישה חדשה שלא היה קיים לפני מאה שנה, אלה מושכות אותי, במיוחד אם הן מניפולטיביות, אומרות חצאי אמיתות אבל לא משקרות, משחקות עם נשיותן כאילו היא הייתה חשבון בנק עם מניות רבות שבו מתבצעת כל היום פעולות של קניה ומכירה בקצב של אש, וכך שאני עדיין מסתובב בנמל התעופה בראחס, מחפש אחר אחיי הנעלמים ופתאום, כאילו לא קרה דבר האישה המרוקאית נעלמת ובמקומה הם עומדים מולי, כולם נראים מבולבלים לא פחות ממני ואני מקשר את זה עם מות אבינו ועם הצוואה המוזרה שלו, שלום, כמובן, נשיקות, למה רות לא הגיעה, אה, אני יודעת תנו לי לנחש, היא בהריון ובא לי לשאול למה ישראל לא בא, ולהמשיך כמו בבדיחה ששמעתי פעם, האם הוא עדיין מת כפי שהיה, אבל אני לא יכול לומר את זה, על אח שזה הומור, תמיד נכנסים לי לראש כל מיני רעיונות מוזרים כאלה ברגע הכי לא נכון בעולם.

"אתם מחכים הרבה זמן?"

"לא ממש," אומר פורטו, "אבל את המטוס של השעה שלוש פספסנו ונצטרך לחכות עד השעה חמש, בכל מקרה זה מה שהיה מתוכנן, אבל אם היית נוחת חצי שעה קודם אולי היינו מספיקים להיכנס למטוס של שלוש אז אולי נלך לטייל פה קצת, לשתות משהו, אולי לאכול,"

"רק לא לאכול, הרגע אכלתי, וזו כבר הארוחה הרביעית שלי בשתים עשרה השעות האחרונות, זה מה קורה עם הבדלי השעות, אתה אוכל ארוחת ערב לפני שאתה יוצא, אחר כך עוד ארוחת ערב במטוס, וארוחת בוקר ושוב ארוחת צוהריים, ולא ישנתי בכלל, מארוחה לארוחה, מה שאני צריך זה כמה כוסות קפה."

ישראל

אני נמצא מאז ומתמיד בנמל התעופה הזה שבו עברנו ב 1974 וטסנו למרסיי. לפעמים אני ילד, לפעמים ילדה, אישה, גבר, אני כל הדברים שהייתי יכול להיות, אני מת, ואני נמצא כאן. אבל למה

דווקא כאן? למה לא במקום אחר, כי כאן אני מחפש את המשמעות למותי, כאילו שלמוות יש משמעות. אני זוכר את החייל הערבי שעמד מולנו בתוך מבנה וביקשנו ממנו להיכנע, בכל פעם שביקשנו הוא בכה ואחר כך ציטט פסוק מן בקוראן וירה עלינו. הוא היה לבד, מוקף עשרים חיילים ולא יכול היה לברוח לשום מקום, קודם הרגנו את חברו והוא נשאר לבד. שוב ביקשנו ואז הוא ירה והתפלל ושוב ושוב ביקשנו שייצא בערבית, שייצא וייכנע, וכך המחזה הזה נמשך כמה שעות, עד שלבסוף מישו בא, התקרב מן הצד וזרק רימון על הבית, ואז נשתרר שקט. שקט מוחלט, כמעט התרגלנו לבכי שלו, לנהמה שלו, לפסוקי הקוראן שהוא שר, כמעט התרגלנו לכך שאחריהם מגיע צרור ללא כוונה. כשבאנו לפתוח את הבית ראינו שהוא היה נעול מבחוץ, הוא לא יכול לצאת ולא יכול להיכנע. הבטתי בגופו החרוך, הוא היה בגובה שלי, שיער דומה שלי וייתכן שאפילו פנינו היו דומות, ובאותו רגע ידעתי שאני אמות, ידעתי את זה, ידעתי שאין משמעות למלחמה, וגם לא למוות בתוך המלחמה, אני לא יודע כמה מאתנו הרגישו את אותו הדבר, אבל לפני מותי שלושה חיילים מפלוגתי נהרגו, ובאוויר כולנו פחדנו שההרוג הזה הביא לנו מזל רע, הוא היה ההודעה על מותנו. אחר כך בא הפיצוץ בצור ושם אני נהרגתי עם עוד כמה מאות, עם רוב הפלוגה. כי באותו יום חשתי שאותו חייל נעול בתוך ביתן, אותו חייל שבוכה על חייו ועל מותו ואינו יכול לברוח, חשתי שאותו חייל הוא אני, שאנחנו לא יכולים להיות אויבים, הסיבה היחידה שאנחנו נלחמים היא שמנהיגים מכניסים לנו לראש שזו המטרה שלנו, אבל באותו רגע הוא, אותו איש שהרגנו, היה אחי, הוא היה הבל ואנחנו קין, היינו אחים, בני אנוש, בני אותו עם שהוא האנושות, איכשהו אז לא יכולתי לבטא את זה ולכן אני חוזר לנמל התעופה הזה, פעם אבא ופעם אימא, פעם ילד ופעם ילדה, אני כל אחי ואחיותי ושואל את עצמי מה היה קורה אם, מה היה קורה אם הוריי היו עוצרים כאן את מסעם, עוצרים כאן והיינו נשארים במדריד, האם גם אז הייתי מגיע למלחמה בלבנון, אולי כן, אולי זה היה בלתי נמנע, אני אהבתי את ישראל יותר מכולם, מן היום הראשון, יותר מכולם עוד בטרם הגענו, אולי מפני שכבר אז ידעתי ששם אקבר צעיר ובודד, ללא ילדים ובתול.

פורטו

זה היה 1974, כולנו היינו כאן, נמל התעופה היה קטן יותר, אבי קרא לי פורטו, אימי מסעוד, זה צלצל לה לפעמים יותר טוב או יותר חם, סבי תמיד קרא לי מסעוד, כך היו פני הדברים. מה אנחנו עושים עכשיו כאן, ארבעתנו בלי ישראל, ישראל שאותו אני חש בכל צעד בשעות האלה כאן, שעות ארוכות מנשוא, שעות בלתי נגמרות.

עכשיו ארבעתנו פה, כאילו דבר לא קרה, כאילו הוא לא מת, כאילו לא נפרדנו לעולם וכל אחד פנה לדרכו, כאילו איני חי כמה מטרים מכאן, במדריד, וכלל איני טורח להתקשר לאשתי, אנחנו כמו התמונה שנשארה מן האירוע, אלה שנסעו ואלה שנשארו, כאן באנו להיפרד. אני נשארת, איסקה נסע ללמוד בפריז, ואחר כך נסע לניו יורק, והשאר נסעו לירושלים. אבל גם זה הפך לסיבוב אינסופי, ישראל מת בלבנון, סילביה התחתנה עם צרפתי ועבר לגור בפריז ורק המוות של אבינו איחד אותנו שוב, בחיפוש אחר אח שאיננו רוצים למצוא, ברדיפה אחר מעט כסף שאנחנו צריכים באופן דחוף, כמעט שלושים שנה שלא עברו, כמעט שלושים שנה שנשארו תקועות באוויר, של שאלות ועוד שאלות, של תשובות חסרות משמעות, הזמן נעצר שם. ואנחנו עכשיו הולכים לראות אותו, לראות איך הזמן עצר מלכת בעירנו מן הרגע שבו עזבנו אותה, הזמן מחכה לנו שם, אני יודע, אנחנו נחזור ונבין את כל, נוכל לבנות את הפסיפס. כאן אנחנו רואים אותו, כאן בנמל התעופה הזה המטוס עף ועשה סיבוב פרסה, הכל יחזור לקדמותו, אימא תבוא ותאמר לנו שהכל יסתדר, ואז היא תאמר שלפעמים "צריך לתת דחיפה לחיים", ואבא שוב יסביר את כל המאורעות ויאמר "אל תאמינו למה שהפוליטיקאים מספרים, תמיד מסתתר מאחורי זה משהו אחר." אז זה מה שהסתתר מאחורי האמירה הזאת, בן אחר, בן לא חוקי.

"גם אם אתה עף אינך ציפור, גם אם אתה מטוס אינך חופשי."

"היו ימים בהם הכל נראה ברור ומובן, היו גם ימים כאלה, אבל לבסוף הגלים באו והקצף שלהם מחק הכל, אפילו את זיכרון הקצף."

"הים בולע אותנו אט אט אבל בבטחה, סבלנות הים היא אינסופית."

"גם כך אנחנו איים בתוך מים גועשים וכל יום המים יכולים להקיף את כולנו."

"אבל הים הוא גם חיינו, הדרך לברוח, הדרך לחזור, הדרך לשקוע."

"לו הייתי ים, כבר מזמן הייתי אוכל את הכל."

"הוא אוכל אותנו לאט לאט, האדמה ממהרת יותר לראות אותנו מתחתיה."

"לכל אחד תפקיד אחר בעולם, אבל כולם אחרי האדם."

"ברא אותנו להיות טרף לים, לאדמה, לחיות ולאדם."

"טרף לכולם, טרף לעצמנו, פאר הבריאה ותפקידנו הוא להיאכל, תפקידנו הוא לגמור את חיינו, ביום מותנו אנחנו ממלאים את תפקידנו, יושבי האדמה ישבעו מבשרינו והאדמה תוכל ליצור נפט ממה שהם יאכלו ואחר כך אחרים ייסעו במכוניותיהם."

"כמו הגשם הממלא את הים ואחר כך יוצר את הענן שיוריד גשם."

"כך אנחנו באים והולכים וכל השאלות באות והולכות איתנו לכל מקום."

מְלָגָה

אלברטו

שוב פעם במטוס עם הגואיסקי, כפי שאומרים הספרדים, שלי, לפעמים הייתי רוצה להלביש לעצמי קסדה עם אלקטרודות שירשמו את מה שאני חושב ולמנוע מעצמי את כל הטרחה שבהדפסת מחשבותיי, טיסה למלגה, שעה ורבע טיסה, שעתיים איחור במטוס, כאן לא מגישים לך שתייה, הדיילות מנסות להימנע מחיכוך עם הנוסעים, על מנת שלא יבקשו פחיות קולה, השכן שמאחוריי איכשהו הספיק לעשות את זה והוא ואישתו קיבלו שתי פחיות, מיד אחר כך הדיילת נהייתה חרשת, היא לא שומעת את קריאות הנוסעים ומיד נעלמת לקידמת המטוס, נו, מה לעשות, תמיד דופקים את המרוקאים, אבל טוב שיש לי וויסקי כאן אז אני שותה, רק שרציתי קצת סודה, נזכר במראיינת ששאלה אותי אם אני גזעני כי אמרתי לה שאני לא מצביע למפלגות שיש בהן יותר מתשעים אחוז אשכנזים, היא שאלה אם אני גזעני, אני התפתלתי, לא ציפיתי לשאלה הזאת, אבל הייתי צריך לענות שאני מעדיף זונות רוסיות, ובכל זאת אפשר לקרוא לזה אפליה מתקנת, אחרי כל כך הרבה שנים שזיינו רק מרוקאיות, אנחנו רוצים מולדביות, אוקראיניות, רוסיה הלבנה, ורוסיה הלא לבנה, הכחולה, רוסיה ואוקריינה, אוזבקיסטן, טג'יקיסטן, זוניקיסטן, הכל אנחנו אוהבים, במיוחד אני, על אף שבלונדיניות אני לא אוהב, אבל בלונד כן, הוויסקי לא יעזור לך, המחשב כן, מחשב טוב זה כמו אישה טובה, מחשב שנשמע לכל גחמותיך, לרצונות שלך, או אותה עיתונאית ששאלה אותי מה אני חושב על המצב המדיני ואמרתי שאני בעד מדינה דו-לאומית ואז היא פלטה "כדי שיהיו פחות אשכנזים" צחקתי, אבל מיד הוספתי, בבקשה שלא תרשמי את זה, זה את אמרת לא אני, ואז אתה מבין ממה הם מפחדים, כשהם אומרים שצריך רוב יהודי הם בעצם מתכוונים לרוב אשכנזי, הם מפחדים שהערבים והספרדים יתאחדו נגדם, אנחנו נראים להם דומים מדי, אבל לעצמנו אנחנו נראים שונים מאוד, ובכל זאת יותר דומים לערבים מאשר לאשכנזים, אז זה הפחד שלהם, הם גם מפחדים שאין להם כלום אבל אני דווקא לא מפחד שאין לי כלום, היהדות שלי עומדת איתנה מול כל ניסיון חילוני או ליטאי או פולני לקעקע אותה, זה יעמוד עוד כמה מאות שנים לפחות גם אם לא יהיו שינויים וכולם ישתכנזו עד העצם, עדיין נוכל לומר שאנחנו שומרים על יהדותנו, משתכנזים היא מילה שאני לא אוהב, ברוך קימרלינג המציא את המילה אחוסלים, אני אוהב את המילה אחוסלים, חוץ מעניין החיסול שבתוכה, הוא מסביר היטב שכל מי שמעוניין בהמשך ההגמוניה שבה האשכנזים

מעל והאחרים מתחת הופך לאחוסל, לא עוד לא קראתי את הספר, הוא היה יקר מדי, אולי אם יימכר בהנחה, הספרים יותר מדי יקרים למשוררים, אני פשוט לא מסוגל להוציא שישים שבעים שקלים לספר אז אני מחכה שהם יימכרו במחיר מוזל בצומת ספרים או שאני קונה אותם משומשים, גם שלושים שקל זה הרבה בשבילי, נשארתי בלי כסף, ואם לא נקבל את הירושה הזאת אני לא יודע איך אשרוך, איך אוכל להמשיך לכתוב כפי שקבעתי לעצמי, רק לכתוב, על אפם ועל חמתם, על אף הכל, על אף האף, לכתוב עוד ועוד ספרים שייצא להם מהאף, כמה זמן הם יוכלו להתעלם ממני, עשרה ספרים, עשרים, שלושים, כמה ספרים אפשר להתעלם מסופר מוכשר, אני רוצה לבדוק את זה, יש לי רעיון לרומן חדש, אבל הייתי צריך כסף בשביל זה, הרבה כסף, שישה חודשים לגור בפריו, שישה בניו יורק, שישה בקראקס, בספר ייקרא "האוטוביוגרפיות של מנחם בן נעים" ויהיו בו חמישה פרקים על איש בן ארבעים שמספר את חייו, כל פרק הוא אפשרות אוטוביוגרפית אחרת, המשותף ביניהן הוא שהאיש נולד במרוקו, היגר בגיל חמש עשרה, והוא סופר, פעם אחת הוא מהגר לישראל, פעם לפריז, פעם לניו יורק, פעם לקראקס, ופעם למדריד, בכל אחת מן האפשרויות החיים שלו שונים, אני אכתוב את זה, יש לי רעיון לעוד רומן, גבר בן חמישים מתאהב באישה בת עשרים ושמונה, הוא נשוי היא רווקה, פער הגילים מפחיד אותם אז הם מחליטים להיפגש יום אחד בשנה משך חמש שנים, יום אחד שבו יהיו עשרים וארבע שעות יחד, ולא משנה מה, ואם זה יתקיים משך חמש שנים הם יתחתנו, הם יידעו שאהבתם אמיתית, הם נפגשים ארבע שנים ובשנה החמישית היא או הוא או שניהם לא מגיעים לפגישה, וכמובן אני רוצה לכתוב את הספר הזה שבו משפחה הולכת לחפש אח אבוד על מנת לקבל ירושה.

הגואיסקי עולה לי לראש ואני הבנתי משהו, על מנת לשרוד צריך להתנהג כמו הסופרים היפאנים, להנחית ספר לשוק כל שישה חודשים, מקסימום שנה, כי זמן המדף של ספר בישראל הוא בין שישה לשמונה חודשים, לא יותר, וחשוב מאוד להיות שם, על המדף בלובובסקי, לובובסקי קובעים את הטעם של הספרות העברית, הם קובעים מה יימכר או לא, וכאן, גם אם אני שיכור לגמרי אני לא נסחף יותר מדי, אני צריך לומר אני אוהב את לובובסקי, תמכרו את ספריי, אני אומר את מה שאני חושב, אני כותב כל מה שאני חושב, אבל עד לגבול מסוים, לובובסקי זה

הגבול, רשת שמחזיקה באופן ישיר ועקיף בשמונים אחוזים מן החנויות לממכר ספרים בארץ זה הגבול, תיזהר גבול לפניך, שדה מוקשים, אלה הם חייך, אלה הם חיינו, סופרי ישראל, צור ישראל וגואלו, מרינה דו לאומית, הבעית הפלסטינית, זכות השיבה וזכות הנענע, דוד מלך ישראל חי וקיים, נצח ישראל לא ישקר, ואני כבר הבנתי שאנחנו, היהודים לעולם נהייה קורבנות, וכמה שאני רוצה לומר את האמת, כמו ישעיהו ויחזקאל, אני יודע כבר יותר מדיי, יום אחד יכולים גויים חסרי רחמים להשתמש באותה אמת על מנת להרוג אותי או את צאצאיי, עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב, לא תוציא דיבה, אז יש גבול למה שאדם יכול לומר, האם יסכן את עצמו, ואם אסכן את עצמי האם אסכן את בני, ואם את בני האם יש לי זכות לסכן את נכדי, יש גבול, שלום עכשיו, אוסלו מת, יהי רצון מלפניך אדוני אלוהינו ואלוהי אבותינו שירבו לפניך זכויותינו, אני מבטיח לכם דבר אחד, קוראים יקרים, אני לא משנה כלום, מה שאני חושב אני כותב, אתה רוצים לדעת מה אני חושב אז הנה זה כאן, לא מסתיר כלום, האשכנזים הביאו לנו את כל החיים הפולנים מן הגולה לישראל, דבר לא השתנה, חבר מביא חבר, שופט ממנה את אשתו ושופטת את אחותה ואין משפט בארץ, מערכת המשפט מושחתת, כולה מושחתת, מן הראש ועד הזנב, ובאין משפט ייפרע עם, ובאין משפט יבואו אויביך ויעלו עליך, כי הארץ הזאת, ארץ ישראל במשפט תיפדה, היא דורשת צדק, ואין שום דרך לעצור את הדרישה הזאת, אין דרך לעצור את דרכינו חזרה לתטואן, אני לא רוצה לנסוע לתטואן, מה יש לי לעשות שם, ואם חשבתי שאחזור, לא חשבתי שזה יהיה על מנת לקבל מאה אלף דולר, אולי מאה חמישים, אנחנו לא יודעים אפילו את הסכום המדויק, יש חשבונות בשוויץ, ופורטו אולי כבר גנב אותם, לקח את הכסף ושם אותם בחשבון שלו, לך תדע מה הוא עשה בחודש האחרון, ככה זה אבל אולי משהו יישאר, ומה לי ולחצי אחי, חצי אחי, יא אחי, מה לי ולא, אולי הוא נשוי עם ארבע נשים ויש לו ארבעים ילדים, לך תדע, איזה אפנדי ערבי, אולי התעשר, הרי על כל ערבי שמתעשר יש איזו אגדה שאומרת שהוא צאצא של יהודים, ואיך לא יהיה, כולם התחתנו עם יהודיות במרוקו, היהודים המעטים שנשארו מבחינה גנטית הם המשוגעים שבמשוגעים, אלה שלא התנצרו ולא התאסלמו, כי רובם עברו לדת אחרת, רוב רובם של היהודים היו קלים לעבור לדת אחרת, וכי יכול להיות אחרת, האגדות מספרות על אלה שהקריבו את עצמם על מנת להישאר

יהודים, המיעוט שבמיעוט, השאר התנצרו או התאסלמו, אם זה על מנת לשרוד או על מנת שלא לשלם את המסים שהיו מוטלים על היהודים בארצות ערב, מסי הדימי, אנחנו הקורבנות של הקורבנות, כל דור של מתאסלמים ובמיוחד של מתנצרים פשוט יצר יהודים יותר קשי עורף ויותר פסיכיים, דור אחר דור עד שהגיעו לציונים שהם החליטו להיות חולים ככל העמים ולהקים מדינה שתילחם, תנשל, תדפוק כל מי שמתנגד לה, סוף סוף הם למדו מן הצרפתים, הספרדים, הפולנים, הרוסי והערבים שעל מנת להקים מדיה יש לזיין כמה שיותר אנשים, את האויבים אבל גם את אנשיך, זו המהות של כל מדינה וכל מדינה מודרנית, זו המדינה שבאה מדין, דין ללא דיין, דין ללא חסד, אין רחמים במדינה, רק מדון, דין, והרג, אבל אני עדיין מקווה שיש לכל זה משמעות, משמעות שמעבר לזמן ולמקום, משמעות במובן העמוק ביותר של האנושות, משמעות שמעבר למעבר, משמעות מיסטית, דתית משיחית, המשמעות נשאת משיחית, אני מקווה שלכל הסבל הזה של כולם בישראל, של האשכנזים מהשואה, של הערבים בגלל גירושם, של הספרדים בגלל מחיקת זהותם, שלכל זה יש משמעות ויש סיבה ויום אחד השחר יפציע, או לפחות, הנה מודיעים לנו שאנחנו מתחילים לנחות ויש לכבות את המחשב. אנחנו נוחתים במלגה, תחנה בה עברנו בדרך למרסיי ולירושלים ב 1974, אחרי מלחמת יום כיפור. השמים מחכים לנו על האדמה, הדיילת מבקשת שאכבה את המחשב, השמים מחכים לנו על האדמה.

פורטו

"מתי כבר תחליט לעבוד בעבודה רצינית, במקום לתקתק כל הזמן מבלי להרוויח כלום?"

"יא פורטו, פעם בשנה אנחנו נפגשים ואתה תמיד שואל אותי את אותה השאלה, אולי תעבור נושא."

"עשרה ספרים ואתה לא תורם כלום לחברה ולעצמך, אלברטו."
 "לחברה בטוח שכן, לעצמי גם, אבל אם ניקח את התפיסה החומרנית שלך, אז יש לי חדשות בשבילך, עשרת הספרים שלי נתנו עבודה לכורתי עצים, מובילי עצים, בתי חרושת לנייר, יצואני

נייר ויבואני נייר, עיתונים, עיתונאים, הוצאות לאור, מנהלי מלכ"רים, פקידים במשרדי ממשלה שהיו צריכים להחליט אם לרכוש את ספריי או לא, מוציאים לאור, עורכי עיתונים, עיתונאים שראינו אותי, מתרגמים, עורכים של כתבי עת, בנקים, לא תאמין אבל גם פקדי בנק עוסקים בספרות במדינה שלך בספרד, ופעם הזמינו אותי לכנס, עורכי עיתונים, ואני יכול להמשיך. אני מפרנס עשרות אנשים, עשרה ספרים זה לא בא ברגל, "אבל אתה לא מרוויח מזה כלום."

"אבל אני גם לא מפסיד, יש אחרים שמשלמים על מנת להוציא את ספריהם ואני אף פעם לא שילמתי אז לפחות אני לא מפסיד, ויש לי תחושה מאוד חזקה שיום אחד אני כן ארוויח מזה, או לפחות ילדיי ירוויחו מכל מה שאני כותב, זו תחושה שהיא חזקה ממני."

"השקעה לטווח ארוך. אבל אתה יכול להרוויח יותר בטווח הקצר, חוץ מזה אתה יכול לעשות כמה דברים ביחד."

"זה הרי מה שאני עושה כל הזמן, כמה דברים יחד, רק שאיכשהו, הספרות עומדת מעל הכול. אז שאר הדברים אף פעם לא הפכים להיות העיקר."

"תגיד לי משהו, איך אתה יכול לדבר אתי ובאותו זמן לתקתק על המחשב, ולשתות וויסקי."

"זה כמו לנשום."

"מה זאת אומרת כמו לנשום?"

"אתה הרי יכול לנשום ולדבר אתי באותו זמן, נכון? אז אני יכול לכתוב ולדבר באותו זמן."

"ותגיד לי, מה נעשה כשנמצא את אחינו האבוד?"

"חצי אח, חצי אח, אני לא יודע מה נעשה, אבל אני בטח אכתוב על זה."

סילביה

האם יש מקריות בחיים? תחושות בטן? לפני שבוע התקשר אליי בן דודי יצחק סננס, למעשה בן דוד מדרגה שניה, אבל גדלנו יחד, בית מול בית שיחקנו יחד כל ילדותנו. הוא היה תמיד אומר לי שאני האישה הכי יפה בעולם, אולי היה מאוהב בי כפי שילדים בגיל שמונה או עשר יכולים להיות מאוהבים. והנה לפני שבוע ללא

הודעה מוקדמת הוא התקשר ממיאמי. סיפר לי שאחד מבני הדודים נתן לו את מספר הטלפון לפני שנה וכל פעם חשב להתקשר אבל לא ידע מה להגיד, או מה יאמר לי עד שלבסוף התקשר. הוא כלל לא ידע שאבי נפטר אבל בטח חש משהו ורצה לדעת מה קורה אתנו. שלוש שנה עברו מאז שהוא עזב את תטואן ועבר עם הוריו לטנג'יר, אחר כך עלה לארץ וגר בחיפה. מידי פעם שמעתי שהוא לומד משהו או עושה משהו אחר, אחר כך אמרו לי שהתחתן עם אמריקאית, עבר ללונדון, אחר כך לארצות הברית, ויש לו עסק של בגדים במיאמי. כל המשפחה הזאת עוסקת בבגדים וברפואה מאז ומתמיד, מספרים שהבן זמרה הראשון שהגיע לתטואן היה רופא, או יותר נכון מרפא, בניו היו חייטים, וכך הם מתגלגלים בין בגדים לבין רפואה. הוא התקשר וסיפר לי שאחותו הקטנה מתה בתאונת דרכים לפני שלוש שנים, גם איתה הייתי משחק, היינו כל האחים משחקים לעתים קרובות, סיפרתי את זה לאלברטו אבל הוא בקושי זכר אותם. הסננס אמר זה אומר לי משהו, משהו אבל לא זכר את פניהם, טוב, הוא היה בן עשר כשהם עזבו, ובגיל הזה שנתיים יכולות להיות משמעותיות, אבל זה לא תמיד כך. מעניין שאני תמיד זוכרת יותר מאיסקה, שהוא גדול ממני כמעט בשנתיים, או אולי אנחנו פשוט זוכרים דברים שונים.

"היכן הפתח לביתי? היכן השער לים?"

"קיר אבן סגר אותו."

"הוא אמר לנו לא להתפלל לאלוהי האבן אבל כל מה שנשאר

מבית מקדשנו זה אבנים."

"קללתנו היא שאנו מתפללים לאבן."

"אבן סוגרת את הים, הים לא יכול להציל אותנו ממותנו, לא יכול

להציל אותנו מחיינו."

"היכן המפתח שפתח את השער?"

"השער כבר איננו."

"והיכן השער לעשר הספירות? היכן שרידיו?"

"גם השער הפך לאבן, ואין מפתח שיפתח את האבן, אנחנו צועקים

והאבן אינה שומעת."

"פעם חלמנו על שיבה לאבן, עתה אנו בוכים על חלומנו שהתגשם,

חלמנו שהאבן תיהפך לחול, אך האבן הפכה למות הבן לפני האב."

אַלְחֶסִירֶס

אלחסיֶרֶס, נמל עם עיר. עשרות אלפי מרוקאים וספרדים עוברים בעיר הזאת מידי יום בכיוונים הפוכים והם מסתובבים מסביב לנמל, רחוב ראשי, שיכונים לפועלי הנמל, באר של טאפס בו אני יושב עכשיו עם המחשב שלי וכותב, מזמין קלמרי, אחר כך סלט רוסי, שזה ירקות מבושלים עם מיונז, וחושב על המרוקאים שקופצים על סירה בטנג'יר ומנסים לגנוב את הגבול על מנת לעבוד. גם אחרי שהם עוברים, אם הם עוברים ולא מתים בדרכם לאירופה, עדיין מחכה להם דרך ארוכה: ביקורות באוטובוסים, בערים, בתחנות מטרו במדריד, בכל מקום מחפשים אותם כדי להחזיר אותם לאפריקה. והם לא באים רק ממרוקו, הם באים מכל אפריקה, ואפילו מסין ומן המזרח הרחוק, מצטופפים להם בטנג'יר ומחכים לסירה, אחר כך הם מסתובבים בשבתות ובימי ראשון בבתי קפה ומוכרים דיסקים מזויפים. פעם הזמנתי כושי כזה לשבת איתי לשתות משהו, הזמנתי אותו וקניתי ממנו את הדיסק האחרון של סרט, צרוב, זה היה בלה קורוניה, בגליסיה, בצפון ספרד. הוא פחד לדבר, סיפר לי שהוא מוסלמי מסומליה, ופחד לומר כלום על עצמו, רק שהוא מעדיף להתחתן עם מישהי מן המדינה שלו ולא עם ספרדייה. הוא שתה קולה, אמר תודה והמשיך למכור את הדיסקים שלו, דיבר איתי קצת ספרדית וצרפתית, ואולי, אני חושב, אולי גם יוסף אחי עבר כאן בדרכו לחופש באירופה, על מנת לברוח מן המסכנות המרוקאית, כמו שאנחנו עברנו כאן ב-74, כל המשפחה, בדרכנו לישראל. סוף סוף יכולים לומר את המילה ישראל בחופשיות, ואולי לא כל כך בחופשיות, כי זו הייתה עדיין המדינה של פרנקו ולא היו קשרים בין ספרד לישראל; אולי יוסף עבר כאן ונסע למדריד ומשם לוולנסיה ולמרסיי, בדיוק כפי שאנו עשינו שנים קודם, הוא בחיפוש אחר החופש ואנחנו בורחים מן הארץ בה נולדנו ובה נולדו אבותינו כי כבר נגמרו שם היהודים. שרי המלך, ידידי אבי, היו אומרים לו שנגמר. מה נגמר? נגמר הישוב היהודי

במרוקו, זהו, הסוף הגיע וזה בלתי נמנע, כמו איזבל הקתולית העומדת מול עוזריה היהודים ואומרת להם שזו החלטה שמעבר לה, שהיא אינה יכולה להחליט אחרת, והיהודים צריכים לעזוב את ספרד. חמש מאות שנה עברו, והנה אנחנו שוב פה בספרד, ולפעמים איזה ספרדי, שאולי ידוע לו שמוצאו מן היהודים, יאמר לך שחסרים להם יהודים, ושחבל שגירשו אותם. "אנחנו מתגעגעים ליהודים שלנו", כך אמר לי פעם פקיד בנמל תעופה. כן, גם הפולנים מתגעגעים ליהודים שלהם, כשאנחנו אצלם הם מחסלים ומגרשים אותנו ושנחנו עוזבים הם מתגעגעים. או שר בספרד ששאל את שר האוצר האמריקאי בתקופת פרנקו מה אפשר לעשות כדי לשפר את הכלכלה של ספרד, והוא ענה לו: להביא מליון יהודים. היהודים מזיזים כלכלות, ואם באים בטענות שיש יותר מדיי השפעה יהודית על ארצות הברית, הנה תסתכלו על המדינה הזאת, היא נותנת חופש ליהודים, תומכת בישראל. ומה היא מקבלת? להיות המדינה הכי חופשית בעולם, הכי עשירה בעולם, המדינה עם הכי הרבה מיליונרים בעולם. אולי בכל זאת זה משתלם לתת ליהודים להשפיע על מדינה? אולי זה מוגזם לומר שהלובי היהודי קובע את המדיניות של ארצות הברית וגם קצת אנטישמי, אבל אם כן, אז למה לא? מה רע בזה? מה רע שבמדינה דמוקרטית הטובים ביותר יקבעו בה? ואם היהודים הם הטובים ביותר, ויש הרבה סיבות לכך – למה שהם לא יקבעו? אני נסחף. ולמה בישראל הם לא כל כך חכמים? למה הפוליטיקאים כל כך דבילים, ואולי הם לא, תראה, זה די מצליח במדינה הזאת, אולי אין הרבה פרסי נובל לכלכלה ולפיסיקה, אבל זו מדינה שמצליחה במה שלא הצליחו היהודים מעולם – היא מצליחה להיות בינונית בכל דבר: בדאגה לחלשים, בדאגה לזכויות הפרט, בתשתית, הכל איכשהו באמצע – יותר טובים ממדינה אפריקאית או ערבית אבל לא ברמה של מדינות יותר מפותחות, ולמה אנחנו תמיד מצפים ליותר וליותר ומשווים את עצמנו לטופ שבטופ שבמדינות הכי עשירות בעולם?

"מה אתה כותב כל הזמן?" איסקה מצטרף לשולחן שלי לאחר טיול קצר בעיר.

"סתם הרהורים, לא ממש מלבבים, טיילת? נכון שאין מה לראות כאן?"

המלצר מגיע מיד לשולחננו, "מה אתה רוצה?"
 "הקלמרים יוצאים מן הכלל." אני אומר לו.

"טוב, תביא לי מנה וגם בירה." אומר לו איסקה ובזמן שהמלצר הולך הוא אומר לי: "חשבתי שאתה אוכל כשר." "כן, אני אוכל כשר, אבל בספרד אני אוכל קלמרי; אני יודע שאם אני פה אני לא אצליח לעמוד בזה, הם כל כך טעימים, אז אני עושה סוגריים."

"אבל בשנה של אבא אולי תקפיד קצת יותר?... טוב, כל אחד וענייניו, עובדה שאני לא אוכל כשר, אבל כל החודש הלכתי לבית הכנסת של הפורטוגזים בניו יורק, רחוב 33." "אני הלכתי אבל לא כל יום, רק פורטו, נראה שזה שינה את חיי, הוא מכר את כל יינות הנסך שהיו לו והתחיל להניח תפילין, הוא אפילו הולך ברגל שעה וחצי לבית הכנסת כל שבת!" "כל אחד איך שהוא רואה את זה."

הקלמרים הגיעו ואני אכלתי לו שלושה מהם, ומיד ביקשתי מן המלצר עוד מנה. המנות היו גדולות, אבל הרעב שלי לקלמרי הוא בלתי נדלה.

"אתה יכול להמשיך לכתוב, אני לא אפריע לך," אמר איסקה. "זה כבר לא משנה, אסגור את המחשב, אמשיך אחר כך במלון, כתבתי על זה שאולי אחינו יוסף עבר מכאן, בדרכו לאירופה לפני כמה שנים, מה אתה חושב עליו?" "אני חושב שהוא מת, יש לי הרגשה שהוא מת, אני לא יודע למה. אני גם חושב שאבא ידע את זה אבל רצה שבכל זאת ניסע כולנו יחד לחפש אותו, הוא רצה שנדע שהוא קיים. שאם לא כן, הוא היה בודק בעצמו איפה הוא נמצא לפני שמת. הוא מת בריא ויכול היה לנסוע ולחפש אותו בעצמו, אפילו לבוא לדבר עם פטימה." "אולי הוא עשה את זה?" "מת?"

"הוא בא כמה פעמים לסאוטה לטפל בדירות שלנו כאן שהוא השכיר, לפני שמכר אותן בכמה גרושים, אז מי אומר לך שהוא נסע מכאן לתטואן?" "הוא לא יכול היה להיכנס לתטואן, היו יכולים לעצור אותו על הברחת כספים, הרי הוא הוציא הרבה כסף ב 74 בצורה לא חוקית." "יש התישנות על כל זה, הרבה אנשים עשו את זה וחזרו לתטואן לבקר."

"כן, זה נכון, אבל מעטים הוציאו כל כך הרבה כסף כמוהו והוא גם עשה כמה עסקאות מפוקפקות אחרי זה עם השטחים שנשארו שם –

יש לנו עוד כמה שטחים ליד טנג'יר אתה יודע, וגם פה בים. יש כל מיני שותפים, זה מסובך, אני לא יודע אם נראה כסף מזה אי פעם, אבא אמר שהמלך רוצה לקנות את השטח ליד הים ולכן אף פעם לא מצליחים לעשות עסקה – כל פעם יש מכשולים ביורוקרטיים." סילביה ופורטו הגיעו, היה נראה שהם רבו על משהו כי הם היו כעוסים למדי. תפסתי את הקלמרי האחרון מהצלחת, ומיד שתיתי בירה.

"אז זה מה שאתם אוכלים, טרפות!" אמר פורטו בטון של תוכחה. "כל אחד שיעשה מה שהוא רוצה." אמר איסקה. "בכל זאת, הייתם יכולים להתאפק קצת, בשנה של אבא." "יא פורטו, אתה תגיד לנו מה לאכול, בישראל אני אוכל רק כשר, בזמן שאתה אכלת מכל הבא לפה, אז בבקשה אל תוכיח אותנו." "אתה צודק, מתי יוצאת הספינה?" "עוד שעה. נהיה שם בערך בשמונה. קצת מאוחר אבל מה אפשר לעשות."

"לאן אתה רץ?" "אני רוצה לפגוש את עצמי שוב מול החר שבנו נולדתי. אני רץ כדי לפגוש את עצמי פעם אחת נוספת, פעם אחת אחרונה." "והאם אתה מצליח?" "אני מצליח לרוץ, ריאליי נפתחו, נשמתי נושמת." "והאם אתה פוגש את עצמך?" "כן." "ומה אתה רואה?" "אני רואה שהילד שהייתי כבר אינו ילד, הנער שלא הספיק להתבגר אינו נער, שניהם הפכו להיות זקנים מרוטים, עורם המקומט מבהיל אותי. אני יודע שאני רואה את עצמי, אבל העבר שלי השתנה." "העבר לא יכול להשתנות." "גם אני חשבתי כך, אבל הוא משתנה כל הזמן. כל פעם שאני מבקר בעבר, העבר שונה. והוא מפחיד, אפילו יותר מן העתיד." "אז אתה צריך לחיות בהווה." "יהודי לא קיים בהווה. הוא קיים רק בעבר או בעתיד."

עד כאן החלק הראשון של "בשערי טנג'יר" הרומן השלישי בטרילוגיה התטואנית אתם יכולים להוריד את כל הטרילוגיה במחיר שווה לכל נפש

<http://www.lulu.com/content/4394729>

או לרכוש מהדורה מודפסת של הרומאן בשערי טנג'יר בכתובת האינטרנט הבאה

<http://www.lulu.com/content/293543>

או את כל הטרילוגיה במהדורה מודפסת

<http://www.lulu.com/content/464214>

ניתן גם להזמין ישירות מההוצאה (פרטים בסוף הקובץ).

הורדת ספרים

אני מודה לך על הורדת הספר הזה ומקווה שתמצא בו עניין.
אם אתה רוצה לתמוך ביצירתי אתה יכול לתרום/לשלם על הספר על פי הבנתך או לרכוש את ספריי.

איך לשלם?

אפשרות פשוטה היא להוריד ספר בתשלום ב
<http://www.lulu.com/moben>

ניתן להעביר תשלום לחשבון פייפל באתר

<http://www.paypal.com>

לחשבוני

moben@012.net.il

כל סכום יתקבל בברכה. לך זה יכול להיות עשרה שקלים אבל לגביי זה יכול להיות חודש בלי טירדות פרנסה, וזה חודש שבו אני יכול להתמסר לכתיבה. לפי כמות ההורדות חינם שהיו עד עכשיו הייתי בהחלט יכול לשרוד כמה

חודשי כתיבה סבירים לו כל מוריד היה משלם לי
כמה שקלים.

אם אין קמח אין תורה. וזה נכון שבעתיים לגבי
יוצר כמוני שתלוי בקוראיו המעטים כדי להמשיך
לכתוב. אז אנא, אל תתעצלו ותשלמו סכום
כלשהו. הספר שהורדת הוא תוצאה של הרבה
שנות עבודה והכתיבה אינה נוצרת מחוץ לחלל
ולזמן.

תודה לך.

אפשר להזמין ספרים מודפסים באתר

<http://www.lulu.com/moben>

או ישירות מהוצאה. להלן הפרטים:

רכישת ספרים

מחירי הספרים בהזמנה ישירה ממני

שירה

שירים (כולל חמישה ספרי שירה: מסכת מכות,
משקל הדיו, שירת סוף העולם, קראתיך בשם,
לחם החלום) 110 ₪

בארץ המהגרים (כולל שלושה ספרי שירה:
קינת המהגר, משם באתי, לכאן). 90 ש"ח

60	משם באתי
65	מסכת מכות
60	קראתיך בשם
60	שירת סוף העולם
65	משקל הדיו
65	לחם החלום
65	קינת המהגר
60	משם באתי

פרוזה

הטרילוגיה התטואנית (כולל את הרומאנים
בשערי טנג'יר, מפתחות לתטואן, לוסנה) 110
שח

בשערי טנג'יר	65 שח
לוסנה	65 שח
מפתחות לתטואן	50 שח
גשם בבנשון	65 ש"ח

מחירי הספרים כוללים משלוח בתוך הארץ.
יש לשלוח שיק לפקודת
מואיז בן הראש
ת.ד. 10520
ירושלים 91104
טל 026722782

EMAIL:
MOBEN@012.NET.IL